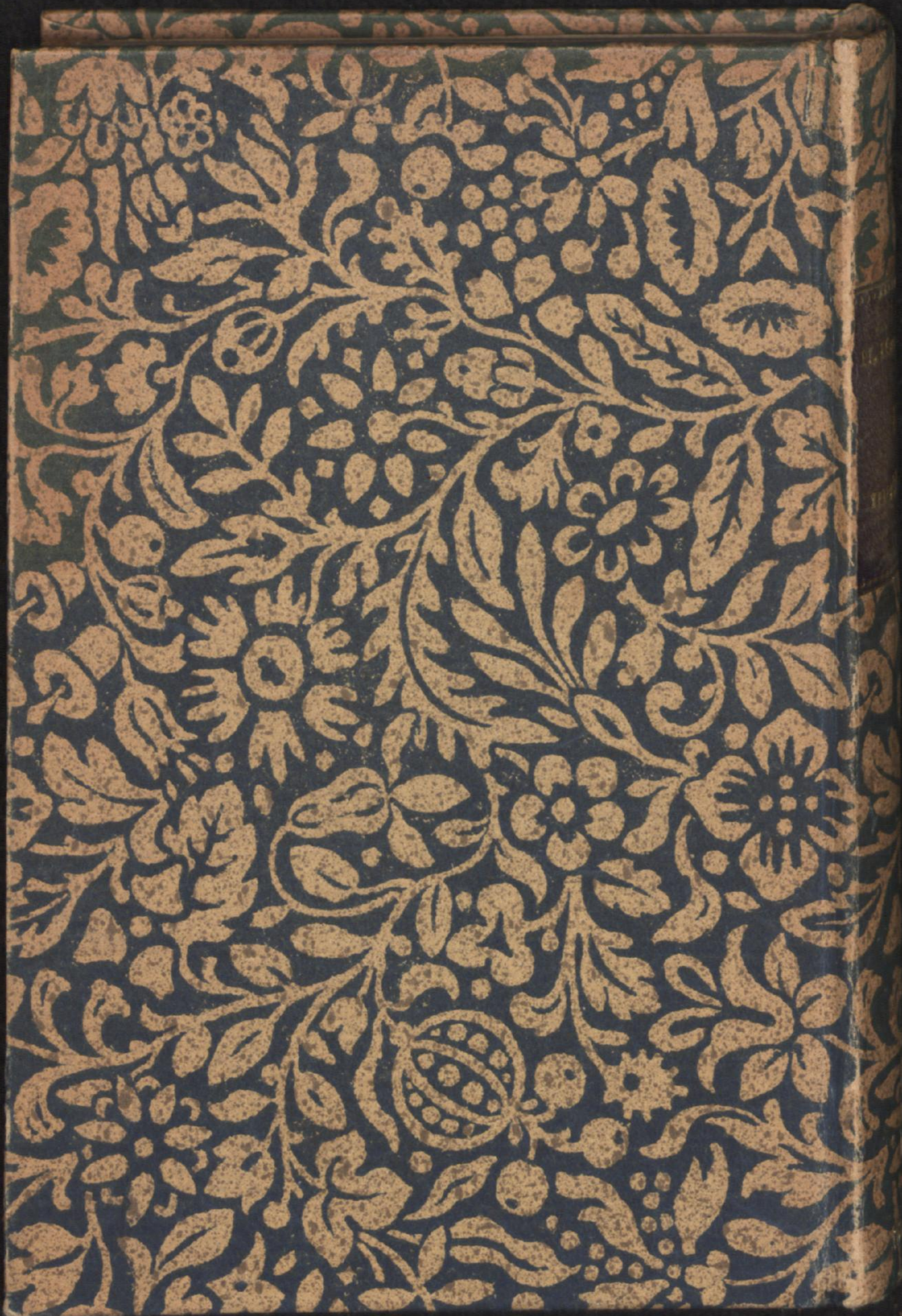

N. Hemmingsen
De
methodis
1562

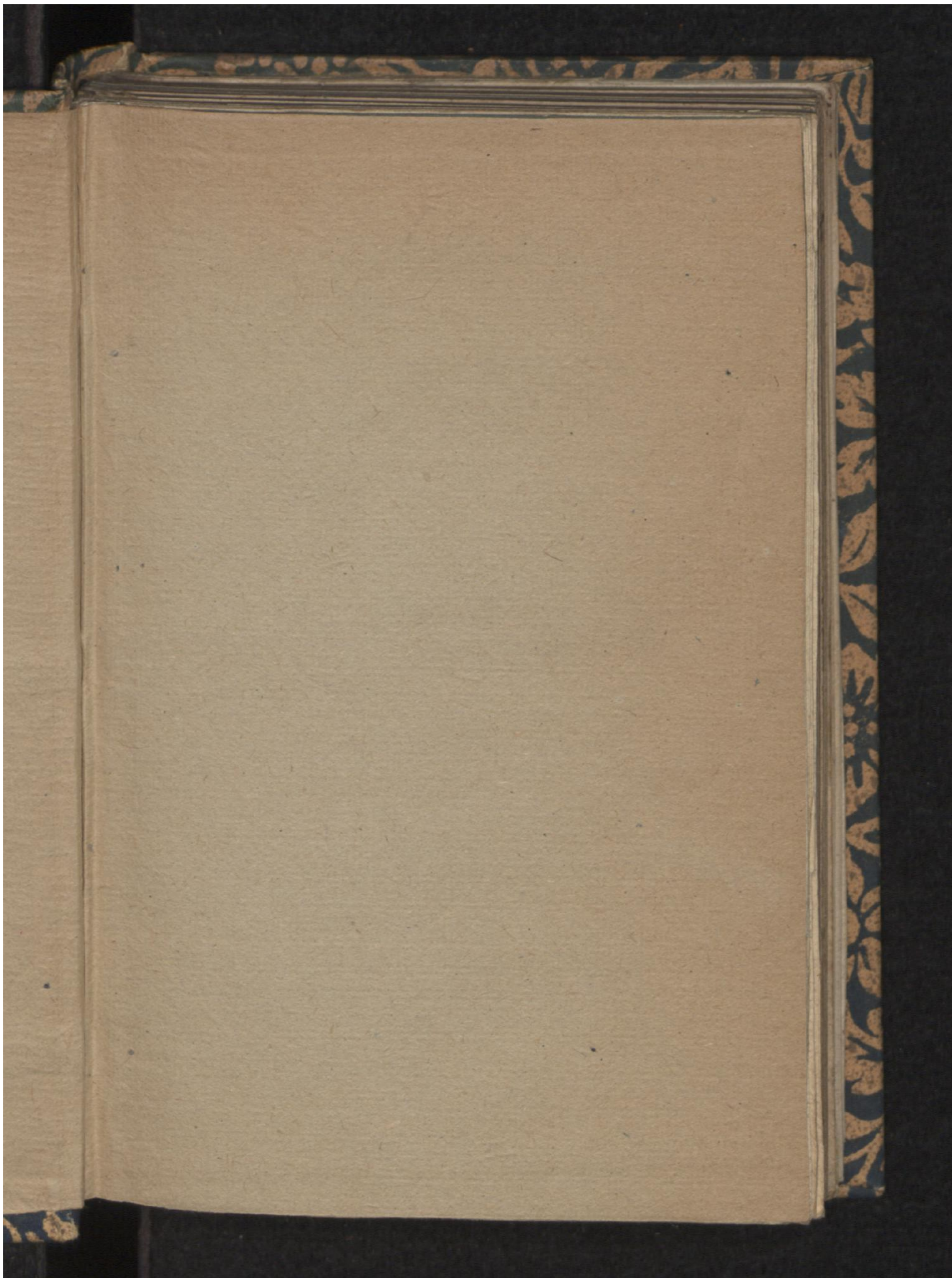

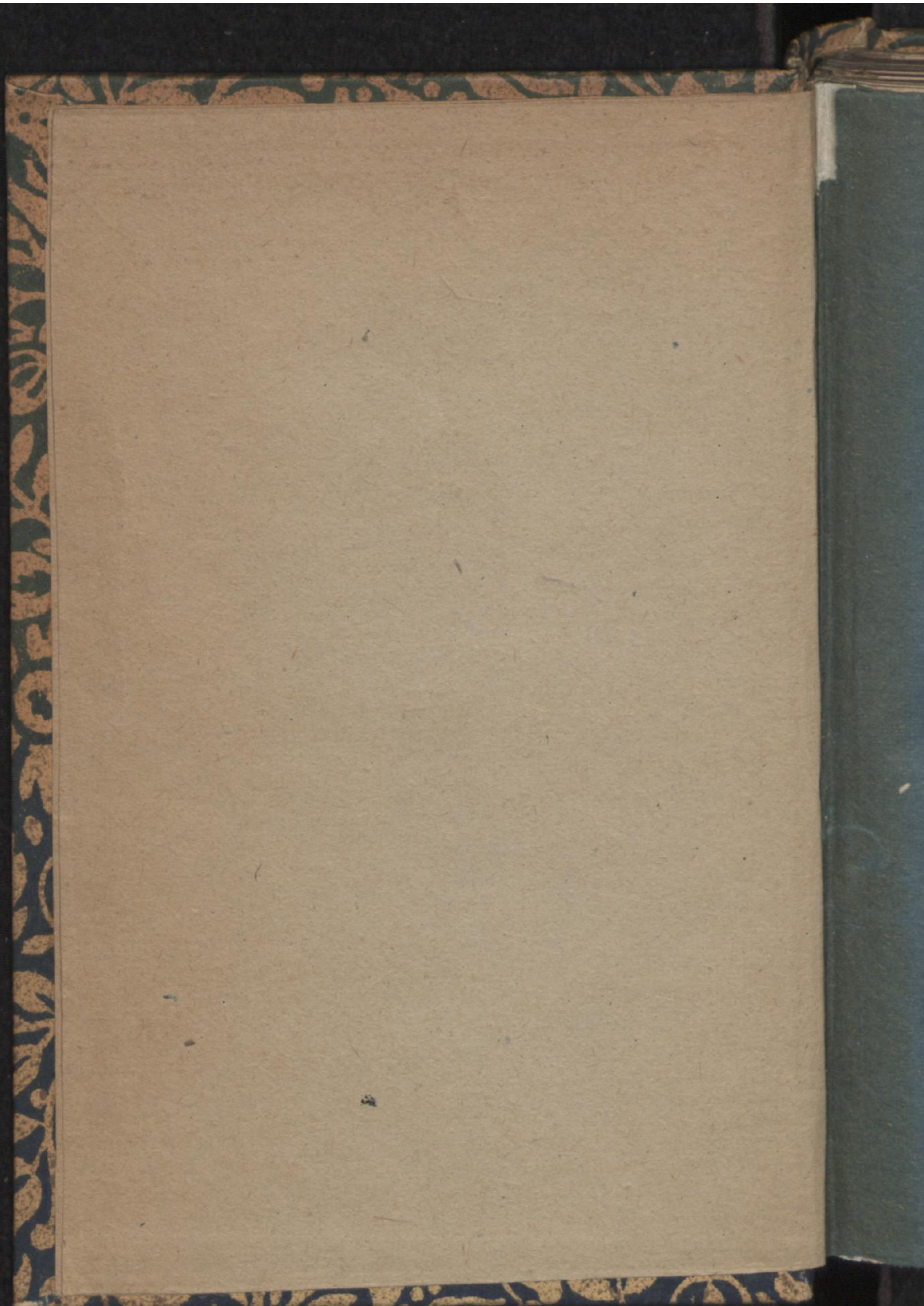

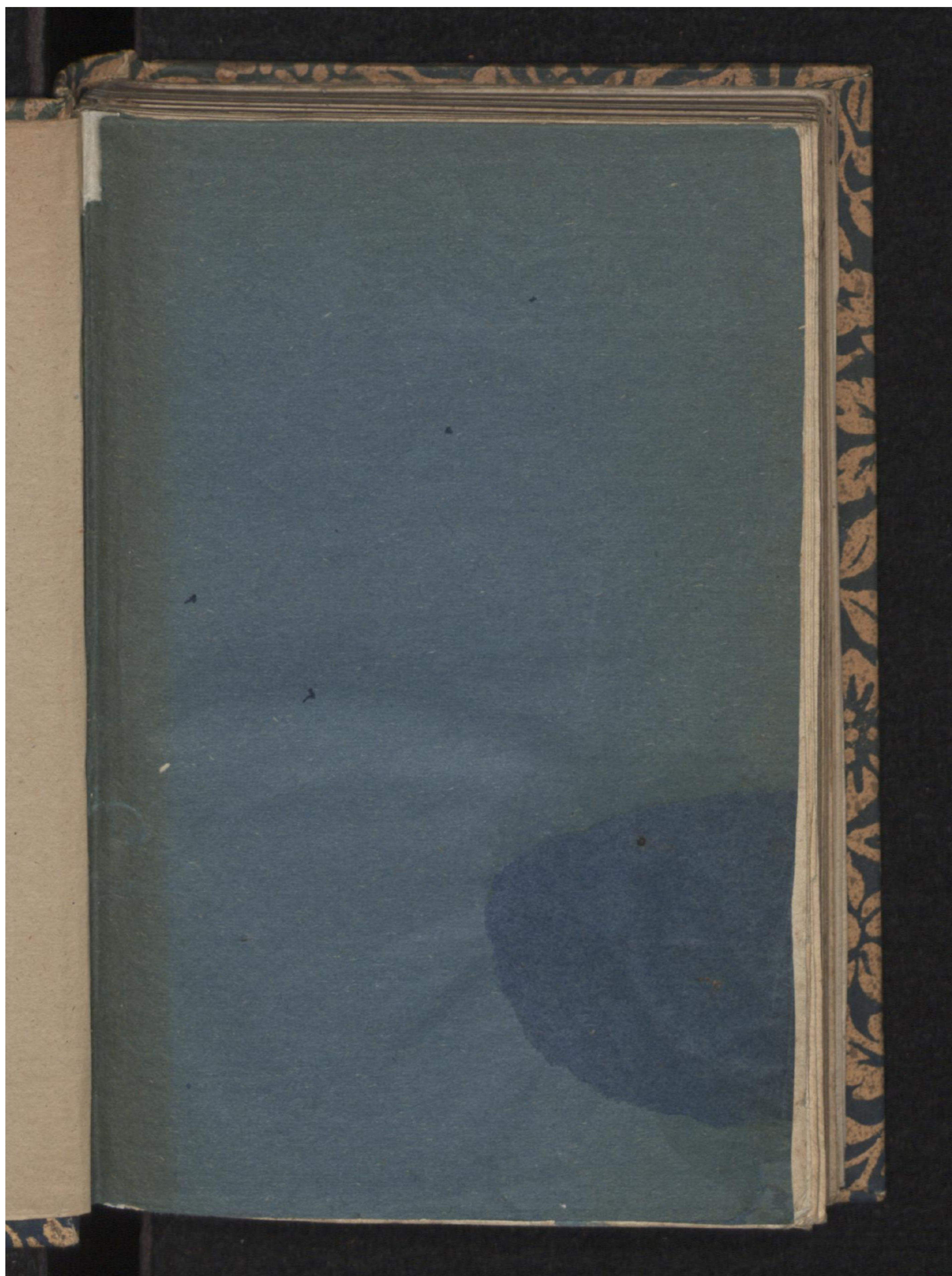

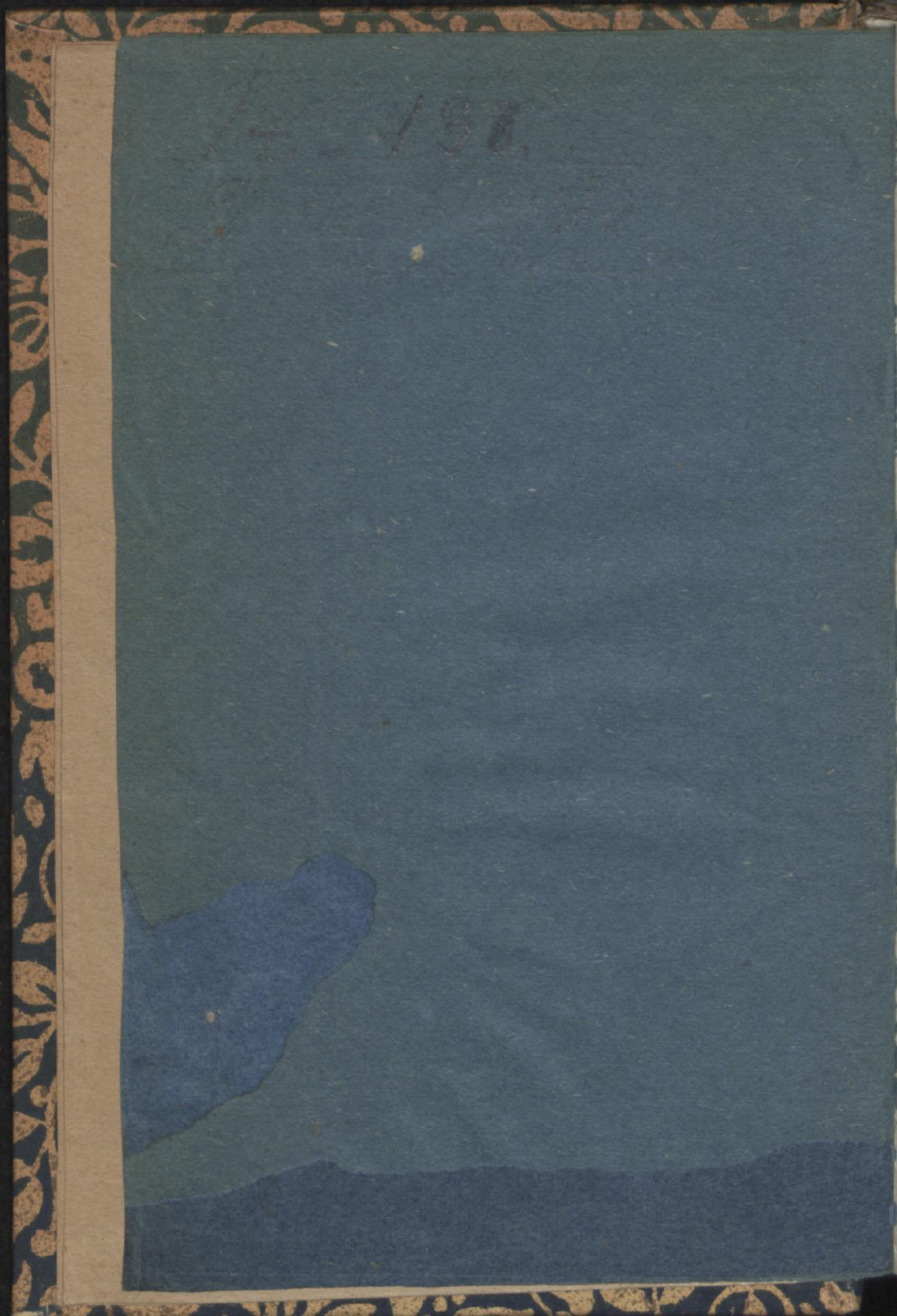

BIBLIOTHECA REGIA

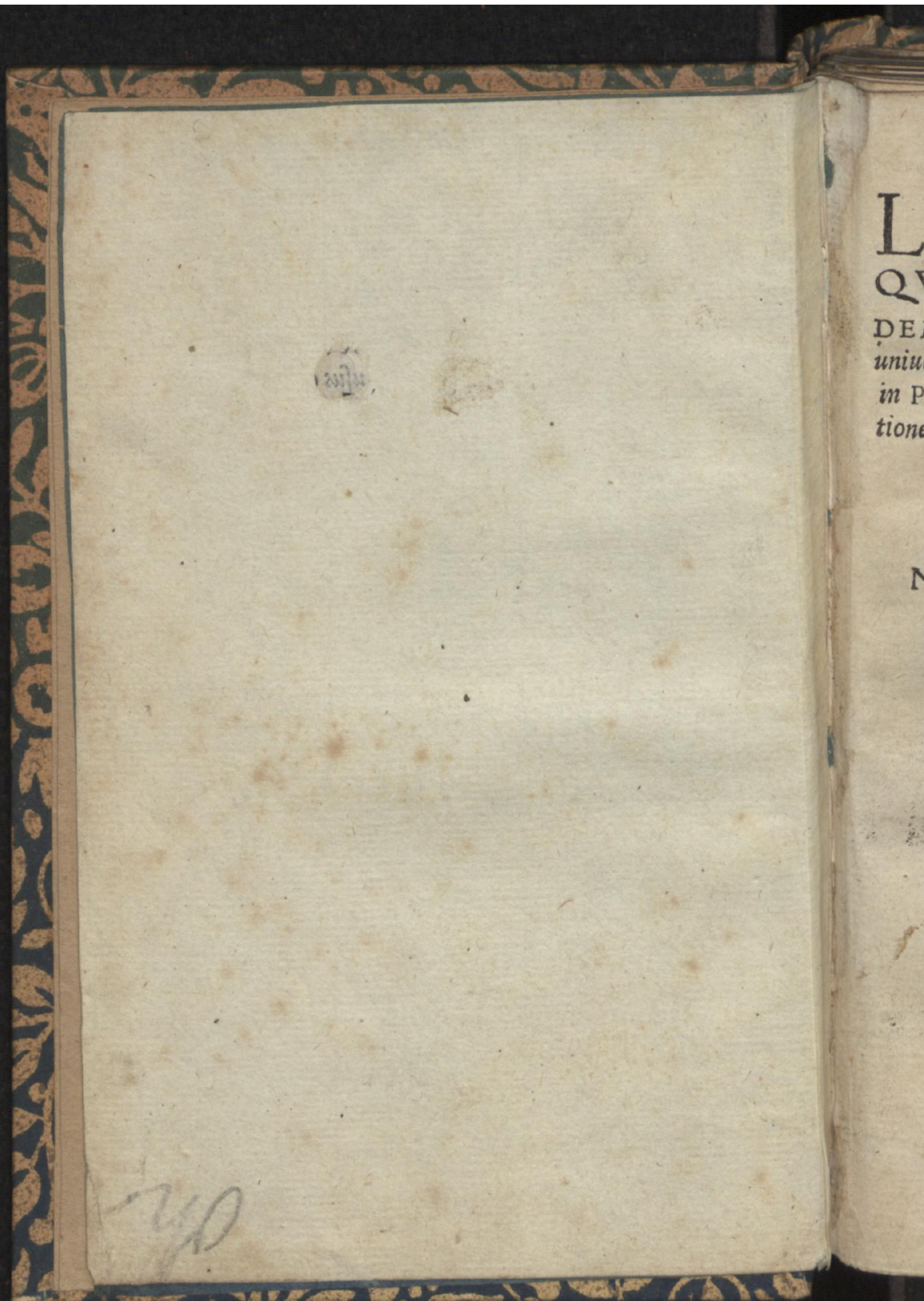

112 bedruckte Bl.

DE METHODIS
LIBRI DVO,
QVORVM PRIOR QVIDEM OMNIVM METHODORVM

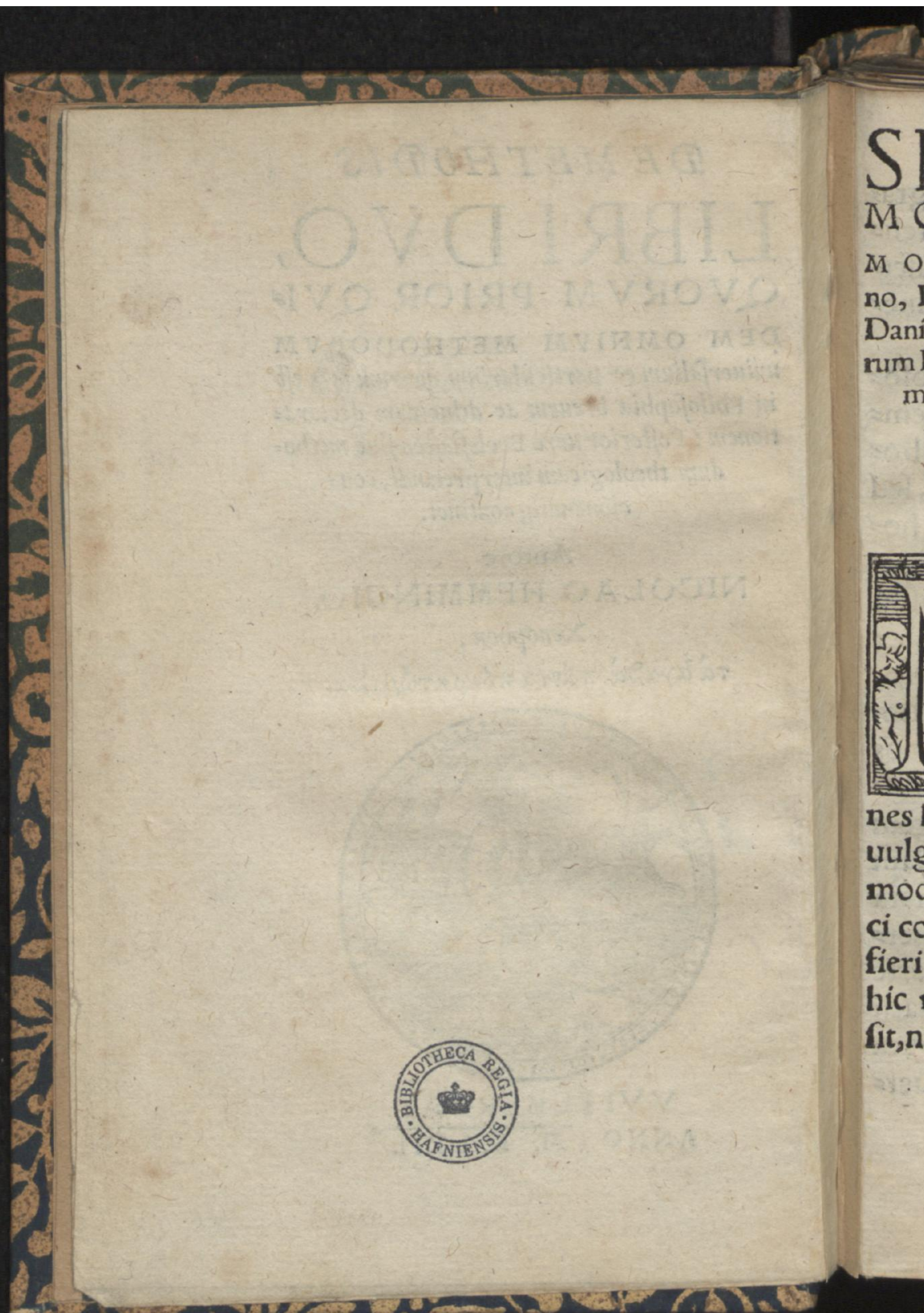
uniuersalium & particularium, quarum est in Philosophia breuem ac dilucidam declarationem: Posterior uerò Ecclesiasten siue methodum theologicam interpretandi, concionandiq; continet.

Autore
NICOLAO HEMMINGIO.

Xenophon.
τὰ ἀγαθὰ πάντα πόνῳ κτώμεθα.

VVITEBERGAE
ANNO M. D. LXII.

SERENISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

D. Christiano (huius nomini Tertio) Daniæ, Noruegiæ, Sclauorum & Gottorum Regi, Duci Slesuigiæ, Holsatiæ, Stormariæ & Ditmersiæ, Comiti Oldenburgensi & Delmenhorst: Domino suo clementissimo.

AXIMVS OLIM regibus cum à ueris Philosophis, tũ à Poëtis summis honos est habitus. Perspexerũt enim sapientissimi homines heroicas regiasq; uirtutes minime uulgares esse, sed diuinitus paucis admodum ordinis Politici & œconomici conseruandi gratia collatas. Nam fieri non posse animaduerterunt, ut hic mundus diu incolumis stare possit, nisi sint, qui sapientia excellentes,

probitate conſpicui, autoritate graues, & rebus gerendis idonei reliquam multitudinem legibus & diſciplina coherceant ac in officio retineant.

Hoc Plato grauiſſimus Philoſophus in multis locis teſtatur. Quemadmodum inquit boues non à bobus, nec capræ à capris reguntur, ſed à preſtantiori genere nimirum ab homine: Sic genus humanum infirmius eſt, quam ut ſeipſum regere poſſit. Quare Deus præfecit Rebuspub: heroas, qui cum habeant ipſi proſperos ſucceſſus nobis quoq; imperia eorum grata & facilia ſunt. Hi ita curant nos ut pacem, pudorem, libertatem, iuſticiam conſeruent. Et alio loco Regem gubernatori nauium confert. Nam ut nauis in turbulento mari iactata nequaquam in portũ incolumis peruenire poteſt ſine gubernatoris arte & induſtria, qui & nauis & nautarũ ſalutem unicè ſpectat; ita reſpublica euer=

euertitur prorſus, ubi peritus & amans ſalutis ciuium magiſtratus non fert laboranti opem. Iuxta Theognidis ſententiam:

Φορτηγοὶ δ᾽ ἄρχουσι, κακοὶ δ᾽ ἀγαθῶν καθύπερθεν,
Δειμαίνω μήπως ναῦν κατακῦμα πίῃ.

Hinc eſſe exiſtimo quòd rectores Rerumpub: generatores, uocabulo à nauibus translato, dicantur. Nec aliud diuinus Homerus ſenſiſſe putandus eſt, qui reges ſæpe διοτρεφέας, nonnunquam κοσμήτορας λάων, interdum ποιμένας λάων, aliquando ἡγήτορας, rurſus ἠπίους πατέρας nominat. His enim titulis officia regia exprimere uoluit. Nam reges & principes uiri non niſi diuino motu & heroico res magnas gerunt, ſalutares Rebuspublicis, politias præclaris legibus ornant, diſciplina paſcunt, iuſticia, clementia ac omnis generis uirtutibus pręcedunt, & tanquam blandi patres ſuos ciues & incolas ſummo complectuntur amore,

more, ut qui ſubditorum ſaluti commodiſq; non ſecus ſeruire ſolent, quam ἔυσοργοι parentes ſuorum liberorum curam gerunt. Hinc eſt quod idem Homerus Iouem patrem uocauit. Quod enim patria poteſtas eſt in una familia, id regium eſt imperium in integro regno, Theſeus apud Euripidem rex placidus & bonus breui quidem uerſiculo ſi numerum ſpectes, ſed copioſo admodum ſi quid in ſe breuitas illa contineat, euoluas, uirtutes regias erga ſubditos complexus inquit:

Ευεργέτης βροτοῖσι καὶ μέγας φίλος.

Vere ἐυεργέτης qui tanquā Atlas quiſpiam Rempub: quaſi ſuis humeris ſuſtinet, unde merito βασίλεως nomen apud Græcos obtinuit. Hæc tanta cura niſi ex ſummo erga ciues amore proficiſci non poteſt. Nec frangitur animo uſitata ſubditorum ingratitudine, qui uerè regio animo fuerit prędítus, Tametſi autem multi reges im-

pro-

probitate mundi & insidijs Satanæ decepti sunt, ac in tyrannos degenerarunt: tamen nequaquam audiendi sunt, qui uel plurimorum errata parum uerecundè de regio munere disserere audent. Fatendum quidem est nihil tyrannide tristius, nihil immanius, nihil nocentius. Nec negandum, pròh dolor, teterrima quædam fuisse monstra, quæ regium honorem ac dignitatem usurparunt, in quorum numero fuerunt Phalaris, Dionysius, Echetus, Tarquinius, Atrëus, Et huius generis cõplures δκλήμονες βροτῶμ qui omnem humanitatem exuisse uidentur. Quid enim inhumanius potuit esse quàm quod Atreus fratri Thyesti proprios liberos comedendos apposuerit? Quid indignius homine quàm quod idem omnem humanitatem, fidem, sanctitatem à regibus uiris alienam uoluerit? Sed colloquium ipsius cum seruo ex Seneca asscribam, quo magis ipsius immani-

tas conſpiciatur. ATREVS. Maxi-mum hoc regni bonum eſt, quod fa-cta domini cogitur populus ſui quam ferre tam laudare. SERVVS. Quos cogit metus laudare, eoſdem reddit inimicos metus, at qui fauoris glori-am uerē petit, animo magis quam uo ce laudari uolet. ATREVS. Laus ue-ra & humili ſæpe contingit uiro, non niſi potenti falſa, quod uolunt, uelint. SERVVS. Rex uelit honeſta, nemo non eadem uolet. ATREVS. Vbi-cunq; tantum honeſta dominanti li-cent, precario regnatur. SERVVS. Vbi non eſt pudor, cura iuris, ſancti-tas, pietas, fides, inſtabile regnum eſt. ATREVS. Sanctitas, pietas, fides, pri uata bona ſunt, qua iuuat reges eant. Ecce graphicē hic ſub perſona Atrëi imaginem tyranni expreſſit Seneca, et contrā quàm rege dignas uirtutes, ſua oratione ſeruus commendauit. Non enim regium eſt facere quod li-bido ſuadet, ſed quod ratio iuſticiaq;

mo-

monet. Quare laudandum eſt Xeno-phontis dictum: μέζον δὲ αὐτῷ οὐχ τυ-χὴ ἀλλὰ ὁ νόμος ἐστὶ. Ex his non diffi-cile eſt iudicare, uehementer halluci-nari eos qui propter multorum iniu-ſtam tyrannidem, in ipſum regium ſtatum, qui Deum autorem habet, conuicia iaciunt. Sed tale ingenium eſt malignæ naturæ, ut ne ordinatio-ni quidem Dei parcat. At uiri boni ordiniſq; diuini amantes facile intel-ligunt Philoſophorum & Poëtarum encomia de bonis regibus non eſſe fumos, ſed ueritatis teſtimonia. Quis quæſo mortalium ſatis agnoſcere po-teſt bonitatem Dei erga eas Reſpub: quib. placidi amanteſq; ſuorum re-ges contingunt, quibus cum cara pa-tria cari ſunt & incolæ? Sed Philo-ſophorum & Poëtarum ſchola ſic qui-dem de regibus ſentit: nunc autem quas uirtutes uerbum Dei requirit in regibus uideamus. Prima itaq; ſit re-gia uirtus cuius ſecundus Pſalmus

meminit cum inquit: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Osculamini Filium, ne quando irascatur & pereatis in uia. Beati omnes qui confidunt in eo. Hic spiritus sanctus uult reges filio Dei procumbere ad genua, eum osculari, eiq; cum debito seruitio ueroq; cultu homagium præstare. Et quemadmodum pœnas minatur ijs, qui debitum cultum Dei filio exhibere recusant: ita beatitudinem obsequentibus promittit. Huic secunda regia uirtus adijciatur, quam Psalmus 122. regibus commendat. Lætor inquit sanctissimus rex, cum mihi dicitur, in domum Domini eamus. Hoc regium & dictum & exemplum uult ut reges non solum uera pietate alijs antecellant, uerumetiam ut summum sit illorum gaudium, habere Ecclesias benè constitutas ac consentientes in uera religione. Sit tertia uirtus regum,

gum, quam idem Pſalmus his uerbis effert: Propter fratres meos & proximos meos loquar tibi pacem, propter domum domini Dei noſtri quęram bona tibi. Hic ſignificat Dauid uere regium eſſe conſilijs & facultatibus Eccleſiam iuuare, ac miniſterium uerbi promouere. Huc ſpectat Eſaiæ dictum cap. 49. Et erunt reges nutricij tui, & reginæ eorum nutrices tuæ. Hac ſententia Eſaias non uulgarem fidei profeſsionem requirit à regibus, uerumetiam quoniam potentia rerumq; copia ipſis quam alijs tributa eſt maior, uult ut reges Eccleſiam Chriſti (quam Satan cum ſuis belli ducibus Turca & Papiſta flumine ſanguinis delere conatur) tueantur. Vult ut facultatibus ſuis Eccleſiarum miniſtros alant, uult ut ſcholas erigant, bona ingenia foueant, ſine quibus uerbi miniſterium collabi neceſſe eſt. Vtinam reges & principes perpenderent, quam augu-

ſtus hic ſit titulus, quo Spiritus ſan-
ctus ipſos ornat, dum eos nutricios
Eccleſiæ appellat. Quæ nam quæſo
gloria maior eſſe poterit? quod au-
guſtius nomen à Spiritu ſancto Eccle
ſiæ nutricium dici? Quid glorioſius
regibus mundi, quam quod rex cœ-
lorum Deus illis ſponſam filij ſui uni-
geniti domini noſtri Ieſu Chriſti nu-
triendam ac fouendam commiſerit?
Hanc quarta comitetur uirtus, quam
Ezechias & Ioſias ſanctiſsimi reges
ſuo facto regibus commendant, quo-
rum Ezechias æneum ſerpentem fre-
git propter cultum idolatricum ipſi à
populo exhibitum. Tametſi autem
ſerpens ille à Moſe duce populi Dei
ex mandato Domini in deſerto ere-
ctus fuit, præclarum profecto anti-
quitatis monumentum, memorandũ
μνημόσυνον beneficiorum Dei, qui hu-
ius aſpectu à dipſadibus percuſſos ſa-
nauit. Inſignis ſanè typus Chriſti, qui
in lignum exaltatus languores homi-
num

num sanaret ac peccata expiaret: tamen sanctissimus rex cariorem habuit populi Dei salutem, quam antiquum illud omniq; seculo admiratione dignum monumentum. Iosias spurcitiem idolorum quibus templum Domini fœde conspurcatum erat penitus abrasit, emundauit, sustulit. Hinc igitur colligendum quod piorum regum haud minima uirtus sit pro uiribus amoliri, quidquid uerę religioni obstaculo esse uidetur. Huic uicina est quinta regijs uiris digna uirtus, quæ in sanctissimi Iosiæ regis exemplo conspicitur. Nam hic non solum idola prophanantia templum Dei sustulit, uerum etiam librum doctrinæ cœlestis diligenter inquisiuit: inuentum populo Dei studiose cognoscendum commendauit. Hoc factum pios reges imitari decet ac curare, ut uerbum Dei in suis ditionibus quam liberrimè ac purissimē prędicetur.

Adijciamus & sextam uirtutem rege dignissimam Christiano, quam iudiciariam uocare licet. Hæc quatuor cõstat partibus, sapientia, timore Dei, ueritate, odio auaritiæ. Sapientia facit ne in iudicando aberret ignorantia recti. Timor Dei personarum respectum excludit. Veritas legis regulam cum æquitate temperatam sequitur. Odium auaritiæ, lutum oculis mentis abradit, ut & quod uerum est sine impedimento uideas, & quod uerẽ uides citra maliciam iudices. Hæc uirtus pio iudici Exod: 18. commendatur.

Hactenus recensui ueras uirtutes, quas uerbum Domini in regibus requirit, à quibus Philosophicæ illæ abesse nequaquam possunt. Imo potius in Christianis principibus ueræ uirtutes fiunt, quæ in Ethnicis uirtutum fallaces tantum umbræ extiterunt. Nulla enim uirtus quantumuis speciosa suum nomen sine timore Dei

tueri poteſt. His itaq; uirtutibus munitus rex, ſentiet uerè ſuum regnum ſtabile fore, Deo, qui ſalutem dat regibus, excubias agente. Nulla enim uis maior, ut uerè inquit Seneca, pietate uera eſt. Nec deſunt nobis Sereniſſime rex talium uirtutum in Chriſtianis principibus exempla. Sed quia domeſtica nobis ut gratiora ita & utiliora ſunt, illis contentus ero. Pater tuus, Sereniſſime rex, poſtquam ē manu Dei accepiſſet hæc regna Daniam & Noruegiam adminiſtranda, non ſolum ipſe pietate uera emicuit ſupra omnes ſuos, uerumetiam ſemina quædam, quantum temporis ratio permiſit, ita iecit, ut ſe facile & hoſtem papiſticæ ſuperſtitionis acerrimum, & Euangelij Chriſti fautorem maximum declarauerit. Suſcepit patrocinium piorum miniſtrorum, iniuſtam uim ab eis depulit. Breuiter omnia egit, ut ſe uerum & Chriſtianum regem declararet. Hic uere Fri-

dericus nomine & re pacis amantiſ=
ſimus, cum in ueri Dei inuocatione
animam Chriſto,ã quo regna accepe=
rat tradidiſſet, paucis interiectis an=
nis diuina clementia ſic mirabiliter
ordinante,& rex inclytorum regno=
rum Daniæ & Noruegiæ, & Pater
Patriæ factus eſt. Accepto autem re=
gio diademate omnium prima cura
fuit cultum idolorum extirpare, in
qua re pietas ſumma & uerẽ regia for
titudo ſe declarauit. Et quoniam Ec=
cleſiæ ſtatum nequaquam diuturnum
fore, T.R.M.animaduertit.Scholam
Haffnienſem collapſam erexiſti, legi=
bus muniuiſti, ſtipendijs ditaſti, do=
ctiſsimis uiris ornaſti. Et quod tum
incepiſti, iam 20. ferè annis impleri
curaſti, ac hodiẽ omnes tuos cona=
tus eò deſtinas,ut Chriſtum cui homa
gium pręſtitiſti honores & ipſe & alij
tecum. Hoc tuum gaudium eſt uide=
re conſentientes in uera pietate ſub=
ditos.Conſilijs & facultatibus te Ec=
cleſiæ

cleſię Chriſti nutricium declaras. Pro
uiribus omnia quæ ueræ religioni
aduerſari animaduertis, amoliri cona
ris. Cultum Dei uerum abolita ſu=
perſtitione, quotidie magis, magiſq;
inſtauras. Maior enim res eſt q̃ ut
paucis annis ad fixum diuturnumq;
ſtatum deduci poſſit. In iudicijs quo=
que ſapientiam Principe dignam con
iunctam cum timore Dei & ueritate
oſtendis. Breuiter uerus rex, paterq;
patriæ es, cui nihil antiquius pietate
uera, nihil pace iucundius nihil ſub=
ditorum ſalute carius. Vt enim
ἔυστοργος pater ſua pignora cara: ita di
tionum tuarum incolas foues, curas,
defendis ac omni beneficiorum ge=
nere cumulas, unde fit ὄφρα σέ μᾶλλον
τίωσι ἀρχόμενοι ἢ καὶ νέοι ἠδὲ γέροντες.
Hunc T. R. M. animum ornatiſſi=
mum omni genere uirtutum decla=
rat & aula tua, in qua multi non ſo=
lum ſtemmate maiorum, uerumeti=
am ſapientia & uirtute nobiles & il=

 luſtres

lustres uiri sunt. Inter hos suo quodam iure D. Iohannes Frysius genere, sapientia & uirtute clarissimus primū locum occupat. Hic ut est amantissimus patriæ ac Regiæ tuæ Maiestatis: ita laboribus & uigilijs nequaquam parcit, haud immemor sententiæ Homericæ: ὀυ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Hic merito cum Praxithea dicere posset:

ὦ πατρὶς εἴθε πάντες ὀιναίουσι σὲ
ὅυτω φιλοῖεν εἱς ἐγὼ καίγε ῥαδίως.
ὀικοῖμεν ἄν σε κ' ουδὲν ἄν πάσχοις κακόν.

Præterea sunt & alij non pauci docti & sapientes uiri in R. T. M. aula, quorum singuli sub te tanto duce suam stationem ut in acie fortissimi milites, strenue tuentur. Sed quid multis? Hic dies nos docet quam uerus sit ille uulgo tritus uersiculus:

Regis ad exemplum totus componitur orbis:

Nam T. R. M. exemplo docti & indocti, nobiles & ignobiles, ciues & rustici, quibus uirtus ac pietas cordi est,

eſt, ad maiorem pietatis & honeſti amorem extimulantur. Hic uirtu⸗tum tuarum iucundiſſimus chorus ſereniſſime Rex mihi animum fecit, ut hoc meum qualecunq; ſcriptum T.R.M. dedicare ſim auſus. Spero enim fore ut pro ſolita tua regia cle⸗mentia, qua omnes complecteris eti⸗am hunc qualemcunq; laborem, pro pter utilitatem iuuentutis noſtræ ſcholaſticę ſuſceptum, benigna manu ſerenoq; uultu acceptes. Non igno⸗ret. T.R.M. dominum laudaſſe mu⸗lierem illam pauperem, quæ exigu⸗um æs quod habuit in gazophylaci⸗um miſit, Non enim tam rei precium quæ offertur, quam animum offeren tis reſpicit dominus, apud quem effe ctus rebus precium imponere ſolet. χαρίτων γὰρ θυμὸς ἄριστος. Hunc ſum⸗mum cœlorum regem te imitari cu⸗pio, ſi de hoc meo ſcripto & dono quod offero, iudicare uelis, quod te facturũ minime diffido. Fateor qui⸗

dem ipſe libenter quod impolitius
ſit quam ut T. R. M. dedicari ſit di-
gnum: Attamen quia minime igno-
rare poſſum, quomodo R.T.M. affe
cta ſit erga huius T. Regiæ Acade-
miæ profeſſores, quos omnes qui-
dem amas, ſingulos uero ſingulari
beneuolentia proſequeris. Idq; non
ſolum quia natura φιλάνθρωπος, ue-
rumetiam quia huius noſtræ Acade-
miæ fundator es & autor. Hac T. R.
M. philantropia ac clementia fretus,
offero quod habui, ut aliquo ſaltem
modo me gratum T. R. M. exhibe-
am. Ac rogo ut quod ex ſincero affe-
ctu proficiſcitur, ſereno uultu accipi-
as. Proſtremo precor cũ omnib. pijs
Deum, Patrem Domini noſtri Ieſu
Chriſti, ut opus quod operatus eſt
per te in his regnis ad glorioſum fi-
nem perducat, ut te ſuo Sancto ſpiri-
tu impleat, ac in uia pietatis ueræ di-
rigat, ut maieſtatem tuam quam diu-
tiſſimè in nominis ſui gloriam, ac Ec

clesiæ

clesiæ Christi ædificationem, incolumem animo & corpore, ac florentem, unā cum Serenissima Regina nostra, electorum Regnorum Rege Friderico, Duce Magno dominis meis clementissimis, totaq; familia ac regnis conseruet,
Amen.

Serenissimæ R.T.M.
deditissimus.

Nicolaus Hemmingius
Regiæ Academię Haffniensis professor.

PRÆFATIO
IN LIBRVM PRI-
MVM.

VM IN HAC TO-ta rerum uniuersitate nihil sit ordine pulcrius, nihil utilius, nihilque magis necessariũ, magna laude existimãdi sunt digni, quæ precepta ordinis in docendo & discendo obseruanda tradiderunt. Nam citra ordinem, ut neminem docere perspicue, ita neminem feliciter discere, manifestum est. Hæc duo cum procul dubio omnium humanorum operum præstantissima sint, magno cum studio ea sectari decet humanitatis ac honesti studiosos. Quid enim quæso homo iste à bruto differt, qui discendi promtitudinem, ac docendi uiam non studiose quærit, sectatur, amat? Præsertim cum ideo conditum sit genus humanum, ut uerum inquirat, pie ac honeste uiuat: quorum neutrum sine doctrina et disciplina fieri potest. Qualis enim obsecro erit doctrina, nisi accesserit ordo?

pro-

profecto non dissimilis erit corpori mentis uacuo. Vt enim corpus inutile pondus est nisi mente regatur, Sic doctrinæ nulla uis esse poterit citra ordinis beneficium, & quemadmodum lumen in obscurum locum illatum tenebras pellit, ita ordinis recta obseruatio, difficultatem, quæ alioqui in rebus existeret, tollit. Quapropter cum tãtus sit ordinis decus, tanta utilitas, tanta in omnibus rebus necessitas, operæpretium me facturum iudicaui, si ea quæ passim apud optimos autores de ordine seu Methodo legi, in breuem libellum concluderem, ac studiosæ iuuentuti proponerem. Nam Methodica docendi ac discendi ratio hoc citra controuersiam præstat, ut artes & quam celerrime percipiantur, & firmissime retineantur. Ordo enim Methodi initia, progressus & metas monstrat, cui numerus accedit, qui partes numerat, & membra distinguit.

Cęterum cum de methodo sim scripturus, uideo me id commodissime facturum esse, si certam quandam Methodi rationem fuero sequutus, & cum perpendo rem accuratius, inuenio huic nostro proposito aptissimam fore eam Methodum, quam Græci Methodorum præcipui architecti

διαίρεσιν appellant. Quare rem auxiliante Deo (cui ordo in omnibus rebus mirabiliter placet) aggrediar. Sed prius admonitos uolo honestos studiosos, ut non statim ea quę sumus dicturi improbent, aut contemnant, sed prius legant, lecta examinēt, postquam autem sincero iudicio omnia examinauerint, spero facile deprehensuros me studio iuuandi discentes hęc collegisse, ac longē utilissima fore ijs qui pręclarorum uirorum scripta lecturi sunt. Sed ne prolixiora instituantur προλεγόμενα, rem Methodo ea quam promisi, aggrediar.

QVID EST METHODUS?

Methodus, est uia docendi certa cum ratione, hoc est, Methodus est ratio docendi, cuius admonitu, & ductu, singula in rerum explicatione aptis accommodatis locis collocantur. Nec aliud uult Græca definitio, Μέθοδος ἐστὶν ἕξις ὁδοποιητικὴ μετὰ λόγου. *Vt autem rem uniuersam quasi per transennam studiosis contemplandam proponam, breuiter ipsa Methodorum genera, quorum usus est in Philosophia, & de quibus deinceps sum dicturus, subijciam. Methodus itaq; in uniuersum duplex: Vniuersalis et Particularis.*

Vniuer=

Vniuersalis est integrarum artium tradendarum uia à Galeno διδασκαλία à suo proprio fine dicta. Hanc uniuersalem Methodum Græci diuidunt in σύνθεσιν, ἀνάλυσιν, & διαίρεσιν, quibus Eustrathius ἀπόδειξιν adiecit, de qua quid sentiendum sit, suo loco dicam.

Particularis Methodus est ministra uniuersalis Methodi, seu organon, seu uia monstrans certam rationem tractandi & explicandi partes seu membra uniuersalis Methodi. Hanc Dialecticam uocant Methodum, quam in simplicem (cui particulares tres subijciuntur, σύνθεσις, ἀνάλυσις, διαίρεσις. Nam propter affinitatem easdem cum uniuersalibus sortiuntur appellationes) & compositam diuidunt. His quoq; generibus subijcitur oratoria Methodus, quam oratores in causarum generibus, ac singulis eorum partibus sequuntur.

DE SYNTHESI uniuersali.

Dixi quid sit Methodus ac Methodorum genera recitaui, nunc singulas eius formas eo quo propositæ sunt ordine explicabo, ac primùm de Synthesi dicam.

Est autem Synthesis uniuersalis, Methodus tractandarum artium, per quam naturæ ordinem in collocatione singularum partium artis alicuius se-

quimur, hæc latinè constructio seu compositio dici potest, quæ quoniam ad naturam proximè accedit, naturalis dicitur, & à nonnullis φύεσις appellatur.

Nam ut in rerum naturalium productione, à simplicibus ad ea quæ ex simplicibus extruuntur fit progressus: ita iuxta huius Methodi rationem, à primis quasi elementis artis, ad finem progredimur, estq; arti pingendi haud multum absimilis. Vt enim pictor simulacrum aliquod picturus, primùm quasdam grammas ducit, deinde membra format, tùm totum corpos simulacri uiuis coloribus depictum absoluit: ita Philosophus qui in arte aliqua tradenda hanc Methodum sequi constituit, paulatim à minimis ad maiora, à simplicibus ad coniuncta, ex prioribus posteriora extruens, progreditur, donec totam, quam sibi tractandam suscepit artem, absoluerit.

Porrò ut res fiat apertior, sciendum est, uocabulum Syntheseos, à quadam Mathematica demonstrationis forma sumtum esse. Quemadmodum enim Mathematica illa Synthesis, à quibusdam confeßis principijs exordiens, paulatim alias atq; alias conclusiones extruit: ita hæc uniuersalis Synthesis à principijs et elementis rerum progreditur, quæ sunt intellectu faciliora et notiora, donec ad finem peruenerit: Sed quia hæc fortaßis

à ru-

à rudioribus non satis intelligi possunt, conabor perspicuis exemplis rem declarare.

Artifex scripturus Grammaticam, cuius finem benè loqui considerans, à literis orditur, quæ orationis prima elementa sunt: Deinde ex literis syllabas componit, ex his dictiones, ex dictionibus orationes extruit, quibus fundamentis iactis, quomodo benè ac emendatè loquendum sit (hîc enim est finis Grammatices) distinctè explicat, atq; hoc pacto naturalem Methodum sequutus absoluit artem. Aristoteles cùm finem uideret Dialectices esse inquisitionem ueritatis, quæ disputando seu ratiocinando inquiritur, initium sumsit à minimis ratiocinationis partibus, quas κατηγορίας appellauit, hoc est prædicamenta, κατηγορίαι enim profitentur doctrinam simplicium uocum, quæ sunt ipsarum ratiocinationum minimæ partes ac elementa. Deinde ultra progressus in libro περὶ ἑρμηνείας coniunxit uoces, et ex ijs propositiones tanquam maiora ratiocinationis membra extruit. Tertiò loco in Analyticis prioribus docuit, quomodo propositiones quæ argumentationes ingrediuntur affectatæ esse debeant. Porrò cùm uidisset sapientißimus Philosophus tria esse ratiocinationis genera. Vnum quo probabiliter concluditur. Alterum quo necessariò aliquid probatur. Tertium quo fraudulenter Sophistæ utuntur, ad obruendam ueritatem, de his tribus generibus copiosè do

cuit,

cuit, & primum eorum quæ posui, quia facilius percipi posse uidebatur, commoditatem discentium sequutus, primo loco absoluit, idq; octo Topicorum libris, de medio in posterioribus Analyticis, de postremo in libris Elenchorum, quod ideò in extremum locum reiecisse uidetur, quoniam prioribus præceptis, facilius de hoc iudicari potest. Quid quæso hac Methodo Aristotelica clarius esse potest? quid facilius intellectu? An non uel pueris nostris ducibus, hanc Aristotelis Methodum intelligere possumus? Videmus enim pueros qui simul atq; fari per ætatem possunt, primùm res singulas sua quasq; nomine appellare, ut pater, mater, panis, potus. Deinde cùm paululum ætate progreßi sunt, componere res singulas, hoc est uoces rerum singularum, & eas in propositiones cogere, ut pater est bonus, mater est bona, panis est meus, potus est dulcis, &c.

Cùm uerò adhuc longius processerunt ætate, incipere argumenta nectere, da panem quia bonus pater es, non te amo me enim uerberas &c. Porrò ubi adhuc maior ætas accesserit, natura duce alios certius uera concludere, alios probabiliora animaduertere, & falso collecta dijudicare & discernere, quæ profectò omnia sunt diuinæ illius artis Dialecticæ semina, in qua tractanda Aristoteles eundem ordinem, quem natura monstrauit sequutus est. Quemadmodum et in Physicis hunc ipsum

autorem

autorem fecisse manifestum est. In his enim primùm de principijs & elementis rerum naturalium, & de communibus eorum affectionibus deq; ijs quæ his annexa sunt disputationem instituit. Deinde de corporibus simplicibus, Postea de mixtis, de generatione, corruptione &c. quemadmodum ferè in serie prædicamenti substantiæ proposita sunt. Idem Aristoteles in libro politicorum à minutißimis partibus orditur, ex ijsq; progrediendo totum quasi componit, familiam enim primam hominum societatem, & primam Reipub. partem in principio posuit, eiusq; partes, ut uirum & uxorem, patrem & liberos, dominum & seruum. Deinde uicinam domum considerat. Postremò Rempub. extruit. Hac quoq; Methodo usus est Euclides, cùm à puncto ad lineam, ab hac ad figuras simplices, ab his ad coniunctas alias atq; alias demonstrandas progreditur. Sunt & illa scripta ad Synthesin referenda, in quibus series temporum & rerum à principio ad finem continuatur, quemadmodum Longobardus in suis locis Theologicis fecit. Hic enim primùm de Deo, deinde de distinctione personarum & annexis proprietatibus, postea de creatione & eius partibus, tùm de lapsu primorum parentum, de peccato secuto parentum lapsum, & imbecillitate, Posthæc de gratia exhibita per Christum, atq; ita deinceps naturali ordine membra potißima sacræ scripturæ prosequitur,

donec ad locum de extremo iudicio, de gloria piorum & pœna impiorum perueniat.

Methodus hæc Longobardi uniuersalis est optima, tametsi in membrorum explicatione sæpissimè iniuria temporis, id quod incidit, hallucinatur. Hæc exempla satis ostendũt qualisnam sit Methodus Synthetica uniuersalis. Verùm hoc in uniuersum de omnibus generibus Methodorum tenendum est, quòd interdum magni autores, propter certam aliquam commoditatem, ordinem Methodi susceptæ in medio cursu nonnihil uarient. Atq; hæc sint dicta de Synthesi Vniuersali.

DE ANALYSI uniuersali.

Analysis uniuersalis, est Methodus Synthesi cõtraria, ut enim per Synthesin à partibus ad rei ab solutionem & finem progredimur, ita contrario modo à fine, seu toto, ad ea quæ ad finem seu totum spectant fit progreßio ad Analysin, quam Eustrathius hoc pacto definit? Analysis est uia procedens à compositis ad simplicia, ex quibus illa composita sunt, tanquam ex ordinè dispositis principijs siue elementis, hoc est, Analysis uniuersalis, est cùm in artibus uel à fine, ad ea quæ ad finem spectant, uel à toto ad partes, primùm maximas, deinde minores & minimas, uel etiam ab indiuiduis infimisque speciebus, ad summa genera ordinè fit progresſio.

ſio. Vocabulum ἀναλύσεως ſumtum eſt à Mathematica demonſtratione, quam illi ἀνάλυσιν uocant, & à Philopono his uerbis definitur.

Analyſis eſt ex poſterioribus recurſus ad principia & cauſas, ex quibus quæ effecta ſunt conſtitutionem habent, hoc eſt, Analyſis eſt aſcenſus à fine ad principium, cuius principium concluſio illa eſt, quæ fuerat finis in Syntheſi, & addit Philoponus Metaphoram ſumtam à peregrinantibus, qui cùm ad propria redeunt ἀναλύεσθαι dicuntur? De hac Mathematica Analyſi dicam in particularibus Methodis, eò enim propriè pertinet. Nunc autem uniuerſalis Analyſis exemplis illuſtranda eſt. Sex illi præclari libri Galeni, quibus titulum fecit περὶ ὑγιεινῶν, pulcerrimum huius Methodi exemplum continent. Poſtquam enim ſcopum ſeu finem iſtorum librorum, de bona ualetudine conſeruanda in principio propoſuiſſet, & definiuiſſet, in ſex illis libris ea omnia, quæ ad propoſitum finem, id eſt, ad ſanitatem tuendam, pertinere uidebantur attexuit. Ariſtoteles in prioribus Analyticis docturus artem Syllogiſticam, hanc Methodum ſequutus eſt. Reſoluit enim ſyllogiſmos in principia, unde extructi erant, quorum alia ſunt materialia, ut ſunt propoſitiones & termini, alia ſunt formalia, ut figuræ & modi, alia canonica, quæ Græci uocant κάνονας τεχνικοὺς. Vel ut eadem clarius adhuc dicam, Ariſtoteles finem in his

libris

libris propoſuit ſibi ſyllogiſmum, quem primùm in propoſitiones partes proximas, deinde in terminos tanquam prima elementa retexuit, Atq; hæc reſolutio quia materiam tantùm attingit, poſtea addit formalem reſolutionem, quomodo nimirum omnes ſyllogiſmi ad tres figuras omnino reuocari debeant, Poſtremum multa præcepta colligit, quibus uicioſas ratiocinationes cognoſcendas docet, & ſapientiſsimè quid obſeruandum ſit in quauis argumentatione monſtrat, quæ omnia hac Methodo fieri manifeſtum eſt, tametſi non ſatis ab exercitatis hæc obſeruari poſſunt, præſertim cùm prolixius de ſingularum partium affectionibus & proprietatibus diſputet.

Doctrina ſeu ars demonſtrandi Ariſtotelis hac quoq; Methodo (quod etiam titulus indicat) ſcripta eſt. Primùm enim proponit ſibi finem iſtius artis, nimirum demonſtrationem, poſtea ordinè adiungit omnia, quæ ad eum pertinent finem, hoc eſt ipſam demonſtrationem primùm retexit et reſoluit in propoſitiones & principia, ubi neceſſariò multis uerbis propoſitionum diſtinctio tractanda erat, ex qua diſtinctione naſcebatur demonſtrationis quædam partitio, unde uia medium demonſtrationis inquirendi ſeſe aperuit. Et quia non tantùm materia requiritur ad demonſtrationem, uerumetiam forma, diſputatum eſt etiam ab acutiſſimo Philoſopho de figuris demonſtrationis, atq;

ita artem demonſtrandi, quam ſuſceperat tradendam, abſoluit.

Philippus Melanthon præceptor meus cariſſimus, redacturus in artis formam doctrinam religionis, ſcopum & finem ſibi propoſuit, nimirum quòd homo ſit conditus ut Deum celebret, quod cùm feciſſet omnia ordine ſubiecit, quæ ad eum finem pertinere uidebantur. Et quia prudenter animaduertit pios dum in hoc mundo peregrinari debeant, uerſari primùm in regno Dei ſpirituali, deinde in regno politico, Tertio in uiſibili cœtu eorum qui profitentur religionem, & in hoc triplici cœtu Deum celebrare debere, ſapientiſſimè ſuos locos in tres claſſes digeſſit, in quarum prima omnia illa ordine collegit, quæ ad propoſitum finem in ſpirituali Chriſti regno faciunt, atq; hæc decem & nouem locis, quos memini ipſum appellare πνευματικοὺς, abſoluit. Deinde in ſecunda claſſe de politico regno docet, & hos locos appellare ſolet πολιτικοὺς. Poſtremæ claſſis locos cũ Paulo παραδόσεις nominat. Atq; ita propoſito fine in principio libri, collegit artificioſè aptiſſimo ordine ea omnia quæ ad finem referenda eſſe uidebantur. Hancq; Methodum idem autor in Epitome Philoſophiæ Moralis ſecutus eſt. Porro ut rem clariorem reddam, collationem ſuperioris et huius Methodi adiungam. Si quis artem ſcribendorum uerſuum tradendam ſuſceperit iuxta Synthesin,

thesin, primum Syllabarum (ut minimarum partium) excuteret naturam & quantitatem, Deinde pedes, ut uocant, componeret, Ad extremum ex pedibus uersus faceret, sed secundum Analysin ab ultimo horum inciperet & retexeret uersum in pedes, & uarias pedum formas, pedes in syllabas, syllabas in breues & longas & ancipites, donec ad minima huius artis elementa perueniret.

DE DIAERESI VNIVERSALI.

Diæresis Vniuersalis, est Methodus, quæ primum definitione id, de quo doctrina instituta est, declarat, deinde illud ipsum diuidit in proximas species, rursumq; specierum inquirit inferiores species, quoad diuidi poßit id quod propositum erat. Methodus hæc Platonica à Platone, qui ea mirificè delectatus est, appellatur, quam Cicero in Philosophicis ferè omnibus, & Rhetoricis sequitur, cuius exempla subijciam, Vbi primùm unde hæc Methodus sumta sit, & quomodo ab Analysi, cui ualde similis uidetur differat, explicauero. Vocabulum sumtum est à Platonica quadam demonstrandi forma, qua Platonici conabantur definitionum partes colligere, ac collectas definitiones demonstrare. Proponamus exempli gratia hominem definiendum, cuius definitionem hoc pacto

uel

κατὰ διαίρεσιν collige, Homo aut animal est aut inanimatum. Atqui inanimatum nõ est, ergo animal erit. Et rursus homo animal est, omne autem animal aut gradi potest, aut est uolatile, aut aquaticum. Ergo cùm homo neq; sit uolatilis, neq; aquaticus, gradi potest. Et rursus homo est animal. Omne autem animal aut est multipes, aut quadrupes, aut bipes, Sed homo nec multipes, nec quadrupes. Ergo bipes. Et rursus homo est animal, Omne autem animal aut est plumosum, aut implume, Sed homo non est plumosus, Ergo est implumis. Et rursus homo est animal. Omne autem animal aut est capax scientiæ, aut ἄλογον. Sed homo non est ἄλογος. Ergo est capax scientiæ.

Postquam in hunc modum diuisione multiplici, inquisissent multas differentias collegerunt omnes simul, concludentes hoc pacto: Ergo homo est animal quod gradi potest, bipes, implume, capax scientiæ. Hæc uia tametsi ueram artem definiendi monstrat, quemadmodum postea in particulari definitionis Methodo sum dicturus: Tamen Aristoteles eam in altero Analyticorum posteriorum libro, à demonstrandi scientia reijcit, eò quòd in demonstratione conclusionem adeo necessariam esse & certam necesse sit, ut nemini ultrà relinquatur interrogandi locus, id quod in Platonica Diæresi non fit. Sed de origine huius Metho-

di satis, nunc paucis discrimen inter hanc et Analysin ostendam. Quidam prorsus idem uoluerunt esse Diæresin & Analysin. Alij ne Galeno notam uiderẽtur inurere, qui has distinxit, Analysin Vniuersalem, hanc particularem fecerunt, quos ipse Galenus confutat ἐν μικροτέχνῃ *quam Diæresi Vniuersali conscripsit, ubi disertè confirmat tertiũ genus* τῶν διδασκαλίων *esse Diæresin, quã interdũ* τὴν ἐξ ὅρου διάλυσιν *uocat, quæ appellatio tametsi utcunq; ostendit discrimen inter hãc & Analysin, tamen breuiter illud ipsum explicabo. Analysis (ut suprà dictum est) progreditur à finis notione, retexendo omnia quæ ad finem istum facere uidentur. Diæresis uerò non à fine, sed à definitione, cuius genus et singulas differentias soluit per definitiones & diuisiones omnium formarum, quæ sub re definita comprehenduntur. Deinde Analysis nihil per se definit. Hæc autem diuisione non contenta, singula definitione declarat, à quo suo officio interdum* ὁριστική *appellatur. Hinc perspicuum esse existimo, discrimẽ non paruum esse inter has duas Vniuersales Methodos. Sed tamen habent aliquid commune: Nam quemadmodũ Analysis quærit quæ ad finem spectant, seruato ordine & maiorum & minorum partium, ita Diæresis ea quæ ad definitionem pertinent, per diuisionem superiorum & inferiorum formarum, siue specierum quærit, donec quidquid*

fuit

fuit in definitione produxerit, ipsumq́; definitio- nibus & diuisionibus explicauerit.

His ergo ita constitutis, exempla ut in superio ribus Methodis fecimus, subijciamus. Cicero hac Methodo multa scripsit, inter quæ primum occur runt tres illi præclari de officio libri, in quibus o- mnium primum officium (quod hæc Methodus pe culiariter requirit) definit, definitum diuidit in id quod pertinet ad finem bonorum, quod Philosophi Theoricum uocant, & in id quod in præceptis po situm est, quodq́; in praxi consistit, sed illo seculo ut nihil ad rem pertinente, hoc docendū sibi pro- ponit, quod postquam in καθῆκον, hoc est, mediū, & κατόρθωμα, hoc est, perfectum diuisit, & sin gulas formas definitione complexus est. Sed quia Stoicū illud κατόρθωμα rigidius uidebatur at- que extra humanas uires positum, exclusum est, ut parum susceptæ disputationi accommodū. Me- dium autem officium (quod definiuit esse, cuius cùm factum sit ratio probabilis reddi poßit) diui- sit in honestum & utile, quorum collationem, ut infrà dicam, apposuit. Nam prius honesti partes persecutus est, quod in prudentiam, iusticiam, fortitudinem, modestiamq́; diuisit, singulásq; defi- nitionibus explicauit, additis officijs quæ à singu- lis harum formarum fluere uidebantur, idq́; eo- dem quem proposuit ordine, et ut magis hæc con- spicerentur, uicia, quæ cum his pugnare uideban-

tur (in omni enim Methodo Antitheſeon collatio neceſſaria eſt) adiecit. Sub hac officium, ſumtis differentijs à ſtatuum uarietate, Politicum, Militare & œconomicum proſequitur, nec omittit ætatum differentias & officia, addens officiorum rationes & diſcrimina. Porrò cùm ita honeſti partes explicauiſſet, plura honeſta inter ſeſe contulit: Animaduertit enim pluribus propoſitis honeſtis, haud rarò ambigi quodnam ſit eligendum. Deinde abſoluto primo officij genere, tranſit ad aliud quod utile uocauit, de quo in ſecundo libro diſputat, deq; eius uarijs formis et officijs, quæ inde naſcuntur pertractat, quorum quoq; comparationem adijcit, Sæpè enim dubitari ſolet pluribus utilibus propoſitis, quodnam ſit alteri præferendum. Tandem honeſtum & utile confert, & præcepta colligit per quæ honeſta cognoſcuntur, & ordine monſtrat, quòd nihil quod cùm nulla honeſtatis parte pugnat habendum ſit utile, idq; facit copioſa exemplorum ſylua illuſtrationis gratia adhibita: atq; ita iuxta huius Methodi normam Cicero omnia officiorum genera eruditiſsimè explicat. Hanc Methodum qui obſeruauerit in illo Ciceronis opere, & facilius autoris mentem intelliget, & res quæ tibi traduntur firmius memoria tenebit. Hanc quoq; Methodum idem autor in partitionibus oratorijs ſequitur. Ibi enim primùm diuidit totam illam doctrinam in uim oratoris

toris,in orationem & quæstionem,quæ tria exponendo,definiendo & diuidendo persequitur usq; ad finem operis. Huc etiam referto libros de finibus bonorum & malorum. Item de natura deorum,de diuinatione, & Philosophicos ferè huius autoris omnes.

Eustrathius his tribus Methodis Galeni adiecit quartam,nimirum ἀπόδειξιν, quæ quia particularis est & non spectatur in toto opere,sed in partibus, non debebat uniuersalibus Methodis ut noua forma addi, sed ad particulares Methodos ab Eustrathio potius fuisset referenda, de quibus sum dicturus,ubi primùm quædam quæ admonitu necessaria uidentur de uniuersalib. Methodis adiecero. Ne quid igitur in quærēda Methodo alicuius operis erretur,hæc obseruanda et firmiter tenenda sunt. Primùm ne quis ex parte aliqua operis de toto iudicet,hoc est, ne Methodū constituat eam quā primi uersus alicuius libri præ se ferre uidentur. Vt si quis in principio libri alicuius de Grammatica scripti, deprehenderit Grammaticam esse artem emendatè loquendi, uel finem eius esse, ut sensa mentis congrua oratione exprimamus, non statim pronunciandum est, eā artem uel Diæresi, uel Analysi scriptam esse, sed tota series spectanda est, et ex ordine totius scripti Methodo nomen retribuendum est. Philippus in principio Erotematum Dialecticorum definit Dialecticam,

monet de eius fine & uſu, non ideo totus liber uel Diæreſi uel Analyſi ſcriptus eſt, ſed Syntheſi, ſi operis ſeriem ſpectes.

Deinde obſeruandum & hoc eſt, de quo in Syntheſi admonui, autores magnos certam ob cauſam transferre aliquando Methodorum legitimũ ordinem id quod non faciunt Methodi ignorantia ſed magno conſilio. Vident enim interdum quædam, quæ poſteriori loco ponenda eſſent, commodius & utilius tradi poſſe, ſi proponantur, ut in præceptoris noſtri Dialectica iuxta Syntheſis naturam, quam Philippus ibi ſequitur, inuentioni uocum & propoſitioni addenda fuiſſet ſtatim argumentorum inuentio, hoc eſt, τοπική, ſed uoluit hic captui iuuentutis ſeſe accomodare, quare abſoluta uocum & propoſitionum doctrina, de formis argumentationum præcepta adiecit idq; hoc conſilio ut poſtea ex Topica, inuenta argumenta ſtatim ſuis formis alligarent ſtudioſi, ac de inuentis continuò iudicare poſſent, nec ullo implicarentur errore, quod ſanè promtiſſimum fuiſſet, ſi normæ iudicandarum conſequentiarum non antea fuiſſent traditæ.

Tertio loco obſeruandum eſt quænam harum trium Methodorum ſit præſtantiſſima. Nam alij aliam præferunt, Sunt qui Syntheſin ideo alijs anteponunt, cùm quia magis ad naturam accedere uidetur, quòd artes primùm Syntheſi uiden-

tur inuentæ. Quam ſanè Methodum Ariſtoteles non ſolùm in inueniendis, ſed etiam in tradendis artibus ut plurimum eſt ſecutus, Alij Analyſin & Diæreſin præferunt Syntheſi, eò quòd ingenijs hominum aptius eſſe iudicant, rem uniuerſam & quaſi compoſitam primùm ponere, & poſtea uel Analyſi uel Diæreſi eandem retexere, donec ad principia & fontes ipſos diſcentes deduxerint. Tametſi autem hæc improbare non poſſum, tamen hoc uidetur mihi adijciẽdum, quòd ex conditione & natura materiæ propoſitæ, de qua docẽdi ſunt homines, petendum ſit conſilium. Nam aliæ res alio Methodi genere facilius et traduntur et percipiuntur. Si quis enim Analyſi uti uellet in Grãmatica aut Dialectica tradenda, iudicarent illum operam et oleum perditurum. Nam ea Methodus in ijs artibus diſcentibus nequaquam eſt commoda, cùm contrà Syntheſis ſit commodiſsima, quam omnes ut ego exiſtimo ſequuti ſunt, qui has artes tradiderunt. Contrà uerò Rhetoricæ tradendæ commodior eſt Diæreſis. Quapropter aliam Methodum in alijs rebus tractandis & aptiorem, ita quoq; digniorem eſſe ſtatuo, tametſi de dignitate fortaßis diſputare non uidetur operæprecium. Nemo enim dubitare debet, quin has uias rerum tradendarum hominibus monſtrauerit Deus, ut religio & aliæ res bonæ ab hominibus doceri aptius et percipi rectius poſſent. Nec audiendum eſſe iu-

dico Ramum uirum alioqui doctum et bonum qui unam tantùm uniuersalem Methodum agnoscit, nimirum Platonicam, pugnat enim non solùm cū Aristotele quem ipse contemnit, uerumetiam cum natura & experientia. Tam præclara igitur organa tradendarum rerum optimarum religionis & artium, non sunt propter ullius hominis sugillationem contemnenda. Postremo loco hoc quoq; admonendum uidetur, quòd nulla uniuersalis Methodus poßit suo munere perfungi, nisi particularibus Methodis iuuetur, de quibus (quia hactenus satis mihi de Vniuersalibus Methodis dixisse uideor) nunc dicendum est.

DE PARTICVLARIBVS Methodis.

Methodus particularis est ratio monstrans rectam uiam explicandi quæstiones de qualibet re propositas. Quapropter huius Methodi uarietas petenda est ex quæstionum uarietate. Cùm itaq; quæstiones sint uel simplices, ut cùm singulæ res tractandæ proponuntur, uel Compositæ, cùm propositiones in controuersiam incidunt, duplex erit Methodus particularis, Simplex nimirum et Cōposita. Illa est singularum uocū, cùm uidelicet uoces uera ratione explicātur, Hæc qua propositio aliqua ratione uera concluditur, siue id fiat necessitate consequutionis tantùm, siue rei & consequutionis

tionis simul. Hinc facilè intelligi existimo uulgatam Methodi diuisionem, qua diuidunt Methodum in definitiuam, diuisiuam, resolutoriam & demonstratiuam esse huius claßis, hoc est, pertinere ad particularem Methodum, quam ideò Dialecticam uocant, quia tota ars differendi uersatur in his quatuor tractandis & explicandis. Hæc dixi, ut ostenderem quomodo uulgata Methodi diuisio cũ ea quam suprà tradidi quadret. Porrò hæc duplex Methodus Dialectica plures sectiones recipit, Nam simplex quidẽ in σύνθεσιν, διαίρεσιν, ἀνάλυσιν, particulares et mixtam diuiditur. Cõposita uerò etiam habet uarias formas. Alia enim probabilis, alia Sophistica, alia demonstratiua à quæstione subiecta dicitur, quarum postea uarij sunt rami. Nam quælibet harum spectatur uel in disputatione, cùm plures de aliqua quæstione litigant, uel in collatione cùm ipsi de rebus sine aduersario scribimus quidquam seriò, siue declamamus ingenij excolendi gratia, uel in examine eorum quæ ab alijs scripta sunt, nimirum cum ea quæ uel uberiori oratiõe exposita sunt reteximus & detractatis ornamenta nuda proponimus, ad dialecticam normam singula reuocantes, ut eò accuratius de negocio proposito iudicium formetur sine quo examine uberior oratio nequaquàm intelligi potest, neq; quicquàm horum intellectum uolo de oratoria Methodo, de qua seorsum quem-

admodum

admodum antea proposui, sum dicturus, nunc ideò paucioribus de Dialectica Methodo dicam, quia ars Dialectica hanc solam profitetur, hanc docet, ad hanc omnia sua præcepta ferè refert.

DE SIMPLICI METHODO Dialectica, ac primum de Synthesi particulari.

Synthesis particularis est duplex, διηγητικὴ quæ rei simplicis elementa colligit, partes componit, antecedentia, coniuncta & consequentia ponderat, finem usumq́; rei commonstrat, Breuiter quæ occupatur in circumstantiarum rei consideratione: & ὁριστικὴ, quæ est certa uia res singulas definitione complectendi, & uocatur usitatè Methodus definiendi. Huius uarias formas, quia in Dialecticis traduntur omittam, et breuiter paucis & generatim definiendi Methodum exponam, quam his uerbis Cicero in Topicis tradidit. Sic igitur inquit Veteres præcipiunt: Cùm sumseris ea quæ sunt rei quam definire uelis, cum alijs cõmunia usq; eò persequi, dum propriũ efficiatur, q̃ nullam in aliam rem transferri poßit, ut hæc: hæreditas est pecunia. Commune adhuc. Multa enim genera sunt pecuniæ, adde quod sequitur: quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Nondum est definitio, Multis enim modis sine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Vnum

adde

adde uerbum. Iure. Iam à communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, Hæreditas est pecunia quæ morte alicuius ad quēpiam peruenit iure, nondum est satis, adde nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Confectum est. Hactenus Cicero, addamus & nos unum atq; alterum exemplum. Tyrannis est imperium. Cōmune adhuc, Multa enim genera sunt imperiorū: addamus ergo: quod unus administrat, non est satis, adde publicum, ne id quidem satis est, Adde ergo: Cùm respub. non ex legibus, sed arbitrio dominantis gubernatur. His nihil fortaßis addi potest, Completa est itaq; definitio. Tyrannis est imperium publicum quod unus administrat, non ex legibus sed arbitrio: Temperātia est uirtus, hoc latißimè patet. Addet Moralis, differentia est adhuc generica non sufficiens ad definiendam speciem. Adde quæ moderatur cupiditates. Iam res à communitate disiuncta est, sed adde finem ut sit plenior definitio, ne quid contra rectam rationem fiat, Coniungamus iam omnia: Temperantia est uirtus moralis, quæ moderatur cupiditates, ne quid contra rectam rationem fiat. Qua autem ratione illa communia sunt quærenda, in Dialectica explicatur, nimirum ut primum rei definiendæ prædicamentum quæratur. Deinde ut inuentum prædicamentum in genera media tantisper distribuatur, donec proximū eius rei, quam definire uolumus

genus inuentum fuerit. Tum inuentum genus in differentias secabitur, donec eam rem quæ proposita est, à reliquis eiusdem generis speciebus, certa et propria differentia distinxerimus. Sed si certæ differentiæ inueniri non possunt, quærantur subsidia à causis, effectis, proprietatibus et alijs rerum attributis, donec quocunq; modo rem propositam certis limitibus definiuerimus. Atq; hæc est Aristotelis in Secundo posteriorum, Ciceronis in Topicis, Boëtij in libro de definiēdi Methodo doctrina.

Cæterùm hoc loco admonendum duxi, id quod Rodolphus docet in loco coniugatorum, quem locum multum facere ad definiendum ostendit. Proposito enim abstracto definiendo, facilius definitionem inuenies, si concreti affectiones peruideas. Nam hanc uiam sæpè Aristoteles sequutus est, ut in Ethicis definiturus prudentiam, primùm personam prudentis ex ea consideratione definiuit, Sed Aristotelis uerba, quò res fiat clarior subijciamus. Prudentia inquit, quid sit ita intelligemus, si quos nominemus prudentes cognouerimus. Prudentes quidem uidentur ex eo esse, quod rectum consilium in ijs capere poßint, quæ sua sunt, quæq; non aliqua ex parte, ut quæ ad ualetudinem, aut uires pertinent, quod ex eo intelligi potest, quia prudentes in re aliqua dicimus, cùm ad honestum finem rectè ea dirigunt, quæ arte non possunt effici. Quocirca ualeat prudens omnis consilio ne-

cesse est. Et quoniam consilium nemo in ijs rebus capit, quæ aliter euenire non possunt, neq; ab ipso nequeunt effici & præstari: Quoniamq; scientia omnis demonstratione concluditur: Demonstratio autem ad ea nulla adhibetur, quorum principia secùs euenire possunt (ea enim omnia euenire aliter queunt, quæ autem necessariò eueniunt non cadunt in deliberationem) efficitur ut nec scientia, nec ars, prudentia dici poßit. Scientia esse non quidem potest, quia quod subiectum est sub actionem aliter euenire potest. Nec ars quia alius actioni, alius affectioni artis finis est propositus, Relinquitur ergo ut prudentia sit habitus uera ratione ad ea agenda idoneus, quæ uitæ hominum conducunt uel obsunt. Hoc Aristotelis exemplum euidenter docet præceptum Rodolphi esse utilißimum, quod Philosophi & Theologi sequi solent.

Addamus & nostrum exemplum. Si pietatem definire uelis, promtißimum fuerit, ubi excusseris quos nam nominemus pios. Pij autem nominantur, qui sine Hypocrisi Deo, parentibus, patriæ & ciuibus debitam reuerentiam et cultum præstant. Hinc relinquitur pietatem esse studium cum summa reuerentia colendi Deum, patriam, parentes & ciues. Obseruandum & hoc est, quod Boëtius faciendum in definiendo præcipit, quòd Platonica Methodo particulari Diæresi, id est, diuisione, tanquam planißima & certißima uia inquirantur

definitionum membra, donec rem à communitate destinxerimus, tam diu inquit debemus interponere species & differentias, quàm diu seclusis omnibus quæ hoc idem esse possunt eò deueniatur, ut proprietas iam certa teneatur. M. Tullius in Topicis ius ciuile uoluit definire, et ut oportuit cœpit à genere. Dixit enim in principio, Ius ciuile est æquitas. Hoc genus est. Sed quoniam alia est æquitas constituta, alia naturalis, & Ius ciuile non est naturalis æquitas. Ergo constituta. Verùm quia æquitas constituta alia est Gentium, alia certæ ciuitatis, et ius ciuile non est æquitas constituta Gẽtium. Ergo certæ ciuitatis. Relinquitur ergo quòd ius ciuile sit æquitas constituta eorum qui sunt eiusdem ciuitatis. Quædam Boëtij uerba mutaui, ut studiosi facilius Platonicam Methodum agnoscerent, de qua suprà dixi in Diæresi Vniuersali. Sũt alij qui prædicabilium ordinem instrumentum Methodi definiendi constituunt, de qua re Boëtius ita inquit. Quidam cautiores plenioresq; in docendo, definitionis ipsius quasi quædam membra constituunt, dicuntq; perfectam et plenam definitionem ex his quinq; partibus, genere, specie, differentia, proprio & accidente consistere, Sed accidens in definitione minimum, proprium plurimũ ualet. Exempla uide in Dialecticis Philippi, & paßim apud autores occurrunt plurima.

Porrò huc adijciendum quoq; duxi præceptũ

Boëtij, de ordine explicandi eam definitionem quã statuimus. Omnis definitio, inquit, his membris partibusq; tenetur. Primùm uti breuiter id, de quo quæritur quid sit, oratio nostra contineat. Deinde eius definitionis supponatur approbatio, qua illud ostendimus, ut idipsum quod breuiter in definitione posuimus, id ita esse argumentorum rationibus approbemus. Deinde tertio loco inducimus deductionem eiusdem definitionis in eam speciem de qua quæstio est, & de qua iudicium est constitutum, ut cùm generaliter rem definiuerimus, & ita esse de quo quæritur, dixerimus uerum esse quod definimus. Tertio loco ostenderimus hoc esse quod gestum est, uel id esse de quo quæritur, quæ orationis pars appellatur deductio generis in speciem. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionem definitionis aduersæ partis, hoc est, uti quemadmodum aduersarij definiuerint idipsum, de quo suprà definitionem constituimus, apponamus, eamq; uiciosam esse doceamus. Hæc ratio tractandæ inuentæ per Methodum definitionis nõ solùm oratoribus, uerumetiam Dialecticis & Philosophis est communis, nisi quòd Philosophi ut plurimum aliorum definitiones prius confutant, et postea collectis membris suas statuunt, mox applicant genera ad species & confirmant. Hanc Methodum plurimum iuuare orationis copiam animaduerti, quare eam commemorandam esse duxi.

DE DIAERESI Particulari.

Tametsi hæc Methodus ex ijs quæ dicta sunt in superiori Methodo facilè intelligi potest, tamen quia eius laudes & utilitates hoc merentur, breuiter de ipsa dicam. Plato enim adeò miratur hāc Methodum, ut dicat se tanquam Deum secuturum eum esse, quem nouerit diuidendi peritum, atq; id non iniuria. Nam diuidendi Methodus cùm ad rei quæ diuiditur naturam demonstrandam, tùm ad definiendum & argumentandum plurimum utilis est, sed præconijs omißis, rem ipsam aggrediamur.

Est itaq; diuidendi Methodus, quæ et particularis Diæresis quædam existit & appellatur, certa uia, res singulas diuisione, quasi anatomia quædam in partes seu membra retexendi. Sub hac diuisione complector enumerationem, partitionem, & eam quam Cicero, contracto uocabulo diuisionem appellauit. Nam uis nominis & amplitudo hoc non recusat, quemadmodum Boëtius & post hunc Philippus testantur, nihil pseudo Ciceronianos morantes, qui nullum uerbum ferre poßsunt, quod ipsi apud Ciceronem non legerunt. Vt autem Methodus hæc eò facilius percipiatur, primum diuisionum formas recitabo. Deinde regulas quasdam huic rei deseruientes adijciam. Tertio loco rationem ac uiam in singulis differentijs & speciebus

ebus inquirendis subijciam. Quarto loco ordinem tractandi diuisionum membra inuenta docebo. Diuidendi itaq; genera duo sunt, prius ac nobilius naturale ac per se dicitur, Posterius fortuitum seu per accidens nominatur.

Naturale diuidendi genus est, cùm diuisio per ea fit quæ naturam rei attingunt, id est, per differentias & species, Atq; in tres formas diuiditur, quarum prima est generis in species siue in differentias distributio, Hæc alijs dignior est. Alia quã Cicero quidem partitionem, Themistius uerò ἀνατομὴν uocat. Tertia est non quidem prioribus dignitate par, sed tamen in seriarum rerum tractatione haud raró adhibenda. Hæc enumeratio appellatur, & fit quoties uocis alicuius multa amplitudine significationis suæ complectentis significata enumerantur. Posterius diuidendi genus ideò uocatur per accidens, quia fit per ea quæ naturã rei non attingunt, sed ut fortuita quædam incumbunt, Estq; huius generis triplex forma. Prima est subiecti in accidentia diuisio, ut cùm dicimus, omnium hominum alij sunt nigri, alij candidi, alij medij coloris. Secunda est accidentis in subiecta sectio, qualis hæc est. Omnia quæ expetuntur alia in anima, alia in corporibus sita sunt.

Postrema est accidentis in accidentia diuisio, ut omniũ candidorum alia sunt dura, ut Margarita,

alia sunt liquentia, ut Lac. Atq; hæc sunt genera ac formæ diuisionum, nunc regulas subijciam.

Prima.

Oportet omnem diuisionem in duas ad minimum uel in plures, si necesse fuerit, partes fieri.

Secunda.

Omnis legitima generis diuisio fieri debet duobus terminis, nisi inopia uocabulorum hoc prohibeat.

Tertia.

Differentiæ quæ aliqua oppositione specie differunt, sola generibus accommodari possunt in legitima diuisione.

Quarta.

Differentia semper subiecto inesse debebit, in ueris diuisionibus.

Quinta.

Quemadmodum genera ita species, in differentiæ genericæ in alias sub se constitutas differentias non secùs atq; genera diuidi debent.

His regulis traditis ad id quod tertio loco proposui accedendum est, nimirum ut rationem & certam quandam Methodum inquirendarum differentiarum in singulis diuidendi generibus teneamus, quod ut facilius fiat singula genera proponenda sunt. Non est enim eadem ratio inquirendarum differentiarum in omnibus generibus. In prima ergo forma prioris generis hac Methodo

species

ſpecies & differentiæ inquirendæ ſunt. Primùm omnium generis (nam ſola genera hac forma diuiduntur) prædicamentum quærendum eſt. Statim in proximas ſpecies ſubiectas generi diuidendum, mox in alias, donec ad infimas ſpecies deuentum fuerit, ubi conſiſtendum eſt, ſed non promiſcuè & fortuitò ſpecies diuidendo generi ſubijcies, ſed eas tantùm, quas conſtituunt oppoſitæ differentiæ ſub eodem genere collocatæ. Vt animalium aliud eſt brutum, aliud eſt homo. Hic in proximas ſpecies quas conſtituunt oppoſitæ differentiæ, irrationale & rationale diductum eſt genus. Et ne erretur in aßignandis ſpeciebus, profuerit primùm in differentias genera diffidere. Poſtea differentias adiuncto generis uocabulo ſpecies ſtatuere, atq; hoc neceſſariò faciendũ eſt potißimum, ſi ſpecies quibus oportet genus diuidi nominibus carent.

Sed dicat aliquis in Animalis diuiſione res plana eſt, ſed quid faciendum ubi nec differentiarum, ne ſpecierum ſunt uocabula. Huic inopiæ hoc pacto ſuccurrendum eſt: Vbi differentiæ non extant proprijs uocabulis, periphraſi uerborum utendum erit, ſi ſpecierum nomina deſunt accipe differentiam, eamq; ſuperiori generi copula. Omnis enim differentia in proprium genus ueniens ſpeciem facit. Vnde eſt ut genus materiæ, differentia uerò formæ ſimilitudinem quandam referat. Sed labor eſt, inquies differentias illas inuenire. Labor qui-

dem, ſed non adeò difficilis, ſi Methodus acceſſerit, quam tertia regula, ſuprà tradita monſtrat. Ex ea enim regula conſtat quòd ſolæ illæ differentiæ, quæ à ſe inuicem aliquo oppoſitionis genere differunt ſub genere poſitæ, genus ipſum poſſunt diſtinguere uera & legitima diuiſione. Oppoſitionum autem genera eſſe quatuor nempe, Contradictorium, Contrarium, Priuatiuum & Relatiuum, ex Dialectica notum relinquo, Hìc tantummodo ſecundum quas oppoſitiones diuiſio generis rectiſsimè fiat admoneri oportet, ac primùm quidem de contradictionis oppoſitione dicendum eſt, quæ affirmatione & negatione proponitur. Quòd autem negatio per ſe nullam conſtituit ſpeciem, ex eo manifeſtum, quòd ſpecies omnis eſſe rem aliquam intendit, negatio uerò quicquid proponit ab eo quod eſt eſſe diſiungit, ut cùm dico homo, aliquid eſſe innuo. Cùm uerò non homo, ſubſtantiam hominis negatione deſtruxi. Sic igitur diuiſio generis in ſpecies per ſe caret negatione, neceſſe eſt tamen ſæpè ſpeciem negatione, componere cū ea, quā ſimplici nomine ſpeciem uolumus aßignare nullo uocabulo nuncupatur, ut cùm dico. Imparium numerorum alij primi, ut tres, quinq;, ſeptem, Alij non primi ut nouem, Vt hoc pacto ſæpè aßignemus ſpecies coget neceßitas non natura. Verùm cùm ita fiet diuiſio, affirmationem ſequetur negatio, non contrà. Atq; hæc dicta ſint de differentijs oppoſitis.

tis, quas constituit contradictio. Nunc de contrarijs dicendum, in quibus generum frequens est diuisio, ferè enim cunctas differentias in contraria diducimus. Sed quoniam contrariorum alia sunt immediata, alia mediata, in utrisq; diuisio facienda est, ut colorum alij sunt nigri, alij albi, alij neutri. Hîc quia indigentia nominum prohibet fieri bimembrem diuisionem, iuxta primam & secundam regulam diuisio facta est. In immediatè contrarijs diuisio fiet bimembris, Vt figurarum aliæ æquales, aliæ inæquales sunt. Porrò diuisio secundum oppositionem priuantium uidetur similis contradictoriæ. Negat enim quodammodo priuatio habitum, sed differt quod semper quidem potest esse negatio, priuatio uerò non semper, sed tunc solummodo, quando habere habitum naturæ rei conuenit. Quare forma quædam intelligitur esse priuatio. Non enim tantùm priuat, sed etiam disponit quodammodo eum qui priuatur habitu. Hîc ergo ut in superioribus diuisio generis fieri potest, ita tamen ut habitus priori loco ponatur, priuatio posteriori. Quarta oppositio est relatiuorum, quæ nullam habent substantialem differentiam qua à se discrepent, imò potius habent huiusmodi cognationem, qua ad se inuicem referantur, ac sine se esse non poßint. Non est ergo generis in relatiuas partes facienda diuisio. Neq; enim hominis species est seruus aut dominus, nec numeri, medium

aut duplum, in subiecti tamen in accidentia diuisione nihil prohibet per relatiuas partes fieri diuisionem, Vt hominum alij serui sunt, alij domini. Ex his manifestum esse puto, quomodo & species & differentiæ in uera generis diuisione constituendæ sunt.

DE ANALYSI PARTICVLAri, enumeratione & diuisione κτ συμβεβηκός.

Nunc de totius in partes sectione (nam ea est altera prioris generis diuidendi forma, & propriè Analysis particularis est) dicam breuißimè, de qua in uniuersum hæc est obseruanda regula: Ex consideratione compositionis rectè Totius diuisio ordinatur, ita ut semper à principalioribus partibus fiat diuisio in minores, donec res tota in minimas partes animo & cogitatione retexta fuerit. Vt quia homo componitur ex corpore, hoc est materia, et anima, id est, forma tanquam principalibus partibus, rectè fiat diuisio seu partitio hominis in corpus & animam. Deinde hæ partes ut tota accipiendæ sunt & diuidendæ in partes. Anima itaq; tametsi reuera non constat ex partibus, tamen quia in ea est uis uiuificandi, mouendi & intelligendi, rectè anima in has partes uirtuales, ut uocant, diuidi potest, per se sanè indiuisibilis. Et rursus hæ singulæ partes, ut tota constituendæ sunt & diuidendæ. Deinde altera pars primæ diuisionis

nis sumenda est nempe corpus, & ut totum arripiendum, huiusq; consideranda est compositio. Vnde rursus ἀνατομὴ instituenda est, donec in minimas partes dissectum fuerit corpus. Hæc ratio totius diuidendi in partes, perutilis ad amplificandum & illustrandum est, quare & Rhetores de hac præceperunt. Tertia forma primi generis est enumeratio significationum diuersarum eiusdem uocis. Huius Methodus secundum has regulas instituenda est. Primum omnium uidere oportet, quæ significatio naturalis sit (Est enim naturalis significatio quam primùm habuit uox cùm inuenta est. Naturalia enim dicuntur, quæ cum unoquoq; nata sunt) quæ translatitia. Deinde si sensus patitur & contextus, retinenda est naturalis significatio, Sin minus translatitiæ significationes sunt enumerandæ, quarum ea aptanda est proposito, quæ maximè quadrat, & firmis rationibus monstrandum est, quòd aliæ uocis significationes non conueniant.

Porrò posterioris generis diuisio hoc pacto instituetur. Subiectum in accidentia commodißimè hac Methodo distribuetur, si per singula prædicamenta accidentium eatur. Vel ut Rodolpho placet per locos Dialecticos ordinetur propositæ rei descriptio, & instituatur ueluti quædam particularis Synthesis, ut si officium aliquod fuerit diuidendum, rectè in partes eas quæ ad officium faciunt fiet descriptio, id quod uidemus Paulum fecisse in

descriptione Episcopi ad Titum & Timotheum, de quo genere uide plura in Dialectica Philippi & in posterioribus commentarijs Erasmi de copia. Cæterùm Methodus tractandæ inuentæ diuisionis hæc est uulgarißima: ut primùm nostram diuisionem ponamus. Deinde eandem confirmemus, mox subijciamus aduersariorum, eamq; rationibus destruamus.

DE METHODO COPVLAta Didascalica.

Porrò ex his superioribus Methodis alia quædam Methodus, quam Didascalicam à suo proprio fine uocant, emergit. Et tametsi ex pluribus Methodis est conflata, tamen rectè eam & simplicem uocaueris eò, quòd simplicium rerum tractandarum instrumentum sit, & copulatam, quæ conflatur ex pluribus particularibus Methodis, de qua quia Philippus in fine primi libri Erotematum Dialectices tractauit, inde studiosis quæ huc faciunt petenda relinquam, ubi prius membra potißima huius Methodi Didascalicæ copulatæ recensuero. Priusquam igitur definitio rei quæritur, statuendum est an res sit, ideò, An sit, quæstio, in Didascalica Methodo præcedit. Deinde definitionis Methodo natura rei explicetur. Tertio loco diuidendi Methodus adhibenda est, sub qua reliqua capita, seu quæstiones à Philippo positas comprehendo

do. Nam ut totius in partes Analysin, & eam quã uocant καταγραφὴν, id est descriptionem, quæ fit per locos Dialecticos ad diuisionem refero. His tribus capitibus absoluitur Methodus Didascalica simplex, cum quibus capitibus & Philippi Methodus & Aristotelis quæstiones: An sit, quid sit, quale sit et propter quod sit, conueniunt. Atq; hæc de simplici Methodo, nunc ad compositam transeamus.

DE COMPOSITA Methodo.

Diximus de Methodo particulari simplici, nũc ordo postulat ut de composita dicamus. Huius in tota uita utilitas est maior, quàm ut nostra oratio eius laudibus respondere poßit: quare præconijs omißis rem quam poßum planißimè explicabo.

Est itaq; composita Methodus particularis, certa uia ac ratio, propositam quæstionem coniunctam in disputando, collocando, & examinando tractandi. Vt enim simplex Methodus quæstionem simplicem ita hæc coniunctam, quæ constat subiecto & prædicato, respicit. Varietas autem huius Methodi à uaria quæstionis propositæ natura, & propositionum quæ illi explicandæ adhibentur, uarietate, petenda est. Quocirca cùm omnis quæstio composita aut probabilibus, aut fallacibus, aut necessarijs & perpetuis confirmari soleat, Tripli-

cem hanc Methodum constituamus, probabilem nimirum, Sophisticam & Apodicticam, de quibus primum particulatim quædam. Deinde de disputatione, collatione & examine singularum, quantum pro tenuitate ingenij licebit dicam. Nam hæc pars potißimum iuuat studia iuuentutis, memoriam confirmat, in lectione optimorum autorũ iter ostendit.

DE COMPOSITA probabili.

Methodus Composita probabilis, est uia ac ratio, probabilem quæstionem tractandi probabilibus argumentis, seu propositionibus, cùm secundum Dialectices præcepta rectè instituuntur argumenta, quod ubi fit, conceßis propositionibus probabilibus sequitur conclusio necessariò, unde Aristoteles præscribit non petendam, hoc est, non quærendam esse conclusionem, sed ex præmißis datis inferendam, Nam qui admittit præmissas in bona consequentia, necessariò conclusionem uelit nolit admittet. An non quæstio dubia est, de qua in utramq; partem disserere licet? Quomodo ergo dicis nunc necessariam, quæ est dubia, quam etiam paulò antea probabilem appellasti? Datis propositionibus hoc est præmißis, qualescunq; fuerint, si modò seruatur norma syllogismi, conclusio sequitur, idq; necessariò, etiamsi materia non sit necessaria.

ria. Sic enim definit Aristoteles syllogismum, orationem esse dicens, in qua quibusdam positis propositionibus per ipsas sequitur conclusio, idq; necessitate consequentiæ non naturæ. Duplex enim necessarium Dialecticus considerat, aliud per naturam, aliud per consequentiam. Necessarium per consequentiam omnem syllogismum legitimè factum sequitur. Necessarium uerò per naturam & per consequentiam & per subiectam materiam in solis demonstrationibus existit.

Porrò Methodus hæc in genere petenda est primùm ex natura quæstionis propositæ. Secundò ex inuentione argumentorum. Tertiò ex doctrina de syllogismis. Verùm hìc arte opus est, quæ iudicium regat. Nam proposita quæstione triplex cura animum occupabit, prima quæstionis, media argumentandi, ultima formæ, ad quam potißimum alligandum est argumentum. Sed hæc postrema ex genere quæstionis pendet, Nam aliud quæstionis genus aliud argumentum, aliamq; formam exigit. Dicendum est ergo necessariò hoc loco primùm de generibus quæstionum Dialecticarum. Deinde de argumentis, quæ singulis quæstionum generibus conueniunt. Postremum de formis, quæ argumentis inuentis et quæstioni propositæ accommodatæ sunt.

Quæstionum itaq; Dialecticarum genera quatuor fecit Aristoteles: Definitionis, Generis, Proprij & Accidentis.

Defini-

Definitionis quæstio est, quādo definitio de definito prædicatur et contrà. Generis, quando proprium genus, uel differentia de specie adfertur. Proprij, quando proprium prædicatur de subiecto Accidentis, cùm accidens affertur, uel quæritur de subiecto. In quibus generibus ne erretur hæc obseruatio est necessaria: quòd quæstio non sortiatur nomen à subiecto, sed tantùm à prædicato, hoc est, ab habitudine prædicati ad subiectum. Vt si quæratur, sit'ne homo animal? generis est quæstio, genus enim in hac quæstione prædicatur. Sit'ne anima harmonia? est quidem & hæc generis quæstio, sed non naturalis. Eodem modo de alijs iudicandū est. Oblata ergo quæstione de qua cōtrouersia est, primùm omnium cuius generis sit quæratur. Deinde cognito genere quæstionis, loci prudenter consulendi sunt à quibus ducātur argumenta, per quæ uel confirmari uel confutari quæstio poterit. Id autem aptißimè uidetur fieri hoc modo: si diligenter perspexeris in quibus prædicamentis fuerint partes quæstionis, Nam ipsa prædicamenta præcipuos locos monstrant. Deinde si quæstio fuerit definitionis, genus & differentia propria debent esse eiusdem prædicamenti, quæ si fuerint, idq; secundum regulas in definitiua Methodo præscriptas, confirmanda est quæstio, sin minus, refutanda & monstrandum uicium: Et quia differentiæ non subijciuntur oculis, plurimum facit ad inueniendam

dam

dam differentiam,confirmandam et confutandam, consulere locos effectuum,actuum, adiacentium et cognatorum. Simile iudicium est de generis quæstione, sed ad hanc quoq; adhiberi solent loci speciei,proprij, Adiacentium,Actuum,Causarum etc. In proprij quoq; quæstione loci interni ualent præcipuè. Item actus & adiacentia & contraria. In accidentis autem quæstione,loci externi, Adiacentia,signa,communiter accidentia. Breuiter omnes loci possunt singulis generibus quæstionum adhiberi,sed alij alijs quæstionibus magis accommodati sunt,quemadmodum dictum est.

Porrò Aristoteles et Cicero operæprecium putauerunt esse,in inquisitione argumentorum considerare,quæ nam quæstio sit cognitionis & quæ actionis. Quæ sanè consideratio utilißima est. Nam si cognitionis est quæstio,loci interni & medij sunt accommodatiores. Si actionis,medij et externi: Verùm quia hæc in Topicis traduntur, inde petenda sunt, Nam Topica nihil aliud est,quàm Methodus inueniendi argumenta consentanea quæstioni propositæ. Porrò quantum ad argumentorum formas attinet, quibus alligari debent argumenta, hoc tenendum est, Alia alijs figuris sunt magis accommodata,quare de hac re utilißima quædam præcepta subijciemus.

Primùm. Si medium inuentum prædicari potest de subiecto quæstionis,aptißima erit prima figura.

Secun-

Secundum. Si de inuento medio prædicari potest subiectum quæstionis, aptißima erit tertia figura.

Tertium. Si mediũ & subiectũ quæstionis sunt paria, in prima & tertia figura concludere licet.

Quartum. Si medium neq; antecedens, neq; cõsequens est extremorum quæstionis, uel duplex adhibenda est argumentatio, uel Enthymema aptius erit syllogismo, ut si quæratur, sit'ne uoluptas expetenda? Inuenio medium quod est dolor, prorsus ab utroq; extremorum quæstionis dissentaneum, Nam nec uoluptas est dolor, nec expetendus est dolor, nec contrà. Hîc ergo opus erit duplici argumentatione, & nouum medium quærendum, quod latet in priori medio hoc pacto: Quod naturam offendit, est fugiendum, dolor naturam offendit, Ergo dolor est fugiendus, Si fugiendus est dolor uoluptas expetenda est, Atqui dolor fugiendus est, Ergo uoluptas est expetenda.

Hoc solet plerumq; fieri in locis contrariorũ, Similitudinis, dißimilitudinis, maioris, minoris & paris. Item causarum & effectuum, quod qui non animaduertunt, in accommodãdis locis sæpè laborant. Verũ hæc in Dialecticis fusius tractãda sunt.

Quintum. In destructione quæstionis affirmatæ dominatur secunda figura.

Sextum. In confirmanda Vniuersali propositione dominatur Barbara, primæ figuræ primus modus,

dus, & inductio ex quibuscunq; locis promantur argumenta, Tametsi hæc plana sunt, tamen quædam præcepta de affectione medij ad propositæ quæstionis partes adscribam, ut inquirentis & iudicantis labor hac ratione leuetur. In prima itaq; figura hæc debet esse medij ex locis inuenti affectio ad extrema quæstionis propositæ, ut in omnibus modis medium afferatur de subiecto conclusionis. Deinde in affirmatiuis modis sit antecedens prædicati, in negatiuis uerò repugnans. In secunda hæc debet esse medij dispositio, ut semper alterius extremorum quæstionis sit repugnans. At in Cæsare & Festimo repugnans sit prædicati, & consequens subiecti quæstionis. In Camestres uerò & Baroco, sit consequens prædicati & repugnans subiecti.

Porrò, in tertia figura semper medium antecedens sit subiecti, in affirmatis quoq; antecedens sit prædicati, sed in negatis repugnans prædicati. Hæc consideratio habitudinis medij multum iuuat & ad inueniendum medium, & ad formas inuentis aptè accommodandas. Porrò ut res uniuersa fiat illustrior, ea quæ hactenus dicta sunt exemplo declarabo. Proponatur hæc quæstio in medium. Ecquid anima sit harmonia, ut uoluerunt Platonici. Primùm hic aduertendum est, quòd sit generis quæstio. Cùm enim quæritur, An anima sit harmonia, quæritur an harmonia sit genus in hac quæ

ſtione. Deinde facile eſt uidere cognitionis non de-
ctionis quæſtionem eſſe, Vnde et hoc ex ſuperiori-
bus notum relinquetur, qui loci potiſsimum con-
ſulendi ſunt, ſed prius uidendum, in quibus prædi-
camentis ſint partes quæſtionis, id quod ex parti-
um natura facile eſt intelligere. Anima ſiquidem
cùm ſit forma hominis ſubſtantialis, et altera pars
ſubſtantiæ hominis, & per ſe ſubſiſtat ſeparata à
corpore, in prædicamento erit ſubſtantiæ.

Harmonia uerò cùm ſit nihil aliud, quàm par-
tium, aut numerorum, aut figurarum quædam diſ-
poſitio, Vel ut Auguſtinus definit, concentus quidã
ex diſsimilium uocum moderatione factus in quan
titatis prædicamento erit. Hac tanquam κατα-
σκευὴ adhibita, conſulendi ſunt loci ac primùm de
finitionis, deinde reliqui ut generis, proprij, diffe-
rentiæ. Iam inuenta ex locis conferenda ſunt cum
partibus quæſtionis, et pro diuerſa habitudine in-
uentorum ad quæſtionem, ut ſuprà dictum eſt, in-
ſtituenda eſt argumentatio. Definitio animæ eſt for
ma ſubſtantialis hominis, hæc quia conſequens eſt
ad ſubiectum quæſtionis, aptiſsima erit prima figu-
ra. Et quia repugnat prædicato quæſtionis, quæ eſt
indefinita, erit modus Ferio hoc pacto. Nulla for-
ma ſubſtantialis hominis eſt harmonia. Anima eſt
ſubſtantialis forma hominis, ergo anima non eſt
harmonia. Deinde quia medium repugnat prædi-
cato, et adfertur de ſubiecto, poterit etiam accom-
modari

modari tertio modo secundæ figuræ, hoc pacto. Nulla harmonia est forma substantialis hominis, Anima est forma substantialis hominis, Ergo anima non est harmonia. Ad eundem modum reliqui loci, qui attingunt primam quæstionis substantiam consulendi sunt. Loci generis, Animæ, sunt forma, spiritus, substantia: Loci generis Harmoniæ, sunt concentus, dispositio, quantitas. Loci generis Animæ applicati concludunt, quemadmodum in definitione dictum est, hoc est in Ferio et in Festino. At si ex generibus harmoniæ petis media, solus modus Baroco erit accommodatus, et tot erunt syllogismi, quot utriusq; genera erant aßignata. In qua re facilè uidere est, quantum momenti huc adferant prædicamentorum ordines. Atq; hæc sint breuiter dicta de Methodo probabili, quæ diligentius & fusius in Topicis explicanda est. Prima enim elementa hîc attigisse satis est, ut Methodus aliquo modo conspiciatur.

DE METHODO Sophistica.

Methodus Sophistica est uia ac ratio, per argumenta φαινόμενα ueritati tenebras offundendi, & homines incautos decipiendi, quæ quia indigna est homine nato ad ueritatem amplectendam, & uehementer nocet moribus, ac communi societati, omnino studiosis tota hæc cauillandi ratio

tio detestanda est. Adolescentes .n. Sophistarum parastrophis assuefacti, nunquam ueram Dialecticam discunt, neq; unquam res bonas adferunt, sed tandem sua ipsorum fallacia miserè decipiuntur, nunquam ueritati ab alijs traditæ acquiescentes intrepidè. Quòd autem Aristoteles multa de fallacijs Sophisticis præcepta, in duobus illis de Sophisticis Elenchis congeßit, hoc non fecit ut Sophistas faceret, aut Sophisticen traderet, Verùm ut auxiliare Pharmacum nobis exhiberet ad euitandas, ut ipse uocat Sophisticas ἐνοχλήσεις, Non secùs atq; Nicander, qui de uenenis tractauit, non ut ijs utamur alijs in perniciem, sed ut ea potius cauere poßimus, ne nobis noceant. Cæterùm si Methodum aliquam quæras diluendi Sophistica argumenta, nulla melior præscribi potest, quàm ea quæ ab Aristotele, à Philippo et à Villichio tradita est, quare de ea hîc peculiaria præcepta non præscribam, sed tantùm monere uolo adolescentes, ut proposito argumento falso, seu Sophistico, primum omnium perlustrent animo regulas consequentiarum, & uideant num quid peccetur contra aliquam regulam consequentiarum, quod si fit, reijcienda est consequentia. At si nullum peccatum ibi apparet, rerum sequatur examen, locis in consilium, ex quibus falsum illud argumentum ductum est, adhibitis. Tertio uidendum utrùm ex locis Sophisticis aliqua fallacia commissa sit. Hæc triplex
cura

cura ſit reſpondentis ad Sophiſtica argumenta, qualia omnia ſunt, quæ falſum aliquid ſub ueritatis titulo concludunt, ſed de his plura in Dialectica.

DE METHODO DEmonſtratiua.

Tametſi Methodus Demonſtratiua non poteſt exactè tradi breui aliquo compendio: tamen breuiter conabor delineamẽta ſaltem huius Methodi attingere. Eſt autem hæc Methodus Philoſophorum ferè propria, Nam demonſtratione Philoſophis eſt opus ueluti inſtrumento ad Philoſophiæ partium Theoricæ & practicæ, hoc eſt, cognitionis & actionis rectam explicationem: Sicut enim faber amußis beneficio lignum rectum à curuo, & ædificator perpendiculo parietem æqualem ab inclinato diſcernit, ſic Philoſophus in ſpeculatione quidem uerum à falſo, in actione uerò bonum à malo demonſtrandi regula ſeparat.

Eſt autem Demonſtrandi Methodus recta uia ac ratio, ex neceſſarijs notiſq; propoſitionibus immotam concluſionem inferendi. Vt autem hæc Methodus utcunq; intelligatur primùm oportet ſcire in omni demonſtratione duo ſpectanda eſſe, tanquam principalia capita, quorum unum eſt problema ipſum (ſic enim Ariſtoteles uocat quæſtionem in diſputationem adductã) quod demonſtrandum proponitur. Alterum propoſitiones quibus

τὸ πρόβλημα probatur. Deinde in omni proble-mate duo sunt, prius datum, Alterum quæsitum, more Geometrarum uocant. Vt in hoc problemate sit Anima immortalis nec ne. Anima datum, im-mortalis uerò quæsitum est. Porrò propositiones per quas probatur problema ad minimum duæ sunt, quas ante unamquamque particularium de-monstrationum præcognosci necesse est. Non enim poßibile est quicquam non omnibus propositioni-bus cognitis concludere ἀποδεικτικῶς. Sed inter illas duas propositiones, quas in demonstratione adhiberi necesse est, hoc est discriminis, quòd ma-ior sit omnino commune quoddam axioma, cui fi-des adhibeatur propter euidentiam dignum est, unde et axioma, id est, dignitas dicta est. Minores uerò propositiones quoniam sunt infinitæ, nõ sunt tam obuiæ aut notæ, attamen in maioribus propo-sitionibus uirtute comprehenduntur, ut in syllogi-smo hoc. Omne animal est substantia, homo est ani-mal, Ergo homo est substantia. Minor propositio, homo est animal, comprehensa est uirtute in maio ri, animal est substantia. Vnde hæc tria necessari-um est cognoscere ante omnem demonstrationem, datum & quæsitum in problemate et dignitatem, hoc est, propositionem illam notam et dignam fide sua euidentia, Sit problema. Est'ne iusticia laudan da nec ne? Datum est iusticia, quæsitum laudanda, præter hæc oportet me dignitatem (sic enim inter-

pretan-

pretantur axioma) habere, quæ est: Honesta sunt laudanda, hoc adeò euidens est, ut qui contradicat prorsus insanus existimetur. Hæc tria cùm adsunt materiam demonstrationis habes, quam sic formare debes. Omnia honesta sunt laudanda, iusticia est honesta. Ergo iusticia est laudanda. Et tot possunt fieri ex hac una dignitate demonstrationes, quot sunt partes subiectiuæ, ut uocant, subiecti axiomatis. Deinde cùm scitur quæ nam oporteat præcognoscere ante demonstrationem, sciendum & hoc est, quibus modis oporteat ea præcognoscere, cùm sint ἐπιστημονικαὶ quæstiones quatuor, quòd sit, quid sit, quale sit & propter quid sit. In dato ergo, id est, subiecto problematis oportet præcognoscere et quòd sit, et quid sit, in quæsito quid sit solum, in dignitatibus an sint, seu quòd sint, idq; quia sunt propositiones. His cognitis discrimen dignitatum tenenda sunt, nimirum quòd aliæ omnibus scientijs, aliæ quibusdam, aliæ uni tantùm scientiæ subijciantur. In omni scientia locum habet hæc dignitas: In singulis affirmatio aut negatio est uera. Hæc uerò: Eidem æqualia inuicem sunt æqualia, pluribus famulatur scientijs, nimirum Musicæ, Geometriæ & Arithmeticæ. Porrò hæc: Honesta sunt facienda, in sola morali Philosophia locum habet. Præterea genera Demonstrationum cognoscenda sunt, et Methodus singulorum. Genera autem sunt uaria, sed nos cum Philopono in hunc mundum di-

uidamus. Alia demonstratio est directa, Alia ducens ad impoßibile, Directa alia κατὰ σύνθεσιν, alia κατὰ ἀνάλυσιν instituitur. Illa sola quæ instituitur κατὰ σύνθεσιν διότι, i. propter quid, reliquæ omnes cuiuscunq; fuerint generis demonstrationis ὅτι, id est, quod est, uel quia est appellantur. Præter has formas est quædam demonstratio quæ σημειώδης dicitur, uidelicet cùm à necessarijs signis aliquid concluditur. Nunc de his omnibus, eo quem proposui ordine dicamus. Directa itaq; demonstratio κατὰ σύνθεσιν est, quæ à quibusam confeßis principijs paulatim alias atq; alias conclusiones extruit, quod subiectis exemplis ostendere conabor.

PHYSICVM EXemplum.

QVicquid habet uim species rerum sensibilium apprehendentem sentit. Omne animal habet uim species rerum sensibilium apprehendendi. Ergo omne animal sentit. Hic demonstratio in Synthesi huius generis potißima est. Medium enim definitio est subiecti, simul sumta cum definitione paßionis, Nam ita τὸ ζητούμενον appellatur. Vnde in maiori propositione paßio prædicatur de definitione subiecti, in qua definitione exprimuntur principia ipsius paßionis. Subiectum enim non solùm comparatur ad propriam paßionem ratione

one causæ materialis (id est ratione materiæ in qua hæret paßio) uerumetiam ratione causæ efficientis. Definitio ergo subiecti simul sumta cum definitione paßionis, exprimit causam efficientem ipsius paßionis immediatam & necessariam. Si enim quæris quid sit animal, rectè respondetur, quod habet uim species rerum sensibilium apprehendendi. Si rursus sentire quid sit interroges, rectè respondetur habere uim species rerum sensibilium apprehendendi. Hæc ergo definitio & propria paßio subiecti constituunt maiorem, hoc pacto: Quicquid habet uim species rerum sensibilium apprehendendi sentit. Hic est secundus modus dicendi per se. Deinde primo prædicatur, seu dicitur, hoc est, subiectum et prædicatum sunt ita adæquata, ut prædicatum non poßit inueniri extra subiectum, nec è cõuerso. Deinde Vniuersaliter dicitur, quia prædicatum de subiecto, & econtrà potest uniuersaliter prædicari. Minor est: Omne animal habet uim apprehendendi species rerum sensibilium. Primus est modus dicendi per se, dicitur etiam primo & uniuersaliter. Conclusio: Ergo omne animal sentit. Estq; secundus modus dicendi per se, Dicitur quoq; primo & uniuersaliter. Hæc demonstratio prædicatũ inesse subiecto generi monstrat. Tales debent esse omnes potißimæ demonstrationes seu primæ in Synthesi, ubi uides medium terminum continere duo, nempe definitionem

ſubiecti concluſionis et definitionem paßionis hoc eſt prædicati. Porrò in ſyllogiſmis qui extruuntur κτ̀ σύνθεσιν à potißima, omnes quidem conſtabunt propoſitionibus de modo primo & ſecundo dicendi per ſe, ſed primo & uniuerſaliter non dicuntur, niſi ſola maior proximi ſyllogiſmi poſt potißimam. Cæterùm concluſio potißimæ demonſtrationis approbata & demonſtrata fit ἀξίωμα ſequentis ſyllogiſmi, atq; ita de reliquis ſequentibus ordinè iudicandum eſt. Extruamus ita ex concluſione proximi ſyllogiſmi hoc pacto. Omne animal ſentit. Secundus modus dicendi per ſe, & dicitur primo & uniuerſaliter. Dicitur primo quia non eſt alia cauſa, ut prædicatum inſit ſubiecto. Vniuerſaliter quia prædicatum & ſubiectum commeant, ut omne animal ſentit, & omne quod ſentit eſt animal. Secundus modus dicendi per ſe, dicitur primo & uniuerſaliter. Quicquid ratiocinatur eſt animal. Hinc minor uirtute eſt in maiore, unde ſequitur concluſio. Quicquid ratiocinatur ſentit. Hæc concluſio ſumatur rurſus ut axioma, & extruatur hæc demonſtratio. Quicquid rationale eſt ſentit (eſt ſecundus modus dicendi per ſe, & eſt proprium ſecundo modo) Omnis homo rationalis eſt. Ergo omnis homo ſentit. Si omnis homo. Ergo uir et mulier adeoq; omnia indiuidua ſpeciei, de qua prædicatum monſtratum eſt in proximo ſyllogiſmo. Deinde rurſus ab altero genere

Animal extrue hoc pacto. Omne animal ſentit, omne brutum eſt animal, Ergo omne brutũ ſentit. Hic etiam omnia quæ ſub bruto continentur genera (id eſt ſpecies) eorumq́; indiuidua concluduntur ac demonſtrantur, Atq; tot poſſunt fieri extructiones, quot ſunt genera, ſpecies et indiuidua eorum quæ uim ſentiendi habent. Hæ omnes demonſtrationes ſunt ſecundariæ, & omnes concluduntur ui & efficacia dignitatis, ſeu axiomatis primi ſyllogiſmi, cuius præmiſſæ fuerunt immediatæ cauſæ concluſionis, ſed in reliquis inde extructis præmiſſæ fuerunt mediatæ cauſæ concluſiouis, unde primus ſyllogiſmus tantum διότι ἐστι, id eſt, cur ſit, reliqui omnes ὅτι ἐστι id quòd ſit concludunt. Hic obiter interſeramus quæ ſit mediata quæq; immediata propoſitio. Mediata quidem propoſitio eſt illa, in qua prædicatum ineſt ſubiecto propter aliquid, cui tale prædicatum per eius genus conuenit. Sicut riſibile Socrati, quod prius conuenit homini. Immediata uerò propoſitio eſt illa, in qua prædicatum non propter aliud ineſt ſubiecto. Sicut riſibile conuenit definitioni hominis, Vt omne animal mortale rationale eſt riſibile. Homo eſt animal mortale rationale, Eſt ergo riſibilis. Deinde demonſtrationes potiſsimæ etiam formantur à ſingulis generibus, in quibus propriæ paſsiones afferuntur, ſeu prædicantur, ut omne animal rationale eſt riſibile (hic propria paſsio prædicatur de

definitione hominis)omnis homo eſt animal rationale. Ergo omnis homo eſt riſibilis. Hæc eſt διότι demonſtratio, ex cuius cõcluſione extrue κατὰ σύνθεσιν per mediatas cauſas alios ſyllogiſmos, & conclude propriam paßionem ſpeciei, de ſingulis indiuiduis propoſitæ ſpeciei. Socrates eſt homo, Ergo Socrates eſt riſibilis &c.

ETHICVM EXEMPLVM.

Axiomata Ethica primaria ſunt hæc. Quicquid conuenit naturæ expetendum eſt. Bonum expetendum eſt, per ſe bonum magis expetendum eſt. Summum per ſe bonum ſummopere expetendum eſt. His quatuor axiomatis alia quatuor ex aduerſo reſpondent. Quicquid nocet naturæ fugiendum eſt. Malum fugiendum eſt. Per ſe malum magis fugiendum eſt. Maximum per ſe malum ſummopere fugiendum eſt. Hæc ſunt axiomata in doctrina de moribus, ex quibus omnia ſua præcepta in Ethicis extruxit Ariſtoteles, nos breuiter, ut oſtendatur uſus huius demonſtrationis, pauca extruamus.

Quicquid conuenit naturæ expetendum eſt, omnia honeſta, utilia et ſuauia non pugnantia cũ honeſtate conueniunt naturæ. Ergo hæc omnia expetenda ſunt. Nunc uerò quia propoſitiones concluſionum approbatæ et demonſtratæ, fiunt axiomata in progreßione Synthetica, ex prima concluſione faciamus tria axiomata, Honeſta expetenda

ſunt. Vtilia expetenda ſunt. Suauia non pugnantia cum honeſtate expetenda ſunt. Ex primo axiomate ſic extrue. Honeſta omnia expetenda ſunt. Virtus omnis eſt honeſta. Ergo omnis uirtus expetenda eſt. Hæc concluſio fit rurſus axioma hoc modo. Omnis uirtus eſt expetenda: Iuſticia, temperantia, fortitudo, prudentia, ſunt uirtutes. Ergo iuſticia, temperantia, fortitudo, prudentia ſunt expetendæ. Ex hac concluſione quatuor axiomata licet facere, ex quibus rurſus omnia, quæ in ijs uirtute excluduntur demonſtrari poſſunt. Eodem modo ex ſecundo & tertio axiomate (de utilibus et ſuauibus) demonſtrandæ ſunt omnes partes utilis & ſuauis. Sed quia res ex ijs quæ dicta ſunt intelligi poteſt, ad Geometrica exempla properemus.

GEOMETRICVM exemplum.

Omnis triangulus habet tres angulos, duobus rectis pares. Omnis Iſopleuros, Iſoſcheles, Schalynos, Orthogonios, Amphligonios, Oxygonios eſt triangulus. Ergo omnis Iſopleuros & cæteri habent tres angulos duobus rectis pares. Hinc tot licet axiomata conſtituere, quot ſunt ſpecies trianguli ſubſumtæ, ſed ſatis eſt breuiter uiam monſtraſſe.

Ex his Ethicis, Phyſicis et Geometricis exemplis puto ſatis intelligi, quomodo demonſtratio fiat in progreßione Syntheſeos, Quare nunc accedamus

ad

ad alterã ſpeciem directæ demonſtrationis, quam dixi uocari κατὰ ἀνάλυσιν.

DE DEMONSTRATIONE directa κατὰ ἀνάλυσιν.

Directa demonſtratio κατὰ ἀνάλυσιν eſt, quemadmodum ſuprà definiuimus, aſcenſus à fine ad principium, Concluſio enim eſt quæ fuerat finis in Syntheſi. Hanc demonſtrationem unico exemplo declarabo. In Ethicis exemplis quæ propoſuimus hæc fuit ultima concluſio. Omnis iuſticia, temperantia, fortitudo, prudentia, eſt expetenda. Hæc concluſio maior erit prima in Analyſi, & in tertia figura procedendum eſt hoc pacto. Omnis iuſticia eſt expetenda, omnis iuſticia eſt uirtus. Ergo uirtus eſt expetenda. Hæc concluſio rurſus retexenda eſt hoc pacto. Omnis uirtus eſt expetenda. Omnis uirtus eſt honeſta. Ergo honeſta ſunt expetenda. Eodem modo de alijs partibus in ultima concluſione Syntheſeos agendum eſt. Verùm quòd proponitur, quia in conceſſas & immotas propoſitiones, hoc eſt axiomata, reſoluitur, et monet Philoponus concluſionem in demonſtratiuo facilius ἀναλύεσθαι quàm in Dialectico ſyllogiſmo, idq; propter certitudinem medij in demonſtratione. Deinde & concluſio particularis actu uirtute uniuerſalis eſt, quia materia eſt neceſſaria. Atq; ita Analyſis eſt ex poſterioribus recurſus ad principia

pia & causas, quemadmodum suprà in Analysi Vniuersali admonui.

DE DEMONSTRATIONE ducente ad impossibile.

Huius Demonstrationis duplex est ratio quantum ad formam concludendi attinet. Nam alias syllogismo Categorico, alias Hypothetico concludit. De utroq; hæc regula, seu axioma omnibus scientijs accommodatum tenendum est. Sed quid falsi, aut absurdi, aut pugnantis cum principijs sequitur ad aliud in bona consequentia, illud quoq; ex quo sequitur absurdum & falsum erit. Vt si quis dicerit lineam esse corpus, hoc ita refutares, Si ostenderes corpus habere aliquam proprietatem, uel differentiam, uel accidens inseparabile, quod non habet linea, Cùm impoßibile sit definitionem generis non prædicari de singulis generis speciebus. Hoc ergo pacto destruenda propositio aduersarij, per syllogismum in secunda figura. Omne corpus habet tres dimensiones. Linea non habet tres dimensiones: Ergo linea non est corpus. Tametsi autem in prima figura possunt fieri conclusiones negatiuæ, tamen demonstrationes negatiuæ non fiunt nisi in secunda figura, Cuius hæc ratio est. In negatiuis oportet medium esse causam cur prædicatum conclusionis non insit subiecto, de quo nega-

negabitur medius terminus. Quare fieri nõ potest ut minor propositio sit affirmatiua, id quod fieri necesse est in prima figura. Relinquitur ergo negatiuas demonstrationes in secunda figura ordinandas esse. Per hypotheticum syllogismum dupliciter instituitur, nimirum à destructo consequente, & à primo ad ultimum. A destructo consequente hoc pacto: Si linea est corpus, linea habet tres dimensiones. Sed linea non habet tres dimensiones. Ergo linea non est corpus. A primo ad ultimum hoc modo. Si honesta non sunt expetēda, uirtus non est expetenda, iusticia non est expetenda. Si iusticia non est expetenda. Tueri natos, educare & colere societatem non sunt expetenda. Si hæc non sunt expetenda, horribilis confusio & totius naturæ fœda & immanis destructio est expetenda. Sed hoc est falsum, ergo illud etiam primum ex quo hoc sequitur falsum est, uidelicet quòd honesta non sunt expetenda. At si hoc falsum est, eius repugnãs erit uerum, nempe quòd honesta sint expetenda. Atq; hac uia utimur potißimum quando aduersarij principia uocant in quæstionem.

DE DEMONSTRATIONE coniecturali, quam Græci σημειώδη appellant.

Potißima demonstratio & propria reuera ex primis & immediatis & notioribus propositionibus

nibus probare debet posteriora & minus manifesta. Sed quoniam quod naturæ notum est, non semper nobis est notum, fit ut sæpius de prioribus per posteriora fidem faciamus, propterea quòd posteriora interdum nobis sunt notiora. Cùm itaq; hoc fit, demonstratio dicitur τεκμηριώδης καὶ ἄλυτος, quæ quidem non est adeò demonstrationis titulo digna, atq; ea quæ ex prioribus fidem facit posteriorum, nimirũ cùm illa priora naturæ sunt & nobis æquè cognita.

Hîc tempestiuè uidetur adijciendum discrimen eorum quæ cognoscuntur, quæ sanè in triplici sunt discrimine. Alia.n. nobis notiora sunt, alia naturæ, alia nobis & naturæ ex æquo nota sunt. Eorum quæ nobis notiora sunt, duplex est discrimen. Nam quædam αἰσθητά, nimirum quæ sensibus exterioribus, idq; uel aliquibus, uel omnibus percipiuntur ut hic color, hoc frigidum etc. Quædam συμπαρατηρήσει cognoscuntur, hoc est, crebra obseruatione eorum quæ sæpius sensibus offeruntur, quorum obseruatio diutina gignit Vniuersalem propositionem collectam uniuersali experientia mentisq; munere conseruata, quæ postea quia est ἀνένστατος, in scientijs fit axioma, unde postea extruuntur innumeræ demonstrationes. Huius generis pleraq; axiomata sunt in ijs scientijs, quæ circa sensus uersantur, qualis est Astrologia, Geometria Arithmetica &c. Hinc est, quod Aristoteles &

post hunc Philoponus impossibile esse dicunt, uniuersalia speculari nisi per inductionem quod sanè de eo tantùm genere intelligendum est, de quo nūc dixi. Ea autem quæ naturæ notiora sunt uocantur uniuersalia. Sed triplex est consideratio uniuersalis iuxta triplicem naturæ ordinem. Aut enim spectatur ordo τῆς συνθέσεως, secundum quem res à suis principijs extruuntur. Quo sanè ordine magis confusa & magis uniuersalia priora sunt & notiora naturæ, quàm quæ inde extruuntur, sic punctus in Geometria prior est linea, linea figura. Aut spectatur ordo τῆς διαιρέσεως, uidelicet cùm rerum formæ à principijs ortæ discernuntur paulatim, donec ad formas fuerit deuentum. Aut spectatur ordo τῆς ἀναλύσεως, nimirum cùm finis rei proponitur, & natura quasi deliberat & ordinat ea quæ ad finem spectant. Porrò quæ nobis & naturæ æquè sunt nota, sunt ea uniuersalia existimanda, quæ nobis magis sunt nota quàm eorum particularia. Cuius generis sunt omnia, quæ ui mentis sine sensuum ministerio agnoscimus, quæ quia sensus latent Græcis κεκρυμμένα nominantur, quia sine inductione sciūtur, προλήψεις, quia in mente quasi innatæ κοῖναι ἔννοιαι uocantur, ex quibus demonstrationes extruuntur omnium firmissimæ et nobilissimæ. His ita explicatis reuertamur eò unde digressi sumus.

Demonstratio itaque τεκμηριώδης quæ & ἀλυ-

ἄλυτος dicitur, fit per ea quæ συμπερατικήσει nobis ſunt nota, naturæ reſolutionis quidem ordine priora. Compoſitionis uerò poſteriora, ut ſi quæratur an Sphæricæ figuræ ſit luna. Hìc nihil ex prioribus demonſtrare poſſumus, ſed ex poſterioribus omnino concludendum erit, nimirum ex illuminationibus lunæ, quæ inſequuntur formam eius & dependent ab ipſa: Vnde probamus lunam eſſe ſphæricam, quod eſt primum & cauſa illuminationum. Quoniam autem uidemus ipſam bis ſingulis menſibus falcatam fieri, bis in duo ſectam, bis utrinq; gibboſam, ſemel ſuum plenilunium habere, concludimus ex hoc ſphæricam eſſe. Si enim eſſet diſcus, totus eius diſcus collectim aut illuminaretur, aut non, ſole ipſi occurrente. Quoniam autem ſphærica eſt, ſolq́; ipſa eſt altior, accidit ſemper partem ipſius ad ſolem conuerſam illuminari, & hoc paulatim fieri quouſq; ad diametrum ipſi oppoſitam, totum hemiſphærium ipſum aſpiciens illuminetur. Eſt igitur illuminatio indicium formæ ipſius, nec quia ſic illuminetur ſphærica eſt, ſed quia ſphærica, illuminationes ratiocinamur ex cauſa effectum. Verùm quoniam natura primum, & cauſa, figura ipſa ſphærica eſt nobis incerta, manifeſtæ autem illuminationes, utimur poſteriore ut fidem faciamus de priore. Et quoniam inſolubilia ſunt talia ſigna, & coniecturæ, probationes ex ipſis factas demonſtrationes

uocamus, per ſecundam ut addit Philoponus menſuram demonſtrationis, Atq; hæc de demonſtrandi Methodo dicta ſufficiant.

DE DISPVTATIONE.

Tametſi uera diſputandi Methodus ex ijs præceptis, quæ in Methodo probabili & demonſtratiua præſcripſimus, commodè peti poteſt, tamen hoc loco quædam quaſi concertantium ſtratagemata adijcere placet, quibus admoneantur adoleſcentes, quomodo cogitationes ſuas inſtituant, & intra quas metas cohibere eas debeant, ne ut rixoſæ mulierculæ ſine delectu et iudicio uerbis contendant, quod cùm fit, neq; ipſi quicquam præter garrulitatem inanem reportant, neq; de quæſtionibus in certamen productis iudicium ferre poſſunt, quo fit ut ſapere quidem ſibi uideantur, ſed rerum dulciſſima ueritate amiſſa, errorum tenebris et ignorantia inuoluantur. Nec enim diſputatio garrulitas muliebris eſſe debet, ſed amica quædam & placida confabulatio, Nam dialecticorum eſt ut inquit Plato πραότερον διαλέγεσθαι, cuius finis ultimus eſſe debet ueritatis inquiſitio, cui inuentæ & quaſi è tenebris emerſæ acquieſcere debemus. Quod autem interdum diſputatur de rebus quarum nulla eſt diſſenſio, hoc fit ideò, ut adoleſcentes adſueſiant ad defendendam & non oppugnandam ueritatem. Et ut tyrones militares in umbra ſe primum præparant, ut poſteà cùm res agenda eſt ſerio,

riò, sint instructiores & magis ad ictus tùm inferendos, tùm euitandos idonei? Ita studiosi in scholis disputationibus crebris se exercere debent, ut postea ueritatis fortiores patroni esse poßint. Sed omißo longiori exordio rem ipsam aggrediamur. In disputatione duo esse debent apparatus & conflictus seu concertatio. Apparatus consistit in noticia locorum in habitudine eorundem ad se inuicem, & in accommodatione ipsorum ad propositam quæstionē, quæ tria tametsi in Dialecticis traduntur, tamen de duobus postremis hîc pauca dicam, ac primùm de habitudine locorum ad se inuicem, quæ habitudo ex his regulis intelligi potest.

Prima regula.

Cuicunq; definitio attribuitur, eidem omnia superiora directo ordine posita generi eorumque differentiæ genericæ tribuuntur.

Secunda.

Cuicunq; genus attribuitur, eidem omnia superiora directo ordine posita genera eorumq; differentiæ genericæ attribuuntur.

Tertia.

Cuicunq; species attribuitur, eidem genus, differentia, definitio, proprium, Inseparabile accidens attribui potest.

Quarta.

Cui proprium attribuitur, eidem species cum

omnibus ſuperioribus, differentia & definitio attribuitur.

Quinta.

Cuicunq; differentia attribuitur, eidem genus & ſpecies attribui debent.

Sexta.

Cauſa effectum, & effectus cauſam ſequitur.

Septima.

Partes ſequuntur totum, qui enim totum admittit partes negare non poteſt.

Octaua.

Modo poſito ponitur & nomen principale, & contrà.

Nona.

Cuicunq; tribuuntur accidentia & actus, illud exiſtere neceſſe eſt ut ſubiectum.

Decima.

Relatiuorum mutua eſt poſitio & illatio. Hæ decem regulæ continent apparatum, ſeu habitudinem locorum inter ſe, quatenus ferè affirmandis quæſtionibus adhiberi poſſunt.

Porrò ſi quæſtio neganda eſt deſpiciendum erit quid aliquo affirmato uel negato negari poterit, qua de re ſequentes regulæ obſeruandæ ſunt.

Prima.

Cui definitio adimitur, eidem ſpecies adimitur neceſſariò.

Secunda.

Cui differentiæ & proprium adimuntur, de eodem & species denegabitur.

Tertia.

Negatis genere, differẽtia, definitione, proprio & inseparabali accidente, negabitur & species.

Quarta.

Negatis partibus, negabitur & totum.

Quinta.

Negata causa, negatur effectus, & è contra.

Sexta.

Negatis subiectis, denegabuntur adiacentia actus, & accidentia omnia.

Septima.

Negato nomine principali, denegabitur & modus, & è contra.

Octaua.

Sublato relatiuo, negabitur correlatiuum.

Nona.

Cui attribuitur genus certum, de eodem diuersa genera omnia eorumq́; differentiæ & species negabuntur.

Decima.

Cui species tribuitur certa, reliquæ negabuntur.

Vndecima.

Cui tribuitur unum contrarium, ab eodem reliquum remouetur. Vbi hanc locorum inter se habitudinem, de qua plura in Dialecticis præcipiuntur, studiosus intellexerit, facilis erit postea accom

modatio, quæ omnino instituenda est, quemadmodum præscriptum est in probabili Methodo, & pro diuersa habitudine loci ad partes quæstionis propositæ, erunt aliæ atq; aliæ formæ adhibendæ.

In conflictu seu concertatione cauendum est ne ictus inferentes, icti proprijs telis à bello discedamus, nullo prius uirtutis facto edito, quod ne fiat, arma nostra debent nobis esse cognita, hoc est, argumenta debent secundum normas Dialecticas deduci in disputationem, quorum uis & connexio in promtu debent esse, si ea aduersarius uel contemserit, uel improbauerit. Si contemserit, hoc est, si connexionem reiecerit, in promtu ex locis & regulis consequentiarum ratio nexus esse debet. Si improbauerit quid, nouo quasi telo defendendum est, donec uel iustè uictus fueris, uel uictor ipse euaseris. Nec est unica uia adoriendi aduersarium. Vt enim in bellis aliâs aperto marte, aliâs ex insidijs hostem aggredimur, ita in disputatione aliâs aperto argumento aduersarij propositionem impugnabimus, aliâs ex insidijs. Hinc duplicem argumentandi ductum fecerunt, Vnum directum, Alterum obliquum. De utroq; in hunc modum scribit Rodolphus. Ductus est, inquit, duplex cuiq; rei probandæ, unus directus, ut cùm proposito aliquo uelut recta uia colligemus id quod probare uolumus. Vt qui probare uelit sapientem esse diuitem dicat, Sapiens nullius indiget, Ergo sapiens

est diues. Alius est ductus obliquus, ut cùm accepto contradicente eius quod probare uolumus, colligimus ex eo aliquid quod falsum sit, unde regressi docemus falsum id esse ex quo collectum est, idq; quia contradicens est eius quod intendimus probare. Consequens est istud ipsum esse uerum. Vt sapiens est diues, Si enim non sit diues sapiens, cupit aliquid, sed falsum est hoc, falsum igitur ex quo colligitur id, hoc est, non esse diuitem sapientem. Verùm igitur erit quod intendimus, sapientem esse diuitem.

Non sunt autem hæ argumentandi formæ, per omnes .n. formas, quas exposuimus duci possunt, sed uiæ quædam colligendæ intentionis. Ex his Rodolphi uerbis facilè & unde materia utriusq; ductus sit petenda, & quis sit utriusq; usus ostenditur.

DE COLLOCATIONE Dialectica.

Quæ hactenus dicta sunt pertinent ad eam disputationem, in qua certa themata proponuntur defendenda. Verùm ubi cùm disputantium neuter, quod probare, uel improbare uelit alter, nouit, alia ratio est nouaq; collatio adhibenda. Et quia de hac collatione multa præcepta apud Dialecticos extant, quæ plurimum faciunt ad ordinem in Platone intelligendum, breuiter pauca præce-

pta colligam, idq; potißimum ex octauo libro Topicorum Aristotelis, Sine enim horum Aristotelicorum præceptorum intellectu, multæ ab imperitis effinguntur Platoni absurdæ opiniones. Neq; enim fieri potest, ut Methodus collocationis Platonicæ intelligatur, ab ijs qui hanc doctrinam ignorant. Quoniam itaq; Dialogi constant interrogatione & responsione differentium, oportet utrumque, hoc est, interrogantem & respondentem certa & peculiaria tenere præcepta. Interrogantis itaq; hæc sint præcepta. Primùm oportet illum in promtu habere necessarias propositiones, hoc est, ex quibus id probare potest quod intenditur, ut sunt maiores & minores propositiones in Syllogismis, præter necessarias propositiones quatuor propositionum generibus instructus esse debet disputator. Aliæ enim Inductionis gratia ut detur Vniuersale. Aliæ amplificationis gratia, ut auctior sit oratio. Aliæ occultationis causa, ut occultetur conclusio. Aliæ perspicuitatis causa, ut nulla excusatio haberi poßit, adhibebuntur. De necessariarum propositionum collocatione hoc sciendum est, quòd uel directè collocandæ sunt, uel per occultationem. Directè cùm statim id quod uolumus concludimus. Vt si quæratur an felices sint Tyranni, hoc pacto interroges. Consistit'ne felicitas in uirtute? an Tyranni uirtutem habent? Si aduersarius hîc primam admittit negata altera, inferenda

da est conclusio. Ergo Tyranni non sunt felices. Et monet Aristoteles hoc loco ut recto ductu potius quàm obliquo utamur, nisi cùm secus obtineri quod uolumus non potest. Deinde etiam monet quòd necessariæ propositiones debent habere aliquid solidum & uere ἔνδοξον & probabile. Monet tertio ut conclusionem non interrogemus, sed ut ex conceßis conclusionem inferamus. Nam conclusio confecta, est ueluti parta uictoria. Hanc enim si quis interroget concedit uictoriam partam aduersario. Quarto loco monet, ut ex interrogatione non Dialectica, faciamus Dialecticam, quam possumus affirmare, uel negare. Vt quis est homo, non est Dialectica interrogatio, sed sic, est'ne homo animal rationale an non? Cùm enim hoc pacto interroges aduersarium idem'ne an diuersum sentiat facilè apparet. Quinto monet ut de eadem re non sæpius interrogemus. De directa collocatione propositionum necessariarum hactenus, nunc de occultatione dicendum est. Non enim statim proponendæ sunt necessariæ ex quibus conclusio efficitur, sed occultandæ. Occultantur autem his ferè modis. Primo si sursum ascendatur, hoc est si superiora genera, uel superiores theses sumantur, non ex quibus statim conficitur quod intenditur. Vt si quæstio esset, an pietas principi sit necessaria, non interrogemus primùm de iusticia, sed de habitu bono. Deinde de uirtute. Tertiò de iusticia.

cia. Secundò si conclusiones sileantur, quibus necessariæ propositiones confirmantur. Plato ostensurus bonum cupere, uirtutem non esse, propositiones has habuit. Alteram boni cupiditatem esse omnium. Alteram uirtutem non solùm non omnium sed paucissimorum. Vnde conclusio sequebatur. Itaq; boni cupiditatem & uirtutem idem non esse. Harum altera propositio syllogismo colligatur. Non'ne quisquis malus est, uirtutem non habet? Non'ne permulti sunt mali? Hîc omittatur conclusio, quæ est uirtutem permultos non habere, & construatur secunda propositio necessaria prius hoc pacto, non'ne quisquis malum cupit, bonum non cupit? Et quisquis bonum cupit, is malum non cupit? Malum autem nemo cupit.

Hîc etiam conclusio transiliatur quæ est, Bonum omnes cupere. Et quia iam habemus duorum syllogismorum concessas propositiones, habemus etiam eorundem conclusiones, quas cumulatè inferre licet ubi oportunum uidetur. Breuiter hoc Aristotelis præceptum monet, ut concessis contenti non auidè quod sequitur occupemus, propterea quod hoc iam ipso aduersario inuito, haberi potest. Huius præcepti exemplis plenus est Socrates apud Platonem. Tertio si ordo propositionum permutetur, & commisceantur propositiones diuersorum syllogismorum hoc modo. Non'ne is qui malus est uirtutem non habet? Non'ne quisquis ma

lum cupit, bonum non cupit? Non'ne mali per multi sunt? Non'ne malum nemo cupit? Quarto, si coniugata interrogando commutentur. Vt si probandum esset bonum uirum esse dignum laude, interroges. Ecquid benè agere esset laudandum. Sed huius loci enstasin, uide in loco coniugatorum apud Philippum. Quinto, Si ita interrogemus ut aduersarius non intelligat ex forma quæstionis, quid cupiamus nobis concedi. Si enim interroges hoc modo. Non'ne multi mali sunt? intelligit aduersarius te cupere affirmatiuam partem concedi. At si sic, Multi'ne an pauci mali sunt? Ex quæstionis forma intelligi non potest, quid cupias concedi. Sexto, Si per similitudinem interrogetur, in qua latet uniuersale, ut potest'ne ignis clarè & sine fumo principiò statim efflagrare? Ergo sine inuidia gloria subitò enitescere non potest. Septimo, Si ipse interrogator interdum sibi ipsi resistat. Suspecti enim non habentur illi, qui æqui in disputando uidentur. Octauo, Si ea proponantur quæ usitata et trita sunt, in omniumq; ore uersantur, Autoritas enim in omnib. causis & solet & debet ualere plurimum. Nono, Si necessariæ propositiones, ueluti non necessariæ interrogentur, dißimuletur, quàm id quod intenditur, qui mos Socrati est familiaris. Decimo, Si similia per comparationem proponantur. Non'ne quemadmodum multi indocti, multi pauperes, ita multi sunt

mali?

mali? Quia semper pauciora sunt hominib. bona, mala plurima. Vndecimo, Si declinetur in latus & sursum & undecunq;. Hac enim ratione facilius obtinetur conclusio, ut si uolo sumere posterius, interrogo id quod est prius & econtrà, ut si concedat Papista Christum morte sua satisfecisse pro peccato generis humani. Confiteatur necesse est homines iusticia operum gloriari non posse. Duodecimo. Si ea in quibus est totius contentionis præsidium positum, non in principio statim proponantur. Vt enim firmißima præsidia non sunt statuenda in prima acie, sed rectius in nouißima collocantur. Ita in disputando diu occultanda sunt, in quibus plus uirium est. Decimotertio et ultimo, Si producantur et amplificentur, interijcianturq; in argumentatione, ea omnia quæ nihil ad rem pertinere uidebantur. Hac enim ratione celatur & obscuratur res Socratico more.

Hactenus de ijs propositionibus, quæ occultandæ conclusionis gratia adhiberi solent dictum est. Nunc de ijs propositionibus dicatur breuißimè quæ ad amplificandum seu κόσμον orationis pertinent. Certum est duas esse tantùm propositiones necessarias unius conclusionis, quæ ui & pondere ualeant. Cæteras quæcunq; præter has accumulantur, multitudine & turba ualere. Cùm igitur loco uniuersalis propositionis ponimus inductionem, et loco definitionis diuisionem, certum est nos oratio

nem

nem uberiorem & ornatiorem reddere. Estq; hoc Aristotelis præceptum, quod πρὸς ὄγκον et κόσμον orationis hæc duo potissimum faciunt, ἐπαγωγὴ καὶ διαίρεσις, perspicuitatis gratia seu ut Aristoteles inquit εἰς σαφήνειαν adhibebuntur, exempla et parabolæ quæ ad illustrandum & explanandum non solùm à Dialecticis, uerumetiam ab oratoribus & poëtis sæpissimè adhibentur. Postremum assumentur propositiones præter necessarias inductionis gratia, nimirū ut uniuersale inductione exprimatur, sed inductione potius apud imperitos, syllogismo uerò apud doctos & Dialecticos utendum est. Hactenus Methodus tradita est, qua instituatur disputator contra aduersarium, nunc pauca de re præcepta dentur. Vt quemadmodum aduersus astum respondentis munitus est consilijs disputator, ita sit ratione, cùm se argumenti natura peruicax obiecerit. Est autem unamquamq; rem probandi principium duplex, Alterum propositæ rei definitio, Alterum axioma, quorum illo clarè res in sua natura & ambitu cernitur, hoc euidenter quare in ea aliquid sit, intelligitur, reliqui loci his duobus famulantur. Sit quæstio, An quisquam mala ut mala cupiat. Hìc primùm quæratur axioma, uidelicet nemo uult esse infelix. Hoc axioma fit maior, additur minor, Omnis qui cupit mala, uult esse infelix. Hinc sequitur conclusio, neminem mala ut mala cupere. Hîc si

quis-

quiſquam axioma negauerit, nemo cupit eſſe infelix, nihil habemus quo iuuemus nos, quàm definitiones rerum duarum, ſcilicet uerbi cupiendi et infelicitatis, quibus oſtenſis niſi poteſt effici, ut recipiatur hæc ſententia, uix poteſt quicquam adferri ad probandum illuſtrius. Poſtquam nunc interrogator inſtructus eſt præceptis aduerſus aduerſarium, & rem in diſputationem adductam, ſequitur ut reſpondenti quoq; præcepta ex eodem Ariſtotele præſcribamus, ſed id faciemus breuißimè: Officiũ itaq; reſpondentis in his conſiſtit: Primùm diligenter attendat ex quibus aduerſarius probare nititur concluſionem falſam, caueatq; ne cauſas falſæ concluſionis, quæ ſunt propoſitiones in ſyllogiſmo concedat, ſed eas ſi omnino falſæ ſint reijciat, ſi ex parte diſtinguat. Deinde ipſam collectionem totam animo intueatur, quæ ſi dialectica non fuerit, reijcienda eſt, et monſtrandum uicium. Tertio contrà aduerſarij perſonam ſubinde orationẽ flectat. Quarto contemnat ea quæ ab aduerſario tanquam neceſſaria adducta ſunt. Sunt & exercitationis præcepta communia opponenti & reſpondenti præſcripta ab Ariſtotele, quibus inſtructi eſſe debent diſputaturi, quorum præcipua recitabo.

Primùm aſſueſcendum eſt argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad diſputandum argumentorum ſuppetet copia, & in paucis mul-

tas argumentationes tenebimus. Est autem conuertere, conuersa conclusione in contradictoriam uel contrariam, & assumta altera propositionum alteram euertere, quod quomodo fiat paucis explicandum est. Si igitur syllogismus conuertendus fuerit primæ figuræ, maior per tertiam euertetur, minor per secundam, Vt, si quia omne honestum laudandum est, & omnis uirtus honesta, Ideò omnis uirtus laudanda. Siquidem uirtus quædam laudanda non sit, siue omnis uirtus est honesta, quoddam honestum non erit laudandum, siue Omne honestum est laudandum, quædam uirtus non erit honesta. Sed & omne honestum laudandum est, & omnis uirtus honesta, Stat igitur firma conclusio, omnem uirtutem laudandam esse. Si syllogismus conuertendus fuerit secundæ figuræ, minor euertetur per primam, & maior per tertiam figuram, Vt si quia nullum turpe amandum, & omnis uoluptas est amanda, ideò nulla uoluptas turpis est. Siquidem quædam uoluptas turpis, siue omnis uoluptas est amanda, quoddam turpe erit amandum. Siue nullum turpe amandum, quædam uoluptas non erit amanda, sed turpe nullum amandum est, uoluptas autem omnis amanda non est. Ergo rectè conuersa conclusio est, quandam uoluptatem turpem esse. Si conuertendus syllogismus fuerit tertiæ figuræ, maior in prima & minor in secunda euertetur. Vt si quia Crystallus omnis lu-

cidus eſt. Cryſtallus omnis lapis eſt, ideò quidam lapis lucidus eſt. Nam ſi lapis nullus eſt lucidus, ſiue Cryſtallus omnis lapis eſt, quidam Cryſtallus lucidus non erit. Siue Cryſtallus non lucidus eſt, Cryſtallus quidam lapis non erit. Sed & omnis Cryſtallus lucidus eſt, & omnis Cryſtallus lapis. Stat igitur firma concluſio quendam lapidem lucidum eſſe. Itaq; in eadem re ſex argumenta licet conficere. Tria cùm ſumitur concluſionis contradictorium, & rurſus tria cùm ſumitur concluſionis contrarium. Nec ulla res potentior eſt ad eliciendum uerum, quàm ſubitò & tanquam uno circulo poſitas eadem in re collectiones cernere. Quare non immeritò Ariſtoteles, τὰ ἀντίστρεφα inter exercitij præcepta numerauit. Secundum præceptum eſt ad omnem theſin, hoc eſt, ad utramq; contradictionis partem argumenta ſpectare, unde fiet et ſimul in quærendo et reſpõdendo exercitatiſsimus. Sunt autem problematis cuiuſq; duæ theſes una affirmatiua, altera negatiua. Argumenta autem quæ ſic per collationem ad utramq; quæſtionis partem confirmandam adhibentur πρὸς ἄλληλα dicuntur, ut quæ inuicem comparata theſibus, problematis accommodantur. Sic problema, Deus iraſcatur nec ne. Sit argumentum primùm non iraſci, quia ſi tam potens iraſcitur, perire mundum oporteat, poſtquam potentes qui ſunt homines, cùm incanduerint latè populantur omnia. Et hu-

ius

ius παράλληλον irasci Deum, quia urbes incendio totas hauserit subitò & mundum totum diluuio obruerit. Item non irasci, quia commoueri non possit. Et παράλληλον huius commoueri posse, quia & pœnitere & incendi et inflammari, & ira furere scriptura docet. Item non irasci quia rem tam fœdam, ne sapientes quidem in se admittant. Et παράλληλον ex eodgenere, irasci, quia optimus quisq; indigna maximè re, maximè commoueatur. Item non irasci quia credere non poßit, lædi se posse ab ullo. Et παράλληλον huius, irasci quia maiestatem suam summam apud homines à plerisq; uiolari & minui uideat. Hîc exercitatio talis est, ut siue cogere uelis alium disputando, siue ipse uim effugere plurimum habeat momenti.

Tertium præceptum est, ut ad ea quæ sæpißimè incidunt problemata, argumentorum copia instructißimus.

Quartum, ad omnem disputationem tria adferamus, principia, hypotheses & normam communem argumenti struendi. Principium est lux mentis & oculus. Hypothesis est fundamentum rei & ipsa res communis norma argumentandi syllogismus.

Quintum ut rerum primarum, quas maximè in uita iactari & disceptari uidemus definitiones teneamus. Vbi enim definitio rei tenetur, iactum

 est

est fundamentum ad omnem disputationem medicam, & sic de alijs.

Sextum, tenere oportet locos communes, per quos disserere licet ad multa problematum genera, sæpè enim accidit, ut ex uno loco communi, multas Hypotheses colligere liceat.

Septimum. Locus communis potius quàm syllogismus memoriæ mandandus est.

Octauum. Deducere unam propositionem in plures, quod quomodo fiat Rodolphus in secundo de inuentione optimè docuit.

Nonum. Ad uniuersi generis quæstionem, reuocare quæstionem positam. Nam ita ex una multas facere licebit. Ornatißimæ enim, inquit Cicero, orationes hæ sunt, quæ latißimè uagantur, & à priuata & singulari controuersia, ad uniuersi generis uim explicandam se confert, ut hi qui audiunt natura & genere, & uniuersa re cognita de singulis statuere poßint.

Decimum. Res in disputationem propositas ad sua κριτήρια reuocare oportet. Sunt autem κριτήρια pro rerum natura uaria, et quatuor à Platone et Plutarcho numerantur. Nam earum rerum quæ acie mentis sola cernuntur & intelliguntur κριτήριον est ἡ νόησις, quæ est eius rei perceptio, quæ mente sola percipiuntur, hoc est, communium sententiarum, seu communium principiorum πρόληψις, quam non docemur, sed cognitam circumferimus

ferimus ac accommodamus problematis, quando in hanc uel illam partem feretur sententia, adhibita demonstrationis regula. Nam cùm hæc νόησις sit lumen rationis ut Plato inquit, eadem perspicimus rerum ordinem & consequentiam, quæ quia plus acuminis requirit, accedit Dialectica, quæ huius ordinis & consequentiæ facultatem iuuat. Huic κριτηρίῳ totam moralem Philosophiam atq; ipsam Dialecticam subijcio. Deinde earum rerum, quæ sub sensus cadunt & sensibus percipiuntur κριτήριον est πίστις, seu δόξα, quo uniuersa quæ αἰσθητα, hoc est, sub sensus cadentia appellantur, reuocanda sunt. Hoc κριτήριον κατὰ συμπαρατήρησιν uniuersalem experientiam parit, Vnde uniuersale pronunciatum statuitur, ex quo postea de particularibus iudicandum est. Huic Physicam subijcio & cognatas artes. Hoc enim pronunciatum: Quicquid pulmonem habet spirat, non est nouum per se, sed per inductionem, Vnde uniuersale collectum est. Atq; ita de alijs in Physica & Medicina. Porrò inter hæc duo κριτήρια, νόησιν & πίστιν, Plato tertium collocat, nimirum διάνοιαν, quod circa res Mathematicas uersatur, quæ partim mente, partim sensu percipiuntur. Nam ut Mathematica sine sensibus intelligi non possunt, ita sine intelligentia demonstrari nequeunt. Vnde διάνοια talis æstimatrix rerum est, quæ ex particulari siue uno, siue pluribus, fert sententiam de

communi pronunciato, ex quo rursus de omnibus particularibus eiusdem generis fit iudicium. Vt cùm Mathematicus pingens circulum, ostendit in eo omnes lineas à centro ductas ad circumferentiam esse æquales, mox arripit discens commune pronunciatum, ex quo deinde fert sententiam, adhibita demonstrationis regula, de alijs particularibus circulis. Atq; hæc causa est cur putātur demonstrationes Mathematicæ euidentiores esse, quàm Ethicæ, aut Physicæ: Quartum κριτήριον est εἰκασία, hoc est simulatio seu effectio. Versatur .n. circa rerum fabricandarum imagines, ad quas respicit artifex dum opus extruit. Hæc κριτήρια memoriæ commendanda sunt, & singulæ res suis κριτηρίοις subijciendæ & per illa dijudicandæ sunt.

Plutarchus in Platonicis quæstionibus hæc κριτήρια recitat, quæ dicit nobis esse à Deo data, νοῦν μὲν τῶν νοητῶν, διάνοιαν δὲ τῶν μαθηματικῶν, πίστιν δὲ τῶν αἰσθητῶν, εἰκασίαν τῶν εἰκόνων, καὶ τῶν περὶ τὰ εἴδωλα.

DE EXEGETICA Methodo.

Cùm de exegetica Methodo dicturus sum uideo me operæprecium facturum, si hanc partem in quatuor membra distinxero, ut primùm contineat formas interpretandi autores. Alterum, ea quæ fusius ab eloquentibus hominibus sunt exposita, ad

ta, ad Dialecticam breuitatem, & formas argumentationum Dialecticas certam rationem ac uiam reducendi præscribat. Tertium Methodum examinandi ea, quæ tradita sunt præscribat. Quartum membrorum Methodum ediscendi quæcunq; memoria digna uidebuntur, commonstrent.

DE PRIMO MEMBRO.

Ratio interpretandi autores non simplex est, sed ut plures sunt interpretationum fines, ita & plures formæ sunt. Aut enim uerba spectantur & phrases et est interpretatio Grammatica, quæ consistit in uerborum & phrasium explicatione, Aut summa cura rerum est, & interpretatio est Dialectica. Dialectica enim ars arbitra & æstimatrix rerum est, Aut accidentia uerborum & rerum spectantur, & est Rhetoricum interpretandi genus. Aut hæc omnia simul spectantur, & interpretationis genus triuiale dicitur. Hæc genera ita adhibenda sunt, ut prudens Interpres uiderit commodum fore suis auditoribus, & profeßio efflagitare uidetur. Magnæ illæ profeßiones Theologia, Mathematica, Iurisprudentia, Physica, Ethica, rerum potißimum curam habere debent, quas commodè tractari doctißimi quiq; hac uia iudicant. Si generalis uniuersa declaratio, summaq; rei tractandæ comprehensio præcedat. Si hanc generalem comprehensionem, seu summam, sequatur

ſpecialis diſtributio partium. Si hanc comitetur membrorum explicatio, ſimplicium quidem per Methodum didaſcalicam. Compoſitorum uerò per Methodum probabilem & demonſtratiuam, Si confutentur illorum, qui contrà ſentiunt opiniones ſi deniq; ordo contextus optimus docendi Magiſter adhibeatur.

DE SECVNDO membro.

Hic omnium primum tenenda ſunt orationum diſcrimina. Nam Dialectica alij orationis generi, aliud inſtrumenti genus adhibet. Eſt itaq; omnis oratio uel expoſitio tantùm, uel argumentatio, uel mixta expoſitione & argumentatione. Expoſitio eſt oratio quæ ſolùm dicentis mentem explicat, nullo quo fides fiat adhibito. Argumentatio eſt oratio, per quam is qui dicit fidem conatur efficere. Mixta eſt in qua partim exponuntur ſeu narrantur res, partim probantur. Si itaq; oratio fuerit expoſitio tantùm, Dialecticus quantumuis oratio longa fuerit uniuerſam reuocabit ad ſe quaſi elementa detractis ornamentis, ut nuda appareat rei expoſitio. Sunt autem elementa hæc, Perſona una plures'ue, locus ubi geſtum, & tempus, quo geſtum negocium ſit, modus quidam geſti negocij. His ſextum accedit cauſa geſtorum. Quoniam autem hæc præcipua ſunt capita, quæ expoſitionem
per-

perficiant, Dialecticus absolutam eam iudicabit quæ constat ex his omnibus, Itemq; ex ijs quæ ad illa referuntur. Contra deficientem quæ alicuius illorum indiget, Prudentiæ est narrantis uidere, ubi omnia hæc membra adhiberi necesse est, & ubi non sunt adhibenda. Hæc elementa uersiculo tali memoriæ gratia complecti soleo. Res, Persona, Locus, Tempus, Modus, Ætia narrant. Atq; hæc de examine expositionis sint dicta. Porrò in argumentatione maiores ingenij uires requiruntur, maior usus, maiorq; cura. Primùm enim quæstio principalis inuenienda est si latet. Secundò argumenta sunt inquirenda. Tertiò reddenda sunt argumenta inuenta suis locis & accommodanda quæstioni. Postremum iudicandum est de inuentis, idq; tum ex Dialecticis normis, quæ regant animum, ne fallatur iudicium. Quomodo autem inuenienda sit quæstio, docet Rodolphus in Secundo libro de Inuentione. In oratione enim habente aduersarium, ex contradictione altercantium nascitur quæstio. Vbi aduersarius ex aduerso non respondet, ut in continente oratione negocium, personæ, conatus. Hæc tria coniuncta monstrant quæstionem. De qua re Rodolphus præ alijs consulendus est. Postquam autem inuenta iam est quæstio, argumenta quærenda & inuenienda sunt, qua in re præcipua Dialectici uirtus se prodit. Quocirca nunc præcepta subijcienda sunt de hac re, ut inqui-

rentis laborum nonnihil minuamus, dulcior fit optimorum autorum lectio, quando uis nexusq́; rerum penitus peruidetur. In primis itaq; hoc sciendum eſt, quod magni autores in ſplendidioribus ſcriptis, tametſi Dialecticam ut normam rerum intuentur: tamen ordinem illum ut liberiores negligunt ſæpè, interdum à propoſito non ordiuntur, neq; concludunt, Aſſumtiones ſæpè ad rationem probationemq́; traducunt, ut difficilimum ſit nonnunquam eorum argumentationes ad eum ordinem, qui naturalis & Dialecticus eſt, reuocare. Verùm ſi Dialecticus ſuo munere ritè perfungi uelit, omnia illa retexet, et quæ quaſi in campo ampliſsimo expaciantur, & diſperguntur, in carceres Dialecticos includet, examinabit, approbabit, quod quomodo fiet breuiter explicandum eſt. Sit ergo hæc prima regula. Cùm inuenerimus quæſtionem, quicquid id eſt quod pro ratione poſitum eſt, ſi una propoſitio fuerit adhibendum eſt quæſtioni, Enthymemaq́; conſtituendum, cuius antecedens erit ratio poſita, conſequens uerò quæſtionis propoſitio. Secunda. Si plures erunt propoſitiones, tùm adhibendæ erunt altera alteri, uidendumq́; an altera probetur per alteram. Tertia. Si altera probatur per alteram, quantum ad concludendam quæſtionis propoſitionem attinet, una eſt argumentatio, ordinè tamen probandi plures. Quarta. Si non probatur altera propoſitio

per alteram, sed unaquæq; probat per se quæstionem, plures erunt argumentationes. Quinta. Quod si nec altera alteram probat, uel erunt plures unius argumentationis propositiones (scilicet maior & minor) uel plurium propositionum probationes. Haud enim rarò usu uenit probationes propositionum poni loco propositionum. Sunt autem propositiones quibus quæstio in hac uel illam partem confirmatur. Sexta. Si fuerint unius argumentationis probationes, in qua maior uis est primo loco collocanda est, in qua minus uirium secundo, & conclusio erit syllogistica. Septima. Si plurium propositionum fuerint probationes, singulæ probationes suis sunt propositionibus accommodandæ, Atq; ita in Enthymematis uel syllogismi formam reuocandæ. Octaua. Sæpè etiam hoc usu uenit, quæstionem & probationem unius quasi propositionis formam obtinere, Sed Dialecticus hæc iudicabit & diuellet probationem à quæstione. Nona. Fit sæpè quòd argumenta quasi punctu notentur, quæ Dialecticus complebit, & uocabit in iudicium. Decima. Vna sæpè propositio multa media continet, quibus quæstio aliqua est probanda, uerùm illa retexet Dialecticus. Vbi autem adolescentes artis disserendi Studiosi hæc præcepta perceperint, debent etiam cognitas formas argumentationũ habere, quibus oratores utuntur. Vnde non tantùm iudicium formare in iudicandis alio-

rum

rum ſcriptis diſcunt, uerumetiam quandam uiam ornatius argumentandi, ac argumenta illuſtrandi conſequuntur. Quare breuiter potiſsimas oratoriarum argumentationum formas ſubijciam, quas poſtea ad regulas præſcriptas examinare non erit difficile. Oratoriarum itaq; argumentationum aliæ perfectæ ſunt, aliæ imperfectæ, utrunq; genus in expreſſum & implicitum diuiditur. Perfecta & expreſſa argumentatio oratorib. ἐπιχείρημα dicitur, & eſt ſyllogiſmus Categoricus conſtans quinq; partibus, propoſitione maiore, ratione maioris una pluribus'ue, propoſitione minore eiuſdẽ ratione una, uel pluribus, & concluſione, quæ ſæpius omittitur, quia eſt propoſitio probanda. Sit quæſtio. An uirtus cuiquam hominum inſita ſit natura? Ad hanc quæſtionem euertendam hoc uſus eſt Epichiremate Ariſtoteles. Quæ nobis à natura tributa ſunt, eorum primum facultates accepimus poſtea uerò officijs muneribusq; fungimur, idq; in ſenſibus cernitur. Neq; enim ex eo quòd aut aſpeximus, aut audiuimus ſenſus accepimus. At cùm iam eorum eſſemus compotes eis uſi ſumus, non cùm uſi eſſemus percepimus. At uerò uirtutes accepimus poſtquam prius aliquid à nobis actum eſt, quod in cæteris quoq; uidere eſt artibus. Quæ enim facienda ſunt cùm didicimus ea, tùm cùm agimus, diſcimus maximè. Veluti homines tùm architecti exiſtunt maximè, cùm ædificant. Moralis igitur

igitur uirtus non naturaliter nobis ingenita eſt, ſed exercitijs comparatur. Hic primo loco ponitur maior. Secundo ratio maioris. Tertio minor. Quarto minoris ratio. Quinto cõcluſio. Hic dialecticus primum inquiret propoſitiones neceſſarias maiorem & minorem, deinde ex illis & eorum probationibus noua argumenta conſtituet, quòd quia in propoſito argumento eſt facilè omittam. Perfecta argumentatio ſed implicita, ſimiliter quinque conſtat partibus. Verùm quia medium hîc occultatur implicita dicitur. Alia enim uerborum forma repetitur medium in minori, ut oratio recipiat uarietatem. Quod in certum finem fertur aliqua prouidentia gubernatur. Nihil enim quod caſu aut temeritate fertur aliquam deſtinatam metam ſpectat. At uniuerſus hic mundus in certum ſcopum dirigitur, quem aſſequi laborat perpetuò. Quemadmodum uiciſsitudo temporum, ortus & occaſus ſiderum, ordinatæ illæ orbium circumuolutiones ac pœnæ ingentium ſcelerum teſtantur. Relinquitur ergo hunc uniuerſum orbem, quodam ſupremæ mentis conſilio gubernari ac regi. Hæc eſt forma ſuperiori ſimilis, niſi quod hîc & medius & maior terminus uarietate ſermonis tegantur. Dialectici ergo eſt muneris, detracta uarietate rem nudè proponere, & in iudicium uocare. Imperfecta argumentatio, ſeu ἐπιχείρημα imperfectum eſt, in quo aliqua harum quinque partium

desideratur, nunc enim maior, interdum eius probatio, nonnunquam minor, uel eius probatio abest. Quò autem plures desiderantur partes, eò est imperfectius ἐπιχείρημα. Hîc obiter admonendum duxi, sex modis conclusionem uariari. Nunc enim simpliciter concluditur, nunc per ἰσοδυναμίαν. Nunc κατὰ ὑπόθεσιν, nunc per contrarium, nunc per id quod conclusionem necessariò sequitur. Interdum per schema aliquod Rhetoricum. Simpliciter concluditur cum Dialectico more concluditur, ut quod nihil agit expers uirtutis est. Deus Epicureorum nihil agit. Ergo Deus Epicureorum expers uirtutis est. Hæc conclusio simpliciter illata per ἰσοδυναμίαν hoc modo uariatur. Ergo numen Epicureorum nullis honestatis actionibus claret. Per hypothesin sic. Quicquid in certum finem fertur prouidentia gubernatur. Mundus in certum finem fertur. Ergo si mundus fertur in certum finem, prouidentia aliqua gubernari eum necesse est. Sed hac concludendi formula potißimum utuntur autores in longioribus & fusius tractatis argumentis. Per contrarium concluditur, quando cum inficiatione contrarium cõclusionis ponitur. Vt quicquid in certum finem fertur consilio gubernatur, Mundus in certum finem fertur. Ergo mundus non fortuita temeritate, ut Epicurus somniat, nec Stoica quadam neceßitate uoluitur. Per id quod conclusionem necessariò con=

consequitur hoc modo. Quicquid in certum finem fertur consilio gubernatur. At mundus in certum finem fertur. Ergo mundo præest numen quoddam mente & intellectu præditum. Per schema Rhetoricum sic. Quód fertur in certum finem, consilio gubernatur. Mundus in certum finem fertur, ergo tu insane Epicure pugnas cum natura et negas hanc pulcritudinem consilio aliquo gubernari? Ita per singula schemata ferè conclusionem uariare licet, idq; non tantùm in syllogismo, sed etiam in alijs argumentandi formis. Nec parum iuuerit ad inuenienda & tractanda argumenta, in his sex concludendi formis se exercere. Vtuntur et Rhetores idq; sæpißimè præpostero syllogismo seu Epichiremate, quale est illud Socraticum, firmiter sensum esse aliquem post hanc uitam mortuis statuo, Sic sapientißimi quiq; sibi persuaserunt, quorum sententiæ ueræ sunt & probandæ. Primo loco hic ponitur conclusio. Secundo minor. Tertio maior. In oratione Demosthenis secunda Olynthiaca, tale huius formæ exemplum habes. Si quis existimet Philippum uiolentia illa, qua loca, portus & huiusmodi inuadit imperium obtenturum esse, haud leuiter errat. Quando enim beneuolentia res constituuntur ac laborum socijs non desunt sua præmia, homines in officio retinentur. Verùm cùm maliciosè & auarè & uiolenter aliquis rem gerit, leue erratum omnia labefactat & dissoluit.

Non

Non eſt enim ô uiri Athenienſes, quod exiſtimetis quenquam, qui periurio, iniuria et mendacio res gerit, firmũ ſtabileq́; habiturum regnum. Quemadmodum enim in nauigijs alijsq́; ædificijs accidit, quòd ſi firma ſint futura, firmamentum firmum habeant, quod ſi non habuerint, citò ruitura ſunt: Sic etiam actionum principia & cauſas ueras & firmas eſſe oportet, id quod nequaquàm in rebus quæ à Philippo geruntur perſpicitur. Hîc primo loco concluſio ponitur. Secundo antitheſis maioris. Tertio minor. Quarto maior repetitur per attentionem. Quinto confirmatio maioris. Sexto loco minor ponitur. Eſt & hoc dignum obſeruatione, ſyllogiſmos plures apud Oratores ſibi mutuò implicari & intertexi, quod fit ubi duo uel plures ſyllogiſmi ſimul adhibentur ad idem probandum. In Tertio paradoxo Ciceronis, pulcrum huius rei exemplum extat, quod adſcribam et partes numeris diſtinguam. 1. Nemo poteſt non beatiſsimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe, quiq́; in ſe uno ſua ponit omnia. 2. Cui autem Spes omnis & ratio, et cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil poteſt eſſe certi, nihilq́; quod exploratum habeat permanſurum ſibi ne unum quidem diem, eum tu hominem terreto, ſi quem eris nactus iſtiuſmodi, mortis aut exilij minis. 3. Mihi uerò quia quicquid acciderit in tam ingrata ciuitate, ne recuſanti quidem euenerit non modò non repugnanti. 4. Quid

enim

enim ego laboraui, aut quid egi, aut in quo euigilauerunt curæ & cogitationes meæ? Siquidem nihil peperi, tale nihil consecutus sum ut in eo statu essem, quem neq; fortunæ temeritas, neq; inimicorum labefactaret iniuria. Mortem'ne mihi minitaris, ut omnino ab hominibus, an exilium ut ab improbis demigrandum sit. Mors terribilis est his quorum cum uita omnia extinguuntur, non his quorum laus emori non potest. Exilium autem terribile ijs, quibus quasi circumscriptus est habitandi locis, non his qui omnem orbem terrarum unã urbem esse ducunt. 5. Hæ miseriæ, hæ ærumnæ premunt omnes, qui te beatam, qui te florentem putas, tuæ libidines te torquent, tu dies noctesq; cruciaris, cui nec satis quod est, & id ipsum quod habes ne non diuturnum sit futurum times, te conscientiæ stimulant maleficiorum tuorum, te metus exanimat iudiciorum atq; legum, quocunq; aspexisti ut furiæ, sic tuæ tibi occurrunt iniuriæ, quæ te respirare non sinunt. 6. Quamobrem ut improbo, stulto & inerti nemini benè esse potest, Sic bonus uir & sapiens, & fortis miser esse non potest. Hæc Cicero, facilis erit resolutio cognitionis propositionibus probandis, quæ sunt hæ duæ: Prior sapiens & bonus est beatus, & improbus est miser. Primo loco ponitur maior primæ. Secundo maior secundæ. Tertio loco minor primæ. Quarto eiusdem probatio amplificata per distributionem.

Hoc loco meminisse oportet quemadmodum & Agricola monet, sæpè Oratores pro Vniuersalibus propositionib. ponere singulares, ut sic magis uulgi aures & animos oratio feriat. Dialecticus hîc dixisset, Sapiens & probus totus aptus ex sese est, & in se uno sua ponit omnia, Sed Cicero singularem quæ ex hac uidebatur sequi, ponere maluit. Quinto loco pro minore secundæ quæ esset hæc. Stultus & improbus omnia in rebus fortunæ ponit, ponitur eiusdem probatio per distributionem, Vbi etiam singulares propositiones, pro uniuersalibus ponuntur. Sexto, Conclusio secundi Syllogismi primo loco. Primi uerò secundo collocatur, & ambæ per collationem inferuntur. Hoc genus Epichirematum, quemadmodum & aliæ argumentorum formæ, sæpè per subiectionem uariatur & exornatur. Est & forma argumentandi Oratoria, quæ collectio uocatur, hæc rationibus & expolitionibus constat, quæ in quinq; partes distributa est, propositionem, rationem unam plures'ue, rationis confirmationem, unam uel plures. Expolitionem unam plures'ue. Propositio hoc loco est quæstio probanda, Cùm enim primo loco ponitur, propositio dicitur, cùm concluditur, conclusio, Ratio, uel minor syllogismi erit, uel maior. Confirmatio erit præmissæ maioris uel minoris probatio. Expolitio schemate ornat & locupletat rationem, et interdum alicuius præmissæ uim habet, sit tale exemplum.

emplum. 1. Fugiendum est ocium. 2. Est enim turpis uacatio à rebus gerendis. 3. Mors & uiui hominis sepultura, imò omnium malorum sentina peßima, homines ab officio auocans. 4. Quòd est totius reipub. perniciosißima pestis. Vbi enim ocio indulgent magistratus, non potest nisi peßimè administrari Respub. negliguntur leges, cessat cura ærarij publici, non fiunt iudicia, non corriguntur malefacta, contemnuntur studia, corruunt urbes. Breuiter uniuersa Respub. funditus euertitur, ubi in ocio uiuit uulgus, ibi planè ex libidine uiuitur, uicia perpetrantur, cædes, rapinæ, latrocinia, donec ex ocio tota respub. euersa iacet, nemine opem supplicij ferente: Contrà uerò optimè ea constituta est Respub. ubi suo quisq; officio fungitur. Magistratus curat obseruari leges, populus obtemperat, uigent honesta studia & moribus uiuitur optimis. 6. Quemadmodum enim ager si ociosus iacet, non solùm nullam producit frugem utilem, sed præter tribulos & urendam filicem producit nihil. Sic fieri non poßit quin humañus animus uel præstantißimus ex ocio fiat peßimus. 7. Scipio Aphricanus uir prudentißimus ne unquam indulgeret ocio tantillum, maluit lapillos in ripis colligere, quàm nihil agere. Apud Athenienses erat capitale ocium, cogebanturq; ciues ocij sui publicam reddere rationem. Apud Ouidium legis Ægisthum factum adulterũ ex ocio. 8. Marci proinde

Varronis ſententia uidetur mihi in primis laudanda, qua docet nihil agendo homines diſcere malè agere. In hac collectione primo loco ponitur propoſitio. 2. Ratio. 3. Confirmatio. 4. Exornatio ſeu noua quædam argumentatio. 5. Alia exornatio, & argumentum à contrarijs. 6. Exornatio à ſimili. 7. Exornatio per hiſtorias & exempla. 8. Autoritates & χρεῖαι.

Eſt & obſeruanda enumeratio Rhetorica duplex, quam Dialectici inductionem uocant. Prima eius forma eſt, cùm ſummam rei proponimus hoc modo. Tres ſunt res quæ homines in uniuerſum ad maleficia ſolent impellere Auaricia, Ambitus, & Luxuria. Hic Roſcius minimè fuit auarus, nulla ambitus indicia in eo relucebant. Non poteſt igitur maleficium Roſcio imputari. Alia forma à dialectica inductione non differt, quare exempla omitto. Vtuntur & Oratores complexione, quæ eſt ut dicunt bicorne argumentum, uehemens ſanè argumentationis ſpecies, quæ utrinq; aduerſarium ſternit alterutrum ſiue firmauerit, ſiue negauerit. Demoſthenes contra Æſchynem hac uſus eſt complexione. Sciuiſti quod erat futurum, aut neſciuiſti. Si ſciuiſti in culpa es, quòd non admonuiſti. Si neſciuiſti, cur nos ignorantiæ condemnas. Hæc quia ſemper conſtare debet, ſi erit firma ex contrarijs immediatis, facilè reuocabitur ad duos ſyllogiſmos. Submiſſione utuntur etiam Oratores, in

qua

qua quis à ſe ipſo petit rationem, quare unumquodq; dicatur. Vt Maiores noſtri magnam Oratoriæ operam dare uoluerunt. 2. Quid ita? quòd intellexerunt ea ſtudia omnium ſummè eſſe appetenda. 3. Cur id? quoniam per ea tantò plus alijs hominibus præſtamus, quantò homines brutis. 4. Quî hoc? quòd nihil habent ingenia in hominibus conſtans, niſi ea doctrina & arte excolantur. 5. At quid ita? Nam cùm Oratorum præceptis quibuſcunq; rebus ordo detur, fit ut ingenia ad ordinem compoſita, nihil tumultuariũ, nihil præceps, nihil confuſum, præruptum, hians, nihil intempeſtiuum producant. Primo loco hîc ponitur propoſitio probanda. 2. Eius probatio. 3. Rationis confirmatio. 4. Confirmationis ratio. 5. Huius rationis probatio. Vnde facilè eſt Dialectico quatuor Enthymemata conſtituere, eaq́; ad ſyllogiſmorum normam exigere. Sunt & aliæ Oratorum argumentandi formæ, quas omitto, quia ex his quæ dicta ſunt facilè iudicari poſſunt. His itaq; argumentandi formis cognitis, & regulas quas ſuprà tradidi, ubi acceſſerit lectio frequens, & Styli exercitium, facilè erit Rhetorica argumenta ad ſuos fontes reuocare, atq; quæſtioni propoſitæ accommodare. Quomodo autem argumenta inuenta ſint reddenda ſuis locis, docet Rodolphus lib. 2. de Inuentione cap. 26. Vnde ſtudioſi ea quæ huc ſpectant, ſumant. Quantum ad iudicium attinet ubi forma argumenti

proposita fuerit, ars primùm consulenda est, unde quæstio sumta est. Deinde uidendum an ex firmis aliquibus artis principijs, uel ex Hypothesibus con lusis ex principijs propositio probans sit sumta. Si non fuerit inde sumta, uidendum ad aliquid absurdi sequatur si concedatur quæstio, et rursus si quid commodi. Deinde iudicandum est etiam an propositiones instituuntur iuxta Dialectices præcepta, quæ præcepta sunt uiæ iudicandæ, probandæ & improbandæ quæstionis.

DE TERTIO MEMBRO.

Postquam de formis interpretationis breuißimè dictum est, ordo postulat, ut uia examinandi ea quæ tradita sunt, aperiatur. Constituatur ergo Triplex examen, Grammaticum, Dialecticum & Rhetoricum. Grammaticum rursus tripartitum esto. Vnum singularum dictionum. Alterum orationis seu constructionis. Postremum phraseos seu linguæ. In examine dictionis duplex adhibenda est consideratio, uocis nimirum & significationis. In uoce spectanda sunt omnia quæ Orthographiam, Etymologiam & Prosodiam attingunt. In significatione utrum naturalis sit significatio, uel non naturalis, utrum unum plura'ue ex quo significet. Et si non fuerit naturalis explicanda est ratio deflexionis. In orationis, seu constructionis examine, tantùm duæ uoces coniungendæ erunt paulatim

latim, donec tota Oratio complebitur, & quærenda est singularum connexionum ratio. In phraseos examine coniungendæ sunt tot uoces, quot ad integrum sensum requiruntur, ac primùm uis phraseos & usus explicandus est. Deinde conferenda est phrasis Græca cum Latina, utraq; cũ patria. Hoc triplex examen ita adhibendum iudico, ut non eadem præcepta quotidiè repetantur, sed ut singulis mensibus uniuersæ Grammatices examen absolui poßit. Ac utilißimum iudicarem si Pædotribæ singulis septimanis pueris, qui paululum in Grammatica promouerunt, orationem aliquam uariandam, iuxta Erasmi præscripta proponerent.

Dialecticum examen duplex est. Vnum præceptorum artis, quæ eo ordine examinanda sunt quo traduntur. Alterum est cùm Dialectica alijs rebus seu artibus adhibetur arbitra, ubi examen instituendum est iuxta præscriptum superiorum Methodorum.

Rhetoricum examen, quod est uerborum & rerum, petendum est ex Methodo Rhetorica, de qua, ubi prius dixero de quarto membro, præcepta tradam.

DE QVARTO membro.

Cùm ipsa ars Dialectica rerum ordinem con-

templatur & seriem, nulla erit uia facilior ediscendi, quàm si eundem ordinem sequaris. Puer igitur uolens aliquid ediscere. Primùm omnium rem benè intelligat. Deinde partes rei numeret, primùm maiores. Deinde minores. Tertio loco ordinem partium diligenter inspiciat. Quarto animaduertat exornationes rerum. Hoc ubi fecerit puer, plus quàm dimidiam laboris partem se absoluisse sciat, qui contrà faciunt se miserè citra magnam frugem torquent. Postquam autem hoc præscriptum sequutus fuerit puer, in rebus cognoscendis, accingat se ad ediscendum iuxta dispositionis ordinem. Oratio Iunonis ad Æolum in primo Æneidos sit nobis exemplum, ut in facilioribus uia monstrata, in difficilioribus quoq; spes sit.

Æole (namq; tibi diuûm pater, atq; hominũ rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere uentos)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
Ilium in Italiam portans, uictosq; penates.
Incute uim uentis, submersásque obrue puppes,
Aut age diuersas, & disijce corpora ponto.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ:
Quarum, quæ forma pulcerrima, Deiopeian
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo:
Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.

Hos undecim uersiculos primùm intelligat puer, ut possit rem comprehensione quadam sum-

maria

maria complecti. Deinde partes numeret, quæ sunt quatuor. Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, partiumq; locos obseruet. Tertio loco ordinem primùm recondat in mentem, quod est facile, cùm sit hic naturalis ordo seruatus, Primo enim loco Exordium. 2. Narratio. 3. Propositio. 4. Confirmatio collocatur.

Postremo loco attendat exornationes, quæ hìc sunt ferè nullæ, præter propositionis repetitionem & uehementiam. Hoc ubi sciet puer, primùm ediscat duos primos uersus, in quibus absoluitur exordium, prima orationis pars. Deinde duos proximos tertium & quartum, continentes narrationem, quæ est secunda orationis pars. Tertio ediscat quintum & sextum uersus continentes propositionem tertiam orationis partem. Vltimo loco ediscat reliquos quinq;, qui ad confirmationem quartam orationis partem spectant. Hanc uiam sequantur pueri in omnibus alijs scriptis. Verùm maturiores, quibus est maior rerum cura quàm uerborum, illas maiores partes obseruent, & experientur, se nullo alio artis memoratiuæ adminiculo indigere, Si fuerit prolixior, partes uel numeris uel literis notentur, & postea tanquam depositum repetatur à singulis literis, quod illis erat commendatum. Iuuat & hoc in primis memoriam, si quotidiè aliquid ediscas, & illud mox sequenti die à teipso reposcas.

DE METHODO Rhetorica.

Perſequi Vniuerſam Methodum Rhetoricam nimis longum eſſet, quare de Methodo ſingularum partium Orationis Rhetoricæ pauca quædam præcepta colligam. Sunt autem Orationis Rhetoricæ partes, Exordium, Narratio, Diuiſio ſeu Propoſitio, Confirmatio, Confutatio & Peroratio. Quantum autem ad totius orationis corpus attinet, is ſeruabitur ordo partium, quem enumeratio poſita monſtrat. Iſte enim ordo naturalis eſt, Interdum tamen hìc ordo mutatur. Cùm cauſa neceſsitas mutationem efflagitare uidetur.

DE METHODO exordij.

Omne exordium ex quatuor maximè componi uidetur. Expoſitione, ratione, redditione & Comprobatione. Expoſitio hoc loco eſt oratio, quæ cùm ab aliquo eorum locorum, qui ad inuentionem pertinent inueniatur, aut docilem aut beneuolum, aut attentum facit auditorem. Ratio eſt oratio accommodata expoſitioni, per quam id quod expoſitum eſt, facilè confirmatur, & totius rei aperta propoſitio. Comprobatio eſt redditionis cauſa, quæ quidem rem totam manifeſtius tangit. Verùm hìc ſcire oportet, q̃ autores interdum non ſunt contenti una expoſitione, nec una ratione reddi=

redditione et comprobatione, sed interdum plures adhibent. Vt autem hæc uniuersa res clarius intelligatur, Exordium Ciceronis pro Marco Marcello subiungam, partesq; enumeratas ostendam.

1. Diuturni silentij patres conscripti, quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim uerecundia finem hodiernus dies attulit, idemq; initium quæ uellem quæq; sentirem meo pristino more dicendi. 2. Tantam enim magnitudinem, tam inusitatam inauditamq; clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam deniq; incredibilem sapientiam, ac penè diuinam tacitus præterire nullo modo possum. Marco enim Marcello uobis patres conscripti Reipub. reddito, non solùm illius, sed etiam uocem meam & autoritatem uobis & Reipub. conseruatam & restitutam puto. 3. Dolebam enim patres conscripti, & uehementer angebar cùm uiderem uirum talem, qui in eadem causa, in qua ego, fuisset, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, uersari me in uestro ueteri curriculo, Illo æmulo ac imitatore studiorum nostrorum, atq; laborum quasi quodam socio à me & comite distracto. 4. Ergo & mihi & pristinæ uitæ consuetudinem Cæsar interclusam aperuisti, & his omnibus benè de Repub. sperandum, quasi signum aliquod sustulisti. 5. Intellectum enim mihi quidem in multis,

&

& maximè in me ipso, & paulò antè in omnibus cùm M. Marcellum Senatui Reipub. concesisti, commemoratis præsertim offensionibus, te autoritatem huius ordinis, dignitatemq; Reipub. tuis uel doloribus, uel suspicionibus anteferre. Hic primo loco ponitur Expositio sensu quidem multiplex, Compositione orationis omnino simplex. 2. Ponuntur rationes expositionis. 3. Adijciuntur rationes, quibus uerecundiam & dolorem silentij fuisse causam ostendit. 4. Loco sequitur redditio, expositioni & primæ rationi accommodatior, et totius causæ, in qua de laudibus agitur Cæsaris apertißima expositio. 5. Loco sequitur redditionis Conoroboratio. Hanc Methodum obseruat Cicero etiam in alijs exordijs, sed sæpè membra aureo uerborum flumine ita obruuntur, ut uix nisi ualdè attentis appareant. Porrò præter hæc quæ ad partes Exordiorum pertinent, alia quatuor quæ ad materiam et formam spectant consideranda sunt. 1. Exordium monstret finem, cuius gratia oratio habeatur. 2. Ducenda sunt exordia non ex his quæ causam confirmant, aut rem de qua quæritur, sed ex ijs, quæ circa res personasq; posita sunt. 3. Exordio debent esse breuia, perspicua & accommodata causæ. 4. Exordium ita perfici debet, in initio narrationis cohæreat.

METHODVS
narrationis.

In narratione quinq; sunt obseruandæ. Primum quæ narrationis elementa. 2. Quæ formæ. 3. Quotuplex ordo. 4. Quæ optimæ narrationis uirtutes. 5. Quæ destruendæ falsæ narrationis uia. De elementis narrationis suprà in secundo membro Methodi Exegeticæ dictum est.

DE FORMIS NARrationis.

Narrationum alia est absoluta, alia deficiens. De qua distinctione suprà dictum est. Secunda diuisio. Narrationum alia est poëtica, quæ habet expositionem fictam, Alia historica, quæ habet expositionem rerum uetustam. Alia politica uel Oratoria, qua oratores utuntur. Tertia diuisio, Alia simplex, cùm nihil adhibetur quo fides fiat auditori. Alia argumentosa, cùm singularum rerum quæ narrantur, confirmationes adijciuntur.

DE ORDINE NARrationis.

Duplex est narrandi ordo. Naturalis cùm rerum gestarum seriem, & tempora sequimur. Hîc historijs & ciuili narrationi accommodatior est. Alius superiori contrarius est, cùm à posterioribus ad priora ascendimus, Estq; hic ordo Poëtis familiarior.

DE VIRTVTIBVS NARrationis.

Rhetores tres bonæ narrationis uirtutes numerant .1. Vt ſit aperta .2. Vt ſit breuis .3. Vt ſit probabilis narratio. Extrema duo ſemper habere debet Narratio, Medium in genere demonſtratiuo, & ſuaſorio interdum locum non habet. Sæpè enim altius petenda narratio, & dilatanda per antecedentia, coniuncta & conſequentia, quemadmodum Eraſmus monet in poſteriori Commẽtario Copiarum.

Deinde & hæc bonæ narrationis uirtus eſſe debet, ut fini exordij, & initio propoſitionis ſeu diuiſionis extremis cohæreat.

DE VIA DESTRVENDAE narrationis falſæ.

Deſtructurus narrationem, elementa ſuprà enumerata inſpicio, eaq; quæ illis adiuncta ſunt, quorum ſi unum uel impoßibile, uel falſum oſtenderis, narratio euerſa eſt.

METHODVS DIVISIONIS ſeu propoſitionis.

In diuiſione, hoc eſt oratione, per quam quibus de rebus dicturi ſumus breuiter exponimus, quatuor obſeruanda ſunt. Primùm unde colligenda ſit

diuiſio. Deinde genera diuiſionis. Tum modus di- diuiſionis, poſtremò ordo partium diuiſionis.

DE COLLIGENDA diuiſione.

Quia narratio continua probationis propoſitio eſt, ex narratione certa colligenda eſt ſententia, quæ eſt probanda. Nam Rhetores narrationi diuiſionem ſubijciunt, quæ eorum de quibus dicturi ſunt propoſitio eſt. Vt ex oratione pro lege Manilia hæc diuiſio colligitur in narratione: Primùm mihi uidetur de genere belli, deinde de magnitudine, Tum de imperatore eligendo, eſſe dicendum.

DE GENERIBVS diuiſionis.

Alia diuiſio fit per ſeiunctionem, qua ſic exponimus quid nobis conuenit cum aduerſario, ut quid in controuerſia ſit ſeiungatur hoc modo. Cultum Deo præſtandum eſſe conuenit nobis cum Papiſtis, ſed an ſit colendus humanis ritibus in controuerſia eſt. Alia per diſtributionẽ, qua exponimus quibus de rebus dicturi ſumus, qualis eſt illa quam modò adduxi ex Cicerone.

DE MODO DIuiſionis.

Hic obſeruandum eſt, tria eſſe, quæ debeat habere laudanda diuiſio, breuitatem, abſolutionem et paucitatem. Breuitas facit, ut nullum niſi neceſ-

ſarium

ſarium uerbum aſſumatur. Abſolutio, ut omnia quæ in cauſam incidunt genera complectatur. Paucitas, ut genera ſolùm rerum, de quibus dicturi ſumus ponantur, quæ genera ſuis locis inter dicendum ſunt arte diuidenda, quemadmodum præſcriptum eſt in Methodo diuiſiua. Breuitas rurſus iuuat memoriam auditorum, placetq; ſummis Oratoribus, ut quatuor membra non excedat. Deinde & hoc obſeruandum eſt, quòd oporteat ita in omni genere diuidere, ut ex unoquoq; diuiſionis membro, uel ipſe finis orationis, uel quæ finem conſequantur palàm appareant, uel ex omnibus diuiſionis partibus quod intendimus concludatur, niſi hoc impediat diuerſarum rerum concurſus in eadem oratione.

DE ORDINE PARTIVM Diuiſionis.

Si membra diuiſionis fontibus diſcreta ſunt, nihil refert quo ordine collocentur. Verùm ſi ad eundem finem membra diuiſionis pertinent, generalia prioribus locis ſunt collocanda, id quod ſemper obſeruaſſe Ciceronem monet Trapezontius. Breuiter uel conſequentiæ rerum, uel temporis ordo obſeruandus eſt.

METHODVS CONfirmationis.

Re proposita, loci Dialectici consulendi sunt, quemadmodum in probabili Methodo fusius explicatum est. Deinde delectus habendus est, ut ea quæ plus uirium habent, præcipuè notentur. Tertia cura est dispositionis argumentorum, in qua dispositione hic ordo placet Oratoribus. Vt primo & ultimo loco collocentur firmiora, in medio quæ numero potius quàm pondere ualeant. Deinde prudentia adhibenda est, ut ita argumenta distribuantur, ut ab uno ad aliud facilis sit transitus, quo ipsa oratio continuis quasi neruis cohæreat. Vtile & hoc interdum fuerit facta diuisione & initio tractationis membrorum, singulis membris congeriem quandam rationum subiungere per enumerationem, & postea per easdem rationes, ut in enumeratione propositæ fuerint pertractare, quemadmodum Cicero in Oratione pro lege Manilia fecit. At ubi non placet exponere hanc argumentorum congeriem, licebit ordinè unam principalem rationem post aliam pertractare, ita tamen ut firmiores in prima & extrema collocentur acie, ut suprà monui.

METHODVS CONfutationis.

Iustæ confutationis quatuor sunt partes, Propositio, Sublatio, Opposita propositio, Solutio. Pro-

positio est sublationis pollicitatio. Sublatio est ipsa aduersariorum propositio. Opposita propositio est solutionis pollicitatio. Solutio est confirmatio τῆς ἀντιπεριστάσεως. Erasmus tale exemplum dedit. 1. Nec me clam est quid callidißimus senex calumnietur. 2. Non debuisse me contra pactionem decedere. 3. Verùm id quàm friuolum sit, non est difficile ostendere. 4. Ridiculè enim mihi pactionem allegat, quam ipse prior soluit. Numerus ostendit membra confutationis. Est & hoc in confutatione obseruatu dignum, quod monet Trapezontius solutionem debere fieri uel per uiolationem seu inuersionem, uel per inficiationem, uel per instantiam, uel per uiolentiam & instantiam simul.

METHODVS PERorationis.

Iusta Peroratio constat tribus partibus. Repetitione principalium argumentationum, amplificatione & affectibus. Exempla paßim in orationibus Ciceronis occurrunt.

ECCLESIASTES SIVE METHODVS CONCIONATORIA, AVTORE NICOLAO HEMMINGIO.

PRÆFATIO IN LIbrum Secundum.

ARTIFICEM OMnem instructum esse oportet pręceptis, quorum admonitione regatur & mens & manus in agendo. Nam tametsi sępe accidit rudes artium aliquid simile artificibus facere: tamen & certius & expeditius agit artifex, ut qui causas cur ita agat cernat, ac εἰδέαν quãdam operis apud animum constituat, antequam manum operi adhibeat. Huc facit quod sagax natura ad operis cuiusque absolutionem requirat, δύναμιν, ἕξιν, ἐνέργειαν, ἔργον. Δύναμις enim facit, ut assuefieri possit. ἕξις pręceptis gubernatur, & crebris actionibus absolui-

tur. ἐνέργεια regitur habitu, unde quartum emergit opus, hoc est τὸ ἔργον. Ad eundem modum qui Theologus futurus est, instructus esse debet præceptis monstrantibus certam rationem tradendi & discendi dogmata, quorum usus mentem & uitam in pietate conseruet. Longè enim falluntur illi, qui isti intolerabili contumelia sacrum Dei uerbum afficiunt, quasi citra omnem rationem & ordinem in eo omnia misceantur. Cum tamen in omnib. rebus à Deo conditis admirabilem quandam œconomiam & ordinem conspiciant. Siue enim sursum oculos tollant, siue deorsum despiciant, omnia uident ornatissima, quicquid est confusionis & ataxiæ, id totum ex malicia & peruicacia diaboli & hominum prouenisse certum est. Quare ut in omnibus rebus à Deo conditis ordinem uidemus pulcerrimum, ita etiam in sacra Theologia eundem esse nequaquam dubitandum est, quem qui obseruat, multò celerius ad frugem perueniet, quàm qui confusè omnia miscet & confundit. Porrò hæc ordinis obseruandi ratio, aptissima Metaphora Methodus dicitur. Quemadmodum enim qui uiam certissimam sequitur, facilius peruenit quòd uult, quàm is qui per aquas, mon

tes,

tes,ſaltus,pręcipitia, magno ac difficili labore eodem contẽdit. Sic ueluti in reliquis ſcientijs,ita et in Theologia citius peritiam conſequitur qui Methodum tenet, quàm qui magno labore citra ordinis rationem in lectione Bibliorum defatigatur, ut interim taceam huiuſcemodi labori maximũ faſtidium coniunctum eſſe: Cum contra amans ordinis,ſumma cũ uoluptate idem faciat. Hinc eſt quõd non ineptẽ ueteres definiant Methodum certam tradendarum rerum rationem & uiam, qua celerrimẽ ad peritiam deueniatur.

Quapropter conſtitui Methodum Theologicam conſcribere, in qua rationem & interpretandi ſcripturã, & formandi ſacras conciones complectar,quorum prius faciet,ut facilius alios interpretes intelligamus & ipſi interpretandi formas teneamus quas ſequi utile erit. Poſterius uerõ,ut citra garrulitatem, dextrẽ & copioſẽ de re propoſita diſſerere in cœtu Eccleſiaſtico ualeamus.

Verum priuſquam ad has partes explicandas accedam,operæprecium fore iudico, paucis uniuerſæ ſcripturæ Eccleſiæ diuiſiones quaſdam recenſere, ut cum partes ſcripturæ obſeruentur facilius, tum uſus

singularum partium in interpretandi for-
mis ac concionibus conspiciatur apertius.

DIVISIO SACRAE Scripturæ.

Diuisio sacræ scripturæ alia ab alijs autoribus traditur, neq; id absurdum cuiquam uideri debet. Nam & earundem rerum interdum plures sunt differentiæ, pro quarum diuersitate discrimina diuisionum sumi possunt, & autores diuisionum formas constituere tales consueuerunt, quæ suo proposito potißimum seruire uidentur. Quare cùm uariè diuidatur scriptura, ordinè recitabo præcipuas scripturæ diuisiones, & earum usum subijciam, quò conspiciatur huius uarietatis utilitas.

DIVISIO PRIMA.

Vulgatißima scripturæ diuisio hæc est, quòd in uetus & nouum instrumenta diuidatur, quæ coniuncta Græca appellatione Biblia nominantur, idque κατ᾽ ἐξοχὴν, *siue Antonomasian. Hæc Biblia ideò instrumenta dicuntur, quia sunt organa quædam per quæ diuina uoluntas, seu uerbum Dei nobis adfertur & innotescit. Epitheta uetus & nouum à circumstantijs temporum desumta sunt, Vetus quidem quod prius erat tempore, Nouum uerò quod posterius. Verùm si quis à fœderum di=*

uersi=

uersitate hoc discrimen desumtum existimat, non magnopere refert, prior tamen ratio uerior est & accomodatior. Cæterùm qui ueteris & noui Testamenti appellationes libris accommodant, κα=ταχρηστικῶς uoce Testamenti utuntur.

SVBDIVISIO.

Vetus instrumentũ à Iudæis dicitur ועשרים ארבעה idq; à numero librorum, Nam 24. indubitatæ autoritatis recipiunt libros, quos in quatuor partes, siue classes digerunt. Quarum prima ab illis תורה id est, Lex seu doctrina dicitur & continet libros quinq;, nimirum Genesin, Exodum, Leuiticum, Numeros & Deuteronomion, quos simul Græci πεντάτευχον nominant. Secunda pars ab his ראשנים נבאים id est, Prophetæ priores, & hæc pars quatuor libris nimirum, Iosuæ, Iudicum, Samuelis, & Regum absoluitur.

Tertia pars est אחנים נבאים id est, Prophetarum posteriorum, & continet quatuor libros Esaiam, Ieremiam, Ezechielem & librum duodecim Prophetarum, quos minores appellant, ut sunt Osea, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Baruch, Sophonias, Haggæus, Zacharias, Malachias. Quarta pars est כתובים id est, scriptorum Hagiographorum & continet

undecim libros Paralipomena, Psalterium, prouerbia Salomonis, Iob, Ruth, Ecclesiasten, Threnos, Ieremiæ, Canticum Canticorum, Esther, Daniel, Esdram & Nehemiam, quorum postremi duo pro uno reputantur. Atq; ita habemus libros ueteris instrumenti indubitatæ autoritatis 24. in quatuor classes digestos. Cæterùm præter hos libros habent ἀπόκρυφα, ut uocant, id est, secreta seu abscondita, ideò sic dicta, quia non producebantur in lucem ad confirmanda dogmata. Huius generis sunt Iesus Syrach, Iudith, Tobias, libri Maccabæorum, Sapientia Salomonis, Baruch Ieremiæ scriba. Atq; hæc ueteris instrumenti iuxta Hebræos & Græcos diuisio est. Nouum autem instrumentum diuiditur in quatuor partes. Prima continet 4. Euangelistas. Secunda Acta Apostolica. Tertia uiginti unam Epistolas Apostolorum. Pauli 14. Ioannis 3. Petri 2. Iacobi unam & Iudæ unam. Quarta pars, Apocalypsin Ioannis. Porrò omnes hi noui instrumenti libri in Canone sunt præter Epistolas, secundam Petri, secundam & tertiam Ioannis, & Epistolas Iacobi & Iudæ cum Apocalypsi, Nonnulli etiam Epistolam ad Hebræos extra Canonem ponunt. Iam pauca adijcienda uidentur de usu memoratæ distinctionis. Parum enim prodest accuratè distinguere, nisi quid inde capias utilitatis animaduertas. Prodest igitur Primùm hæc distinctio, ad rectè iudicandum de sacrorum uoluminũ autoritate.

autoritate. Omnes enim ueteris et noui instrumenti libri indubitatæ sunt fidei, adeoq; ualent ad confirmanda dogmata, præter ea quæ dixi appellari ἀπόκρυφα, quæ quidem, cum fructu legi possunt, sed in disputationibus de dogmatibus non sunt adhibenda. Soli enim illi libri indubitatæ sunt autoritatis, qui Mosi, Prophetis, Euangelistis, Apostolis, ueré tribuuntur. Quare cùm de autoribus Apocryphorum dubitauit primitiua & purior Ecclesia, rectè reijciuntur, quando aduersus scripta Prophetica & Apostolica producuntur ab aduersarijs. Est & alia utilitas huius distinctionis. Prodest enim ordinem habere certum, ut studiosi partiri possint lectionem Bibliorum in certa tempora, pro ut commodum ipsis ad libros sacros discendos uideatur.

Tertia utilitas est, ut ratio certa haberi possit (siue concioneris, siue in scholis sacra scripta interpreteris) citandi seu allegandi testimonia scripturæ, ut locus testimonij quasi digito monstretur, nominato autore scripti, & capite libri.

SECVNDA DIVISIO.

Scholastici Theologi cùm ueteris tùm noui instrumenti libros secant in legales, Historicos, Sapientiales & Propheticos, ut ueteris instrumenti Legales, sint quinq; Mosi libri: Historici libri, Io-

suæ, Iudicum, Ruth, libri Regum quatuor, Iob, Maccabæorum libri duo. Sapientiales, Psalterium, Prouerbia, Ecclesiastes, Canticũ Canticorũ, Sapientia, Ecclesiasticus. Prophetici 17. Prophetæ suprà enumerati. Ad hunc quoq; modũ, ut magis illorum inscitia appareat, noui instrumenti libros diuidunt, ut legales sint quatuor Euangelistarum libri, Historialis sit liber Actorum Apostolorum, Sapientiales sunt Epistolæ Apostolorum 21. Prophetialis sit Apocalypsis Ioannis. Hæc diuisio nullo colore excusari potest. Est enim prorsus absurda, quatenus libris ab ipsis accommodatur, Verùm si rebus accommodarent hanc suam subtilem diuisionem, quemadmodum ueteres fecisse existimo, toleranda fortè esset, Sed quia manifestè falsa est prout libris accommodatur, nolo in re aperta longiorem confutationem instituere.

Porrò usus huius diuisionis prout rebus accommodatur fortaßis hic esse poterit, ut discentes inter legendum, prudenter inter historias, leges & prophetias & sapienter dicta discernant.

TERTIA DIVISIO.

Vniuersa scriptura, si res subiectas consideres, commodißimè diuiditur in historiam & doctrinam, quæ duo diligens lector studiosè quærit in sacrorum librorum lectione. Est autem historia duplex, uetus & noua, Vetus quidem continet historias

storias omnes inde usq; à principio creationis rerum, usq; ad conceptionem Domini, seu initium Euangelicæ historiæ. Hæc historia orditur (ut dixi) quidem à prima rerum conditione & continuatur usq; ad Cyri Monarchiam. Postea sequuntur hebdomadæ Danielis, usq; ad Christum occisum. Porrò annorum computationem in hos uersiculos memoriæ gratia redegi, quos subijciam.

M.D.C.L.V.I. post Adam mundus inundat.
Post undas ad Abram, ducent nonaginta duoq;.
Exodus hūc sequitur quingētos quinq; per annos.
Exodus ad Babylon, nongent decemq; recenset.
Post Babel ad Christum D. & L. tribus X. datur unus.

Hos annos si coniungas, habebis ter mille nongentos et quadraginta quatuor annos à conditione rerum usq; ad Christum exhibitum, quem numerum his uersibus complecti soleo.

Ter mille et nongent, quater X. duo bis numerantur.
Christus adest nobis, gloria, uita, salus.

Porrò noua historia ab Euangelistis describitur, hæc de conceptione, natiuitate, circumcisione, oblatione, exilio, disputatione, baptismo, ieiunio, tentatione, doctrina, miraculis, morte, resurrectione et ascensione Christi in cœlum. Item de donatione Spiritus sancti in die Pentecostes, & de Ecclesia primitiua & eius persecutionibus instituitur.

Ad

Ad hæc enim capita noua historia reuocabitur. Atq; hactenus de historia.

Doctrina spargitur per omnes libros ueteris & noui instrumenti, et diuiditur in doctrinam rerum & signorum. Rerum deinde doctrina in Legem & Euangelium, Signorum doctrina continet ceremonias & Sacramenta, de quibus copiosius nõ est hîc dicendi locus. Verùm usus huius distinctionis non est simplex. Historia enim sacra, speculum uitæ Christianæ esse debet. Nam continet plurima ueræ pietatis, confeßionis, fidei, tolerantiæ, uocationis etc. exempla, recenset præmia & pœnas obedientiæ & inobedientiæ erga Deum, plurima testimonia de Deo continet.

Doctrinæ uerò distinctio facit, ne temerè cum Papistis Legem & Euangelium confundamus, qui Euangelium nouam legem somniant, sed falluntur, aliud docent Prophetæ & Apostoli, quàm Moses, tametsi in modo tradendi maxima est diuersitas. Moses enim doctrinam à Deo & patribus tanquã per manus traditam scriptis commendat, quæ perfectum Dei cultum continet, Sed obscurior est Prophetis, Prophetæ Mosis sunt interpretes. Nam quod Moses quasi aphorismis quibusdam notat, Prophetæ integros concionibus explicant. Sed quia quod Prophetæ prædixerunt, id Apostoli coràm uiderunt, facti sunt Apostoli clariores adhuc, Mosis & Prophetarũ interpretes. Hoc discrimen qui

obseruat,

obſeruat, maiori cum fructu Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum ſcripta leget. Quo autem loco ſint habendi Apoſtolorum diſcipuli, & alij ſancti ſcripturarum interpretes, dicam infrà, ubi de formis interpretandi agetur.

QVARTA DIuiſio.

Eſt & alia diuiſio à Græcis tradita minimè prætereunda. Verbum enim Dei ſalutem hominibus adferens, diuiditur in προτρεπτικὸν, γνωσικὸν & πρακτικὸν.

Ad προτρεπτικὸν pertinent hortationes, conſolationes, minæ, obiurgationes, quæ omnia ſunt incitamenta quædam ad uerbum audiendum, amplectendum eiq; obtemperandum. γνωσικὸν cognitionis pars eſt, quæ cultus Dei, Legis, Euangelij & Sacramentorum ſcientiam continet, cuius Epitome eſt κατήχησις. Poſtrema pars ad actionem pertinet. Nam cognitionem ſequi oportet obedientiam cordis & uitæ innocentiam, fides enim ut Paulus inquit debet eſſe ἀνυπόκριτος & efficax per caritatem. Hæc diuiſio eò pertinet, ut ſacræ ſcripturæ uſum ſcias, hoc eſt, ut hortanti obtemperes, docenti credas, et ſecundum ea quæ credis agas. Dignus enim (quemadmodum Agapethus inquit) Deo is eſt, qui nihil indignum Deo agit,

ſed

ſed ſentit quidem quæ Dei ſunt, loquitur uerò quæ ſentit, & facit quæ loquitur.

DE FORMIS ENARrationum.

Dicturus de enarrationum formis quatuor ordinè expediam, quibus præſidijs inſtructis eſſe debeat futurus utilis interpres, quæ ſint enarrationum cauſæ, quæ interpretandi genera, quiſq; commentariorum uſus.

PRAESIDIA INTERpretis.

Quòd utilis interpres inſtructus eſſe debeat liberali doctrina, & potiſsimum cognitione artium dicendi, nemo eſt qui dubitare poteſt. Quare ad alia quædam præſidia, quibus cauetur ne interpres à pietate aberret, me conferam. In myſterijs itaque ſacris tractandis, quadruplex potiſsimum cura illi incumbit, qui ſe ab errore liberum, & ab Hæreticorum impoſturis ſecurum eſſe cupit. Prima ſit cura, quærere Deum uoluntatemq; ipſius in ſcriptura cum timore & humilitate, ut ipſum uerè agnoſcat in Domino noſtro Ieſu Chriſto. Altera ſit cura, ſacrum Dei uerbum pro regula habere. Hæc cura coniuncta cum ſuperiore faciet, ut ſine arrogantia & φιλονεικίᾳ in ſcriptura uerſeris, & ne ſtulta temeritate efferaris, ſed potius implores eius opem humiliter, quem in

Scripturis quæris fideliter. Facit & hæc altera cura, ne sis solicitus de illis quæ non sunt uerbo Domini prodita. Contentus enim esse debes ea luce, quam Dominus sequendam monstrauit. Tertia sit cura, ut diligens accedat scripturarum collatio, ut appareat Mosis, Prophetarum, Christi & Apostolorum consensus, utq; in speciem pugnantes sententiæ, per collationem reconcilientur, diligenter obseruatis locorum circumstantijs. Hæc cura facit, ne temerè arripias unam aliquam scripturæ sententiam ad aliam oppugnandam, Vnde omnium Hæreticorum sectas ortas esse non est dubium, quod ut fiat apertius exemplo declarandum est. Arius audit filium dicentem: Pater maior me est, hanc sententiam arripit, & ad expugnandam Christi diuinitatem accingitur. Contrà Manichæus, ut humanitatem Christi tollat, arripit dictum Pauli 1. Corinth. 15. ubi Christus dicitur secundus Adam, de cœlo cœlestis. Rursus sunt qui diuinitatem agnoscunt & humanitatem fatentur, sed duplicem personam in Christo faciunt λόγον & filium uirginis. Osiander quia scriptum est, Iehoua est iusticia nostra, Iustificationem soli naturæ diuinæ adiudicat, quasi humanitas prorsus nihil faceret ad salutis beneficium. Stancharus contrà, quia promißionis uerbum est de Semine mulieris, & Paulus dicit Iesum Christum hominem Mediatorem, subtrahit diuinitati redemtionis benefi-

cium,

cium, & soli humanitati attribuit. Hic si adfuisset timor Domini & uera humilitas, & abfuisset φιλονεικία & superbia, facilè ex collatione scripturarum de hisce mysterijs iudicassent. Quinta sit cura omnem interpretationem ad ἀναλογίαν fidei referre, à qua si discrepat interpretatio, falsa iudicabitur. Contrà si cum ea conuenit, etiamsi interdum à scopo et mente autoris erratur, tamen extra salutis periculum id fieri sciendum est. Sed quid est interpretationem ad ἀναλογίαν fidei reuocare? Est eam instituere, ut respondeat fidei primis axiomatis, utq; ex illis quasi extructa esse uideatur. Illa enim secundum ἀναλογίαν fieri dicuntur, quæ ex comparatione ad aliud fiunt, seu quando alia ex aliorum comparatione formantur. Vnde enim Paulus iubeat ut Prophetia, hoc est interpretatio scripturæ debeat esse Analogia fidei, uult ut interpres respiciat ad religionis prima axiomata, quæ clara & perspicua sunt de lege & promissionibus Euangelij, cum quibus omnis interpretatio conformari debebit. Quare Papistæ in huius dicti (si uis ad uitam ingredi serua mandata) explicatione, ab Analogia fidei discedunt, dum salutem per opera propria homines consequi, ex isto dicto concludunt. Pugnat enim hæc interpretatio cum claris ac perspicuis axiomatis, qualia sunt: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item Agnus Dei tollit peccata mundi. Item,

Si

Si ex Lege est iusticia, Christus frustra est mortuus. Atq; in hunc modum semper mens interpretis intenta esse debet in prima nostræ religionis axiomata, à quibus non patietur se auelli ulla Sophistica. Nam qui hanc ἀναλογίαν fidei interpreti à Paulo commendatam contemnit, & aliunde petit contra fidei regulam interpretationem, is sciat se pœnas diuinitus luiturum. Sicut enim olim sub ueteri Testamento ab igne altaris perpetuo tollendus erat ignis, quo sacrificia cremarentur, ita à perpetuo Dei uerbo pendebit omnis scripturarum interpretatio. Et quemadmodum Nadab & Abiu thuribulis suis ignem alienum imponentes, quod illis præceptum non erat, à Domino puniti sunt: Ita Hæretici rationis figmenta & Philosophicas fraudes pro uera religione ingerentes, supplicio digni existimandi sunt. Atq; hæc monuisse de præsidijs interpreti necessarijs satis est, Nunc quod secundo loco propositum est exequar.

INTERPRETATIOnis causæ.

In præfatione locorum Philippi Melanthonis quatuor interpretationũ causæ recitantur, Quarum prima est, ut intelligatur genus sermonis. Nam auditores siue lectores non ubiq; intelligunt phrases alienæ linguæ, imò doctissimi interdum

homines plurimum in hac palæstra desudant. Ple=
runq; enim contingit, ut oratio reddita alienæ lin=
guæ uerbis, respondentibus quidem in significatio=
ne,non tamen in utraq; lingua eundem retineant
sensum,idq; propter Dialecti, seu phraseos uarie=
tatem. Ne igitur hîc fallamur incauti, opus est sæ=
pè perito interprete.

Secunda causa est iudicatio ordinis rerum.
Nam qui non tractationis ordinem animaduertit,
cum sæpè hallucinari certum est,ut qui ex Paulo
citant contra iusticiam fidei hoc dictum: Non au=
ditores legis, sed factores iustificabuntur. Hîc si
tractationis ordinem obseruassent, uidissent eo lo=
co minimè concionatum fuisse de iusticia operum,
uidelicet quòd homines operibus iusti constituan=
tur coram Deo,cùm ibi Paulus instituat huius opi
nionis contra doctrinam fidei confutationem.Opus
est ergo interprete, qui ordinem & ordinis par=
tes dextrè monstrare poterit, cuius rei utilitas ma
ior est,quàm ut paucis uerbis indicari poßit. Ter=
tia causa esse debet testimonium ueræ interpreta=
tionis. Nam cùm auditores animaduertunt in=
terpretationes ex uerbo Dei peti,et uident con=
sensum uerbi Dei & purioris Ecclesiæ cum inter=
pretatione,magis amant doctrinam et auidius di=
scunt. Quarta causa, est confutatio falsarum opi=
nionum, ne Hæreticorum uenenis discentes infici=
antur. Hæ causæ satis magnæ sunt, propter quas
Deus

Deus uult in Scholis & in Templis miniſterium uerbi conſeruari.

INTERPRETANDI genera.

Tametſi ex ijs quæ dixi de cauſis interpretationum, utcunq; intelligi poſſunt interpretandi genera, tamen quia prodeſt ea diſtincta habere, uolo de ijs quàm poſſum maximè perſpicuè dicere, quemadmodum ſuperius pollicitus ſum. Quadruplicem itaq; formam enarrandi ſacra animaduerti legens uariorum ſcriptorum commentaria.

GRAMMATICVM INTERpretandi genus.

Quidam parũ ſoliciti de tractationis Methodo, uoces tantùm et phraſes familiari & clariori modo explicant, quod interpretandi genus, quia conſtat Grammatica quadam exegeſi uocatur Grammaticum. Hoc genus ſecuti ſunt Athanaſius, Theophilactus, Ambroſius & multi alij. Eſt profectò laude dignum, quòd tanti uiri, qui copioſè & eleganter diſputationes longas ac orationes de ſingulis inſtituere potuiſſent, tamen ſe ad Grammaticos dimiſerunt, Sciuerunt enim inde ueram ſententiam petendam eſſe. Porrò huius generis interpres liberali doctrina inſtructus eſſe debet. Primum enim ipſum habere oportet cognitionem

eius linguæ, qua usus est scripti autor, nisi malit alienis quàm suis oculis uidere. Et si non conceditur absoluta cognitio, tantam tamen esse oportet peritiam, ut linguas illas tres inter se conferre possit, Hebræam, Græcam & Latinam. Nam his tribus linguis opus est interpreti Theologo, quarum collationem plus prodesse animaduertit studiosus, quàm magnorum hominum prolixia commentaria. Deinde ut dextrè explicet, quod rectè intelligit, necessaria est dialectica, quod sæpè Grammatico interpreti manus auxiliatrices porrigit. Iuuabitur etiam non parum Commentarijs de copia, unde discet uarias eiusdem sententiæ reddendæ formas.

DIALECTICVM INTERpretandi genus.

Alij cùm uident in omnibus rebus ordinem primas tenere partes, Methodum tractationisq; ordinem quærunt ac monstrant, ostendunt quæstiones, argumenta, collationem, ad certa capita seu locos communes, tanquam consultationes ipsas hypotheses reuocant breuiter. Hæc cura huius generis interpreti potißima est, ut omnia apertè et distinctè proponantur ac declarentur. Verùm quoniam hoc genus in Scholis utilißimum est, breuiter ostendam uiam, quam tutò interpres in hoc genere sequi

qui poterit, quod ut fiat apertius totam rem in quatuor Canones includam.

CANON PRIMVS.

In principio prælectionis alicuius ſacri ſcripti, omnium primùm de doctrinæ genere dicat oportet, idq́; hoc ordine (ut mihi uidetur) fieri poteſt commodè. Primùm quale ſit doctrinæ genus explicet, unde in commendationem delabi poteſt. Secundò, autoritas oſtendatur. Tertiò, quæ ſit certitudo & unde petenda ſignetur. Quartò, quæ neceſſitas. Quintò quæ utilitas & fructus proueniat inde ad auditores monſtretur. Hæc quinq; capita in principio alicuius libri ſacri utiliter explicantur meo quidem iudicio, nec improbo ſi his uel aliqua adijciat, uel aliqua ſubtrahat, modò ne auditores fallat, qui cùm diſcunt Methodum imitationis etiam auidè quærunt.

CANON SECVNDVS.

Vbi autem iuxta primum hunc Canonem generatum dictum eſt de doctrinæ genere, commodè fit deſcẽſus ad hypotheſin, hoc eſt, ad particulare ſcriptum quod explicandum proponitur, in quo loco hæc neceſſariò & qui Dialecticum interpretandi genus ſequitur, dicenda ſunt. Primùm quis qualiſq; ſit ſcripti autor, unde autoritas ſcripti dependet. Secundò quæ fuerit ſcribendi occaſio, cuius obſer-

uatio ad intelligendum tractationis ordinem facit. Tertio quis ſit ſtatus, ſeu quæſtio principalis, una'ne an plures, unde de genere cauſæ iudicabitur, & totus ſcripti conatus eſt hoc finis & ſcopus ultimus deprehendetur. Quarto quæ ſit præſentis ſcripti Methodus ſeu (quod idem eſt) quis ſit tractationis ordo, qui niſi teneatur parum aut nihil profuerit docentis labor.

CANON TERTIVS.

In omnibus ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis diligenter obſeruandum eſt, quod dum docent ſæpè dilabuntur in monitiones, reprehenſiones, laudationes, minas, conſolationes &c. quibus accommodant doctrinam auditoribus, eosq; extimulant ad doctrinam ſuſcipiendam, hoc qui non attendũt, tractationis ordinem obſeruare nec poſſunt ipſi, nec alijs uiam rectè monſtrare. Sed de hoc Canone plura dicam infrà, ubi agetur de tractatione copioſa locorum communium.

CANON QVARTVS.

Explicatio ſingulorum capitũ commodè fieri poteſt hoc ordine. Primo loco in ſummariã quandam comprehenſionem totum caput contrahatur, quod dextrè nemo niſi Dialecticæ peritus facere poteſt. Nam quæ ſpeciatim & per partes dicta ſunt, ad genera & tota reuocabit, quæ acceſſoria ſunt abſcindet. Non rerum omnia argumenta adhibebit,

bibebit, sed summa rerum contentus erit, detractis omnibus quæ amplificationis, aut diductionis rerum causa addita sunt. Secundò ordinem capitis ostendat monstrando quomodo cum præcedentibus (si aliquid præcessit) cohæreat, partes maiores signet, & quomodo consequuntur admoneat. Tertio loco sequatur exegesis textus, notentur loci communes, ut ad usum omnia conuerti poßint. Sed inuentionis locorum ratio tradetur infrà, ubi de locis concionatorijs agetur, nunc sufficit quid factu opus sit breuiter ostendisse.

ORATORIVM INTERPRETANDI genus.

Est & oratorium interpretandi genus in templis & Scholis utilißimum, in quo maxima quæq; ingenia se exercuerunt, ut Basilius, Gregorius, Nazianzenus, Chrysostomus, Augustinus, & multi alij Græci & Latini. Hi enim quæstiones singulas fusiori oratione explicant, Rhetorum more, qua de re rursum dicendum, ubi ad locorum communium tractationem uentum fuerit.

MIXTVM INTERPRETANDI genus.

Mixtum interpretandi genus est, cùm interpres uel superiora omnia miscet, uel quædam ex ipsis coniungit, quod non pauci nostro seculo ma-

gno cum fructu faciunt, in quorum numero facilè princeps est Philippus Melanthon, hunc sequuntur præclarißimi uiri Bucerus, Caluinus, Brentius & alij multi.

COMMENTARIORVM usus.

Multi abutuntur commentarijs, dum perpetuò in illis desudant, parum aut nihil textum Biblicum morantes qui perinde faciunt, atq; is qui aliquò profecturus, in itinere perpetuò morandum constituit. Sunt enim Commentaria instar statuarum Mercurialium. Nam quemadmodum hæ collocantur, ut monstrent uiatoribus rectum iter ne aberrent: Sic Commentaria manu ducent lectorem inexercitatum, quibus non perpetuò utetur, sed quēadmodum uiator, Statuis Mercurialibus. Has enim non aspicit uiator ubi uiam iteratis crebris profectionibus pernouit. Hic primùm admonetur interpres sui muneris, nimirum ut cogitet se debere uiam monstrare auditoribus eamq; expeditißimam, & non impedire properantes. Deinde & hinc patet quo in loco habendi sunt discipuli Apostolorum & eorum successores scripturarum interpretes. Hi enim omnes sequendi sunt quatenus habent præeuntem scripturam Propheticam & Apostolicam, at si quando ab hac aberrant, agno-

scamus

ſcamus noſtrã communem in lapſum facilitatem, et precibus Deum ſolicitè precemur, ne ſinat nos in pernicioſos errores prolabi.

RATIO FORMANDI ſacras conciones.

Methodus concionatoria eſt certa uia ac ratio monſtrans rationem ſacras conciones formandi. Et quoniam ea quæ neceſſariò in Eccleſia proponenda ſunt, non ſunt unius generis, nec una forma tradi poſſunt, perutile fuerit primùm concionum genera, deinde rationem qua ſingula cum fructu tractari poßint oſtendere, ut futuris ſanctißimi miniſterij uerbi (quo nullum eſt auguſtius, nullum ſanctius) miniſtris, præſcripta ſit quædam compendiaria ratio formandarum concionum, quam ipſi uſu et exercitatione confirmatam, præceptis dialecticorum & Rhetorum augere poterunt. Non noua fingo præcepta, Sed communes Dialecticorum & Rhetorum regulas ad certam materiam accommodo, & uſum doctorum hominum, quos concionantes audiui, præceptis aſtringo ut facilior ſit imitatio, quæ profectò parum erit firma niſi præceptis intuetur, quemadmodum ſuprà in præfatione dictum eſt.

GENERA CONCIONVM.

Est itaq; duplex concionandi genus. Vnum didascalicon. Alterum paræneticum. Didascalicon quidem est simplicium locorum, eorumq; tùm personarum, tùm rerum & coniunctorum locorum Thesium & Hypothesium.

Paræneticum uerò triplex est. Suasorium, obiurgatorium & consolatorium. Potest autem hæc diuersitas concionum probari, Primùm à diuersitate auditorum, quibus concio accommodabitur. Nam aut rudes sunt prorsus & sunt docendi, quò primum genus pertinet, aut non sunt rudes, sed uel pusillanimes & sunt consolationibus erigendi, uel pigri & sunt stimulis incitandi, uel sunt contemtores, & sunt minis castigandi. Ad hos quadruplices auditores omnes conciones Christi diriguntur, Aliâs enim docet ignaros cupientes discere, aliâs consolatur et erigit pusillanimes, Nunc tardiores inhortatur, interdum prophanos minis territat. Exempla paßim in Euangelica historia obuia sunt. Deinde idem comprobatur abusu scripturæ sanctæ. Nam 2. Timoth. 3. sic scribit Paulus. Omnis scriptura diuinitus inspirata & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ est in iusticia, ut integer sit Dei homo ad omne opus bonum apparatus. Hîc quadruplex usus scripturæ indicatur, idq; quatuor uocibus quæ sunt: διδασκαλία, ἔλεγχος, ἐπανόρθωσις, παιδεία. Didascalia primo genere

nempe

nempe Didascalico tractanda est. ἔλεγχος obiurgationem habet. ἐπανόρθωσις est cùm lapsus erigitur & stabilitur, quod consolationibus fieri manifestum est. παιδεία puerorum est institutio, cuius potißima pars ad recta & honesta suadere, & ab iniquis, & turpibus dissuadere. Conuenit itaq; nostra distinctio cum auditorum uarietate, Christi exemplo & Pauli traditione. Verùm quoniam auditores in publicis cœtibus mixti sunt, fit ut Prophetæ, Christus, Apostoli, atq; adeò omnes pij ministri uerbi plerunq; ex doctrina extruant consolationes, suasiones et obiurgationes, quas uis doctrinæ quasi adiunctas habet, quemadmodum superius dixi fieri in Prophetarum & Apostolorum scriptis, quorum exempla pios ministros decet sequi in formandis concionibus. Nec ideò nostra distinctio est improbanda, ut quæ ad rerum tradendarum naturam pertinet, docetq; quæ sit ratio obseruanda in concionibus formandis, tametsi interdum ea quæ nominaui tanquam accessoria digreßionis Schemate accommodantur, quod qui non obseruant, nec poterunt suas rectè formare, nec aliorum conciones iudicare memoriaq; tenere. Quare concionum genera distinguantur, & quæ adduntur rectè extruantur.

DE GENERE DIDASCALICO.

Didaſcalica concio eſt cuius finis eſt ignorantem docere auditorem. In hoc concionis genere pius concionator totos neruos intendet, ut ipſe prius rem docendam exactè cognitam habeat, Deinde ut eiuſdem plenam œconomiam formet apud ſeſe, tum eam explicet plana & populari oratione, habita ratione non ſuæ laudis ob eloquentiam, ſed potius gloriæ Dei promouendæ, et captus præſentium auditorum, quod ſi fecerit, ſperare poteſt, ut auditor non amplius fluctuet opinionibus, ſed doctrinæ ueræ & perſpicuæ acquieſcat. Quoniam autem Didaſcalica concio duplex eſt, quemadmodum ſuprà in diuiſione admonui, nimirum ſimplex ſiue ſimplicium locorum, & coniuncta ſiue coniunctorum locorum, poſtulat docendi ratio, ut primo loco de didaſcalica ſimplici dicatur. Sed quoniam didaſcalica ſimplici nunc perſonæ, nunc res tractantur, de perſonarum tractatione primū dicendum uidentur.

DE DIDASCALICA ſimplici Perſonarum.

Duplex eſt perſonarum tractatio, una paradigmatica ſeu exemplaris, Altera Epidictica ſeu demonſtratiua. Nam ſi factum aliquod perſonæ proponitur paradigma eſt, at ſi tota perſona deſcribitur ἐπίδειξις & demonſtratio perſonæ exiſtit.

DE PARADIGMATICA, tractatione Personarum.

Cùm itaque proponitur persona aliqua ex sacris Historijs, cuius tota uita non describitur, sed factum personæ aliquod producitur, idque uel doctrinæ, uel imitationis, uel admonitionis gratia, paradigmatica erit tractatio. Hoc modo Paulus Romanis & Galatis proponit Abrahamum: Hoc modo Epistola ad Hebræos capite undecimo magnum Prophetarum & Regum catalogum recensuit, Abrahami facto fidei doctrina & natura docetur, imitatio commendatur, uocationis exercitia firmantur, & ueræ pietatis fructus & opera. Pœnitentia Manaßis, docet lapsos recipi, imitationis causa utiliter proponitur, admonet de misericordia Dei tam immanem Ecclesiæ persecutorem, ac tam impurum Idolatram, ex mera sua bonitate in gratiam recipientis.

Verùm hîc occurrendum est ijs, qui sæpè Sanctorum exemplis abutuntur. Sunt enim qui scelera sanctorum imitari malunt quàm uirtutes, & se sanctorum exemplis defendunt. Sunt etiam, qui ex factis sanctorum personalibus & extraordinarijs mandatis, malè extruunt speciem facti, & tanquam legem uniuersalem commendant.

dant. Illi responsione digni non sunt. Hi admonitione in uiam reuocandi erunt. Tenere enim eos oportet discrimen, inter mandata seu præcepta pietatis communia & personalia, quæ tantùm uel unum populum, uel unum hominem attingunt. Hebræi iußi sunt ut spoliarent Ægyptios. Abraham ex mandato Dei filium in monte Moria, mactare in holocaustum parat. Hæc personalia facta in specie non accommodanda erant, sed in genere tantùm. Nam ab utroq; exemplo discenda est obedientia erga Deum, in ijs quæ à nobis suo uerbo requirit. In hac quoq; personarum exemplum tractatione notum est Papistas & præcipuè Monachos periculosè errasse, qui nescio quos ficticios sanctulos in concionibus proposuerunt, eosq; per totam uitam adeò inculpatè uixisse finxerunt, q̃ nunquam uel in minimo impegerint. Huiusmodi ficta personarum descriptio, magis ad desperationem quàm ædificationem conscientiæ luctantis cùm magnitudine peccati & iræ Dei facit. Proponantur igitur uera exempla, ficta relinquantur poëtis, et non ab ijs tractentur, qui Oeconomi mysteriorum Dei à D. Paulo appellantur. Sacra scriptura & uera historia suppeditet exempla, qualia sunt Abrahæ, Iob, Ioseph, Manassæ, Magdalenæ, Latronis conuersi & similium. Ex huiusmodi enim non solùm docere possumus auditores ueram pietatem, uerùm etiã formam rectè uiuendi iuxta

uocationis

uocationis rationem. Meminerit itaq; pius Ecclesiastes exempla utilia pietati proferre, & non ea quæ ad desperationem facere uidentur. Nunc tempus est ut quæ dicta sunt claro paradigmate declaremus. Et quia nullum Abrahami exemplo illustrius esse potest, illud examinandum proponam.

Paulus inquit : Credidit Abraham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam. Hîc Paulus exemplum Abrahæ potißimum doctrinæ gratia producit, & inde eruit non solùm iusticiæ firmam doctrinam, uerumetiam naturam fidei, & qualis uitæ sanctimonia credentis personæ esse debeat extruit. Ad hunc modum discamus ex imitatione Pauli duo obseruare in exemplis, factum uidelicet in se, deinde circumstantias personæ & facti. Factum in se docet iusticiam ueram fide in promissiones Dei constare. Circumstantiæ personæ & facti de pluribus rebus admonent.

Primùm quòd Circumcisio non necessariò requiratur ad iustificationem. Est enim Abraham ante circumcisionem iustificatus, sed postea addita est circumcisio tanquam sigillum iusticiæ, quæ est ex fide.

Secundò profeßio uitæ Abrahæ ante iustificationem, testatur eum nullis meritis proprijs aut præparantibus operibus à Deo receptum, sed sola bonitate Dei.

Ter-

Tertiò quòd iusticia fidei ad omnes promiscuè pertineat, hoc Abrahamico exemplo indicatur. Est enim fide iustificatus Abraham antequam ullis notis externis discreti sunt homines. Ex hac circumstantia Prophetæ haud dubiè conciones de uocatione gentium extruxerunt.

Quartò quòd ritus Mosaici nō requirantur à iustificandis, ut enim sine illis Abraham est iustificatus, ita qui eius exemplo iustificabuntur, eos non requirant ad iusticiæ complementum.

Quintò quòd sine lege morali & operibus in Decalogo præceptis contingat iustificatio. Nam si Abrahæ exemplo iustificamur, & is fuit iustificatus annis multis, id est, 430. ante Legem, profectò fieri non potest, ut ex lege sit iusticia. Verùm si quis obijcit legem Moralem fuisse perpetuò, eaq; non caruisse Abrahamum, responsio facilis est. Nulla enim merces debetur operibus, nisi ex pacto Dei. Nam opera non sunt intrinseca dignitate meritoria, sed acceptatione Dei, & ratione pacti, firma igitur stat consequentia Pauli: Abraham iustificatus est fide promißionis, ante editum pactum de operibus, nimirum qui fecerit ea homo uiuet in eis, Ergo fide & non operibus est iustificatus.

Sextò quòd uera & iustificans fides sit certa πληροφορία, quæ non rationis argumentis succumbit, sed certò statuit eum qui promisit mentiri

non

non poſſe, utut tota rerum natura redamare uideantur, & quòd fides habeat adiuncta bona opera & obedientiam erga Deum, quodq; nihil carius Chriſtiano eſſe debeat, quàm diuinæ uoluntati obtemperare. Atq; ita Prophetæ, pij reges, Apoſtoli, atq; adeò omnes pij poſt Abraham, primùm ab exemplo didicerunt ueram iuſtificandi rationem, deinde ex circumſtantijs perſonæ & facti, de rebus grauiſsimis admoniti ſunt. Hoc pacto pius concionator exemplo Pauli applicet & alia exempla, tum in ſe tum in circumſtantiarum uarietate, & ſemper in accommodatione meminerit reſpiciendum eſſe ad fidei analogiam.

DE EPIDICTICA PERSONARUM tractatione.

Epidictica perſonarum tractatio totam uitam, adeoq; omnes uitæ partes perſonæ alicuius pertractat, idq; eo ordine, quo loci perſonarum in Erotematis Philippi recitantur. Eſt enim is ordo non ſolùm naturalis, uerumetiam dicenti & audienti commodus. Verùm hoc inprimis obſeruandum eſt in Epidictica perſonarum tractatione, quòd illa membra potiſsimum exornanda ſunt, ex quibus tria illa ſuprà commemorata, Doctrina, Imitatio & Admonitio, peti poſſunt. Nam Paulus Ro. 15. de hoc accommodationis modo admonet, cùm

inquit, Quæcunq; scripta sunt in nostram doctrinā scripta sunt etc. Debent itaq; huiusmodi membra ad totum Ecclesiæ corpus accommodari, quod fit ut Hypothesin ad Thesin rectè transferimus. Vt si Baptistæ uita esset ἐπιδεικτικῶς tractanda, sequendus esset ordo naturalis, dicendumq; esset de parentibus, de conceptione, de natiuitate, de educatione, de uocatione, de officio, de testimonio Christi, de morte & ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

In membro de parentibus hæc insunt, quòd preces piorum aßiduæ tandem exaudiantur, quòd afflicti credentes consequantur ad extremum consolationem, quòd Deus approbet matrimonium Sacerdotum. In membro de conceptione, Primùm offeret se officium Angelorum, quòd sint legati Dei et ministri Ecclesiæ. Deinde quòd sit memor Deus suarum promißionum. Tum quòd Dei actio non impediatur impedimentis naturalibus, hoc est naturæ sterilitate & defectu. Deinde quòd Ioannes adhuc in utero matris agnouerit Christum, docet quòd pueri recipiantur à Deo, & quòd à pueris agnosci & coli uelit Deus. In membro de natiuitate gratitudo erga Deum pro acceptis beneficijs commendatur. Piorum officium mutuum ostenditur, quòd gratulari debeant ijs quibus benedictio Dei contingit. Deniq; quòd pij debeant suos pueros Deo adferre seu commendare. Deinde uitæ au-

steritas nobis non monasticen, sed sobrietatem et obedientiam erga Deum commendat. Posthæc in officio ipsius & circumstantijs personæ & officij nō solùm doctrina, sed etiam consolatio, constantia in officio, confeßio, crux, amor ueritatis, atq; innumeræ aliæ uirtutes pijs commendantur. Consolatio est quòd digito saluatorem monstrauerit. Constantia, quòd Herodis minas & Pharisæorum contemnens, Euangelium intrepidè docuerit. Confeßio, quòd se uocem clamantis in deserto faßus sit. Crux quòd propter uocationem non solùm uagatus sit sine certis sedibus, sed mortem quoq; adire non dubitauerit. Hæc omnia quæ sic eruuntur ex personæ & officij circumstantijs, primùm pijs ministris uerbi doctrinæ, imitationis & admonitionis gratia proponantur. Deinde in genere uniuersæ Ecclesiæ, quantum ad communia pietatis officia pertinet. Personalia enim facta non in specie sed in genere accommodanda sunt, quemadmodum suprà admonui.

Est et alia forma tractandi exempla, nimirum cùm non habeatur ratio ordinis, temporum, sed tantùm uirtutum & uiciorum genera recitantur & illustrantur, sed hæc forma paradigmati subijcienda est. Atq; hæc de duplici paradigmatica & Epidictica personarum tractatione dicta sufficiant. Ratio autem eruendi locos, per quos exempla accommodantur Ecclesiæ, postea ubi de locis com-

 muni-

munibus inueniendis tractabitur, exponenda est, hic sufficit Methodum monstrasse, & paucis exemplis Methodi usum ostendisse.

DE DIDASCALICA SIMplici rerum.

Didascalica simplex rerum (hoc est, ut usitatè uocant locorum simplicium) est, cùm de una re simplici docendus est auditor, ut de Deo, peccato, gratia, de iusticia Christiana etc. Hæc forma subtiliorem tractandi rationem requirit, & maiori artificio indiget. Quanquàm autem hæc Methodus expositione propriè constat, quemadmodum coniuncta argumentatione, tamen membra huius formæ argumentatione confirmabuntur. Itaq; præsentis formæ instrumentum propriè quidem est expositio. Argumentatio uerò adhibetur fulciendis expositionis partibus. Præterea & hoc obseruandum est, quòd triplex in hac forma soleat adhiberi expositio, nimirum Diæretica, Synthetica & Analytica. Nam aliâs alia ratio commodior est.

DE DIDASCALICA SIMPLIci rerum Diæretica.

Tametsi Diæreticus ordo (cuius membra potißima sunt definitio & diuisio) tractandi res simplices, & à Philippo in Methodo didascalica simplici.

plici, & ab alijs Dialecticis diligenter indicatur: tamen operæprecium esse iudico hoc loco tractandi rationem præscribere, quæ commoda futura est nouitijs concionatoribus. Primùm itaq; summa capita proponam. Deinde tractationis Methodum subijciam.

Sunt igitur hæc capita.

1. Definitio.
2. Diuisio seu partitio.
3. Causæ.
4. Effectus.
5. Vsus & abusus.
6. Antitheses.

DE DEFINITIONE.

Definitionum aliæ nostræ sunt, aliæ aduersariorum. Illas ut ueras exponemus, probabimus, comprobabimus & colligemus. Has ut falsas confutabimus. In utroq; genere est peculiaris Methodus, sed de priori prius dicendum est.

Definitio itaq; quam pius concionator, & ueram & immotam statuet, quatuor habebit partes in tractatione, expositionem, rationem comprobationem & complexionem.

Expositio est oratio, per quam exponimus nostram de re aliqua definitionem claris & perspicuis uerbis.

Est aūt definitio Theologica duplex, contracta & copiosa. Illa genere et differentia contenta est. Hæc causas, adiuncta, propria et circumstantias interdum, generi & differentiæ accommodat. Ratio est definitionis probatio. Comprobatio est per quā confirmamus seu declaramus rationem siue exemplis, siue aliis declarandi modis. Complexio est breuis expositionis, Rationis et Comprobationis Comprehensio. Porrò quod dictum est de Ratione & Comprobatione, ita intelligi uelim, quòd non simplex ratio, neq; simplex comprobatio, sed et rationes & comprobationes plures adhiberi poßint, prout commodum auditoribus, et rei tradendæ utile esse uideatur. Deinde et hoc obseruandum est, quòd definitio copiosa confirmanda Analysi prius resoluenda sit in propositiones, interdum etiam in terminos. Deinde rursus paulatim coniungendæ sunt partes per Synthesin, & ostendenda definitionis neceßitas. Atq; hæc omnia rationi definitionis subiicienda sunt. Nunc exemplo uno atq; altero præcepta illustremus, ac sumamus primùm definiendum matrimonium. Matrimonium itaq; est uiri & mulieris legitima coniunctio (hæc definitionis expositio est, sequitur ratio) scriptum est enim: Quamobrem relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ (sequitur Comprobatio) Si hæc uerba ritè examinentur in ipsis inueniemus quæ posuimus in definitione.

Pri=

Primùm enim testantur coniunctionem debere esse, quæ legitima est, cùm sit iuxta uerbum Dei, & uoluntatem Dei. Deinde cùm dicit: Erunt duo in carne una, unius uiri & unius uxoris uult copulam, non unius uiri, & multarum uxorum, neq; unius uxoris & multorum uirorum, quemadmodum & primum coniugium Adam & Euæ testatur. [Sequitur Complexio) Cùm itaq; Deus sua lege præceperit ut legitimè copulentur personæ, ut sint non plures personæ in matrimonio quàm duæ, relinquitur matrimonium esse legitimam uiri ac mulieris coniunctionem. Ex hoc exemplo utcunq; intelligi potest tractatio definitionis simplicis, quã si ad Dialectices leges & normas reuocare uelis, Prima pars quæstio dicitur, Altera ratio, Tertia rationis confirmatio siue Ætiologia, Quarta Conclusio, in qua Hypothetica forma ipsa ratio cum quæstione repetitur. Verùm membrorum appellationes, quas superius recitaui, tractationi populari seruiunt magis, ut quæ intellectu faciliores sunt.

Addamus etiam exemplum copiosæ definitionis, quod fusius explicemus, ac sumamus definiendum Euangelium. Euangelium itaq; est doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remißio peccatorum, salus & uita æterna, credentibus in Filium DEI propter eiusdem

uictimam, ut bonitas & misericordia Dei prædicentur, utq; liberati per Filium, fructus Euangelio dignos edant. Hactenus expositio definitionis, quæ Analysi resoluenda est in has propositiones, quarũ prima est, quòd Euangelium sit doctrina diuinitus reuelata. Secunda, quòd Euangelium annunciet liberationem à peccato, maledictione legis, ira Dei &c. Tertia, quòd proclamet remißionem peccatorum, salutem & uitam æternam. Quarta, quòd hæc beneficia contingant credentib. in Christum. Quinta, quòd Euangelij uis resideat in uictima Christi. Sexta, quòd ex Euangelio Deus sit prædicandus. Septima, quòd homo gratitudinem suam Deo exhibere debeat, piè uiuendo. Has propositiones ordinè confirmare oportet. Sequitur ergo ratio primæ propositionis. Euangelium enim esse doctrinam diuinitus reuelatam, Paulus clarè docet, uocans Euangelium mysterium absconditum à seculis. Comprobatio. Quibus uerbis apertè docet ex humana ratione non pendere Euangelium. Nã si ratio ullo pacto potuisset hanc doctrinam perspicere suo acumine, nequaquàm mysterium absconditum à seculis dicendum esset (Ratio secundæ propositionis) Deinde annunciari in Euangelio liberationem à peccato, à maledictione Legis & ira Dei, multa testimonia docent Prophetica & Apostolica. Daniel apertè dicit Christum ablaturum peccatum. Paulus maledictionem legis per

Chriſti aduentum abolitam docet. Pater clamat de cœlo ſe per filium placatum (Comprobatio) hoc uerum eſſe experti ſunt omnes pij, teſtimonium habentes Spiritus ſancti, per quem clamant Abba Pater, quod profectò non facerent, niſi certò ſtatuerent ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, iram Dei placatam: Ratio tertiæ propoſitionis, proclamari porrò in Euangelio remißionem peccatorum, ſalutem & uitam æternam, teſtantur hæc teſtimonia, Ipſe Dominus dicit ſic ſcriptum eſſe, quòd oporteat prædicari in ipſius nomine pœnitentiam & remißionem peccatorum, incipiente prædicatione à Hieruſalem. Marci ultimo promittitur ſalus credentibus. Similiter Roman. 10. Præterea Dominus ipſe uitam æternam promittit in ſe credentibus. Quid multis? Vniuerſa ſcriptura ſacra remißionem peccatorum, ſalutem & uitam æternam pollicetur populo Euangelium amplectenti (Comprobatio) fieri enim non poßit quin (ſublata ira Dei, maledictione legis ac peccato) ſalus, iuſticia & uita ſit parta. Verùm quia hæc non contingunt omnibus (Cain enim, Iudas, Saul & multi alij perierunt, & hodie magna pars mundi, pròh dolor, ruit in æternum exitium) in definitione additum eſt quarto loco, quod hæc beneficia contingant credentibus (Ratio) Clarè enim dicit Dominus: Qui credit in me non peribit, ſed habebit uitam æternam (Comprobatio) Et

ne quis hoc ex conditione operum pendere existimet, Paulus hominem iustificari fide sine operibus scribit, & prolixis disputationibus confirmat ad Rom. & Galat. Porrò quinto loco additum est quòd Euangelij uis in Christi uictima resideat (Ratio) Sic enim Paulus inquit: Per redemtionem quæ est in Christo Iesu (Comprobatio) Vox etenim qua Paulus hìc utitur est ἀπολύτρωσις, hoc est redemtio quæ fit dato precio pro capitis pœna, λύτρον enim propriæ preciū liberationis est, Tale precium pro nobis soluit Christus, quando factus est pro nobis peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei. Præterea sexto loco adiectum est, Deum prædicandum esse propter suam bonitatem & misericordiam (Ratio) Id quod satis conuincit Angelorum cohors, canens nato Domino hunc Hymnum Deo: Gloria in Excelsis Deo, et in terra pax, hominibus εὐδοκία (Comprobatio) Hoc namq; ideò factum existimemus esse, ut omnes qui hunc Christum agnoscunt, discant Angelorum exemplo bonitatem & misericordiam Dei prædicare, præsertim cùm ipsa natura clamitet gratitudinem reddendam esse benè meritis. Postremo loco additur de fructibus, quos edere debent liberati per Euangelium (Ratio) quod confirmatur testimonio Pauli dicentis, Nos in Christo Iesu creatos ad bona opera, in quibus nos ambulare uult Dominus. (Comprobatio) Quomodo enim conuenirent

ista,

iſta, nos liberatos à peccato, & tamen facere deſideria peccati, Cùm Paulus dicat, apparuiſſe gratiam Dei ſalutarem omnibus hominibus, ut abnegata impietate & humanis deſiderijs, ſobriè & piè & iuſtè uiuamus &c. (Complexio) Cùm igitur firmis demonſtrauimus rationibus per Euangelium tolli peccatum, maledictionem legis, & iram Dei, & ſuccedere in horum locum iuſticiam, ſalutem & uitam propter Chriſtum, dum in ipſum credimus, & quòd uelit nos Deus propter hoc beneficium ſuam bonitatem prædicare, ac uita tota gratitudinem oſtendere, ſequitur quod antea propoſuimus, Euangelium eſſe doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur etc. Atq; in hunc modum, tractata noſtra definitione, ſi ſunt qui aliter ſentiunt, confutandi ſunt Methodo confutatoria, quæ conſtat propoſitione, ſublatione, oppoſita propoſitione, & ſolutione.

Propoſitio hoc loco eſt ſublationis pollicitatio. Sublatio, eſt ipſa aduerſariorum propoſitio. Oppoſita propoſitio, eſt ſolutionis pollicitatio. Solutio, eſt confirmatio oppoſitæ propoſitionis. Sed res breui exemplo illuſtretur, Nec me clam eſt ꝙ aduerſarij noſtri Papiſtæ garriant (hæc confutationis propoſitio eſt, ſequitur Sublatio) Euangelium eſſe nouam legem de non uindicando, de abijciendis facultatibus, de non iurando &c. (Sequitur oppoſita propoſitio) Verùm id quàm friuolum

ſit, non eſt difficilè oſtendere. (Sequitur Solutio) Id enim quod aſſerunt ex diametro pugnat cùm Christi ſacrificio, adeoq; cum uniuerſa ſcriptura, quæ fide nos conſequi Euangelij beneficia clamitat. An non clara ſunt uerba Pauli? Si iuſticia eſt ex lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Hæc oppoſitæ propoſitionis confirmatio, ex locis confirmatorijs, huc ex Dialecticis petenda eſt, de qua re dicam in coniuncta locorum Methodo. Verùm quid generaliter tùm in confirmationibus, tùm in confutationibus obſeruandum ſit, hîc admonendi ſunt ſtudioſi. Primùm itaq; poſtquam perſpicuis argumentis confirmaueris ἀνθυποφορὰν, ordinè aduerſariorum argumenta diluenda ſunt, et ſi res ita patitur, omnium primum genus ſumendum eſt, & poſtea ad ſpecialia argumenta deſcendendum, ut in præſenti cauſa. Primùm confutandum eſt Euangelium eſſe legem, Deinde non eſſe legem de uindictæ prohibitione, de abiectione facultatum, de non iurando &c.

Præterea & hoc cùm in confirmatione noſtræ ſententiæ, tùm in confutatione aduerſæ partis diligenter ſpectandum eſt, ut præoccupes ea quæ uel prudentia carnis, uel aduerſaria pars obijcere poſſit contra ea quæ dicis, & ea confutes. Hoc Paulo uſitatiſsimum fuiſſe apparet in ipſius ſcriptis. Quemadmodum in propoſita confutatione ſententiæ Papiſtarum, quòd Euangelium ſit noua lex.

Caro ingrata Deo inde arma arripit, contra doctrinam operum, & infert hoc pacto. Si Euangelium liberat nos sine operibus nostris, cur igitur benè operemur? Hæc obiectio per occupationem tollenda est, Atq; ita in omnibus partibus concionis spectabit fidus Ecclesiastes quid contradici poßit. Sed præcepta copiosæ confutationis & confirmationis infrà tradenda sunt.

DE DIVISIONE ET partitione.

Hoc Methodi membrum commodè in hunc modum tractari potest. Si primùm exponas tuam diuisionem seu partitionem. Secundò probes. Tertiò comprobes. Quartò colligas rursus. Exemplum diuisionis sit hoc. Audiuimus quid sit lex, sequitur ut quotuplex sit dicatur (huiusmodi enim transitionis formula utendum est cùm ex uno in aliud descenditur) Est autem lex Dei Triplex, Moralis, Ceremonialis, & Iudicialis. Hæc expositio fuit (Ratio) Omnis enim lex Dei aut mores format, aut ritus commendat, aut iudicia exercet (Comprobatio) His enim ritè hominis uita conseruatur et gubernatur. In ciuili enim uita, iudicijs opus est, in Ecclesiæ cœtu Ceremoniæ sunt necessariæ, religionem animi erga Deum, & pietatem erga homines (in spirituali Dei regno) morum præceptis constare manifestum est (collectio) firmum est igitur

quod propoſuimus, legem Dei eſſe triplicem, Moralem, Cermonialem, Iudicialem, præſertim cùm his tribus uitæ recta gubernatio conſtet, ſiue uitam communem ſpectes, ſiue Eccleſiam, ſiue ſpirituale Dei regnum. Hæc diuiſionis membra ſi obſcura ſunt definitionibus & ſubdiuiſionibus explicentur, ac rationibus & exemplis illuſtrentur. Verùm ſi aduerſarius aliam diuiſionem, eamq; falſam obtrudit, confutationis Methodo euertenda eſt. Exemplo non opus eſt in re aperta. Porrò partitio eadem ratione inſtituenda eſt, ut pœnitentiæ partes ſunt Contritio, fides & ſtudium rectè formandi uitam (Ratio) peccati enim nos pœnitere oportet. Et quia hæc contritio nihil prodeſt, niſi accedat fides in Chriſtum, neceſſariò & hæc additur, & quia neutrum horum uerum eſt, niſi ſequatur ſtudium rectè & piè uiuendi, neceſſariò cum ſuperioribus coniungitur bonum propoſitum (Comprobatio) Nam uidemus & ſcripturam & exempla hæc tria coniungere. Dauid lapſus dolet ſe peccaſſe, confugit per fidem ad miſericordam, & reliquam uitam quanta potuit diligentia innocentem conſeruauit. Hæc partitionis membra ſi definitionibus & diuiſionibus, & earum rationibus diffunduntur, magna orationis & utilis copia exurget.

DE CAVSIS.

Iam rei cauſas addere oportet prorſus naturali ordi-

ordine, & per seiunctionem excludendæ sunt, quæ putantur rei causæ & non sunt. Singulis causarum generibus suæ rationes ex uerbo domini adijciendæ sunt, Causæ coniunctæ concurrunt in suis actionibus, & stant mutuis auxilijs, singulæq; proprium quiddam habent in actionibus. Quare causarum ordines diligenter considerandi sunt, ne fiat causarum confusio, unde postea magnæ tenebræ exoriuntur. Deinde & hoc obseruandum est, cùm aliquid præcipitur aut prohibetur, omnes coordinatas causas præcipi aut prohiberi. Vt cùm sanctificatio nominis Dei præcipitur, quæ fieri nequit sine fide, & hæc non sine noticia Dei contingit quæ noticia Dei sine prædicatione uerbi Dei esse non potest. Ergo cùm iubemur petere sanctificationem nominis Dei hæc ordine petimus, prædicationem uerbi, noticiam Dei, fidem, et ipsam nominis Dei sanctificationem. Nunc breuiter exemplum subijciam. Vt pœnitentiæ causæ sunt non hominis liberum arbitrium. Hæc seiunctio est. Sed primum uerbum Dei, Deinde Spiritus sanctus, qui intus arguit peccatum, & excitat odium peccati in corde hominis, Tum uoluntas motui diuino & uerbo non repugnans. Fines sunt gloria Dei & salus pœnitentis. Hæ sunt coniunctæ causæ, & stant mutuis auxilijs in suis actionibus, et facilè apparet singulas quiddam proprium habere in suo ordine ad effectum. Porrò quomodo hæc sint explicanda defi-

definitionibus & confi manda teſtimonijs, ex ſuperioribus præceptis intelligitur.

DE EFFECTV.

Effectus exponantur, probentur, comprobentur et colligantur, et qui falſò rei tribuuntur, confutationis Methodo euertantur, ut ſi quis dicat, contritionem mereri remiſsionem peccatorum, Confutandus eſt eo modo, quem ſuprà indicaui.

DE VSV ET ABVSV.

Si fuit res in abuſu, confutetur abuſus confutationis Methodo. Deinde uerus uſus exponatur, probetur & comprobetur.

DE ANTITHESIBVS.

Antitheſes non certum locũ habent, neq; in hac Methodo, neq; in alijs, ſed paſsim interſerendæ ſunt illuſtrationis & amplificationis gratia. Putant enim Rhetores nihil magis facere ad perſpicuitatem, quàm Antitheſium ſeu contrariorum collationem.

DE DIDASCALICA SIMPLICI Synthetica.

Expoſitio Synthetica eſt quando exordimur ab ijs quæ antegreſſa ſunt rem, & paulatim per gradus componimus ea & cumulamus, donec omnia illa collecta uidentur, quæ ad rei naturam excutiendam ſufficiunt. Vt ſi de pace quam cum

Deo habemus per fidem, dicendum esset, hæc κατὰ σύνθεσιν exponi possent. Primùm quæ offensa. 2. Offensæ partes. 3. Mediator. 4. Compensatio iniuriæ & damni, seu satisfactio. 5. Reconciliatio. 6. Pactum reconciliationis. 7. Pacis declaratio seu promulgatio. 8. Fructus pacis. Hæc si sigillatim confirmarentur, comprobarentur & illustrarentur testimonijs & exemplis, copiosa emergeret oratio. Hoc pacto σύνθεσις sequitur ordinem naturæ & omnes quæ præcedunt natura quæstiones, inuestigat, exponit, probat, comprobat, Antithesibus, exemplis, similibus & dissimilibus illustrat. Porrò & hoc obseruandum est, quòd copiosæ definitiones hac Methodo extruantur.

DE DIDASCALICA SIMPLICI Analytica.

Analytica expositio est quando à toto uel fine exordimur, & deinde partes & ea quæ ad finem requiruntur inuestigamus, ordine planè superiori contrario, ut si de oratione dicendum esset, hac Methodo primùm quid esset inuocatio (habet enim definitio totius rationem) & quis eius finis exponendum. Deinde quæ ad orationem tanquam necessaria membra pertinent enumerandum esset, ut sunt affectus mentis, Causæ cur orandum, quis orandus, per quem & quid orandum, quæ me-

moriæ gratia complecti soleo hoc uersiculo:
Affectus, causæ, quis, per quem, quidq; petendum.

Postremò addi possunt circumstantiæ indifferentes, ut orationis circumstantiæ indifferentes sunt, Locus, tempus, gestus. Hæc profectò si scripturis & exemplis probentur & illustrentur, magna & utilis orationis copia nascetur.

Porrò quæ hactenus dicta sunt de simplici rerum seu locorum tractatione, ita intelligantur oportet, quòd sic fieri debeant omnia iuxta diuersarum Methodorum simplicium quæstionum rationem artificiosam. Verùm quoniam uarietas exercitatos delectat interdum harum Methodorum leges ad amußim non sequuntur concionatores docti, sed auditores quasi in consilium adhibent, & ea deligunt ex magna copia, quæ præsentibus auditoribus quàm utilißima cognitu fore arbitrantur. Atq; hanc tractandi rationem nonnulli Methodum prudentiæ appellant, quæ circumstantias auditorum præsentium, & rerum pondera metitur. Vt si quis de Lege Dei esset dicturus, hic primùm auditores contemplaretur, deinde rei pondus consideraret, Tum facilè ad pauca capita captu facilia reuocaret tractationem, & primùm fortè quid Lex sit exponeret. Secundò an quisquàm Legi Dei satisfaciat. Tertiò quis usus cùm nemo satisfacit. Quartò qualis legis abrogatio intelligenda sit. Si-

militer

militer fieri potest in alijs quæstionibus simplicibus. Quanquàm autem hæc ita sint, nouitijs tamen concionatoribus, qui nondum exercitati sunt profuerit artis Methodum sequi quam exposui, idq́; tùm propter memoriam confirmandam, tùm ut exercitati diu multumq́;, poßint postea utrumq; genus feliciter sequi.

Porrò est & hoc admonendum, quòd in locorum siue simplicium, siue coniunctorum tractatione, si plures sunt loci, obseruare oporteat, ut is locus, qui natura præcedit, etiam tractatione præcedat. Vt si de peccato & gratia esset habenda oratio, de peccato prius quàm de gratia dicendum esset, Sed si prorsus discreti sunt loci, nihil refert, quo ordine eos explices, nisi fortè alter alteri in confirmatione opem ferat. Tùm enim is priori loco explicandus est, quo explicato iuuetur alter.

DE DIDASCALICA coniuncta.

Didascalica Concio coniuncta, siue coniunctorum locorum, est quando certi loci coniuncti, hoc est propositiones, Theses & Hypotheses tractantur, quod fit propriè Methodo confirmatoria & confutatoria, plerunq; tamen accidit, ut mixta Methodus adhibeatur. Nam si propositionis partes obscuræ sunt, Analysis eas retexet, & partes se-

orsim proponet. Diæresis propositas partes explicabit, postea synthesis componet, ac Methodus confirmandi ac confutandi compositum probabit, & quod cū eo pugnat confutabit. Vt si prima precatio tractanda proponeretur: Sanctificetur nomen tuum. Hîc necessariò primùm Analysis esset adhibenda, quæ in duas simplices partes retexeret hanc propositionem, in nomen Dei & sanctificandi uerbum. Deinde Diæresis utramq; partem unam post alteram definitionibus & diuisionibus explicaret, Tùm Synthesis rursus componeret partes. Hinc iam confirmatio & confutatio tempestiuè adhiberetur, Atq; hoc præceptum perpetuò sequendum est, ubi partes propositionis explicatione indigent, aliâs minimè. Præterea in parabolis Domini & alijs adhibenda est Analysis, ut primùm retextas partes proponas. Deinde easdem per comparationem rei ad quam pertinet parabola accommodes. Tùm extrues doctrinas & paræneses, ut in crastino Euangelio in parabola de semine partes parabolæ sunt quinq; : Seminator, Semen, Seminatio, Terra, Fructus. Seminatori Deus: Semini uerbum Dei : Seminationi prædicatio uerbi, Fructui seminis, fructus uerbi comparentur. His explicatis extrues doctrinas & paræneses, Vt doctrinæ præsentis parabolæ sunt: Prima solicitudo Dei de nostra salute procuranda. Confertur enim hic Dominus diligenti agricolæ, Se-

cunda dignitas uerbi. Tertia dignitas Ministerij Quarta quòd nobis & diabolo imputandum sit si fructum non ferat uerbum.

Porrò paræneses ex fine parabolæ extruendæ sunt. Sunt autem fines præsentis parabolæ, ut Dominus excitet auditores ad uerbi amorem, ut arguat negligentes, ut consoletur obedientes. Cæterùm in huius concionis genere, adhuc maior concionatoris uis & prudentia requiritur. Quare ut in hac parte satis alioqui difficili, iuuem nonnihil nouitios concionatores, ordinè duo tradam. Primùm enim Methodum inueniendi locos ostendam. Deinde rationem indicabo, eosdem copiosè & utiliter tractandi, in quibus duobus capitibus tota hæc facultas mihi consistere uidetur.

DE INVENTIONE LOcorum communium.

Ne quis, quòd primùm in buccam uenit, arripiat tanquam locum communem, quemadmodum illi facere consueuerunt, qui ex singulis ferè uocibus aliquid uenantur, parum soliciti, siue ad negocium pertineat propositum, siue non, ut qui hoc solùm quærunt ut magni architecti, & locorum communium non imperiti fabri uideantur, opus est præceptis, intra quorum septa animus inquirentis contineatur. Et tametsi res maior est, quàm ut paucis

præceptis absolui poßit: tamen prodest nouitijs communia quædam præcepta tenere, quæ sequi tutò & cum fructu eorum quos docebunt, possunt.

Primùm itaq; omnium lecto & intellecto textu aliquo, quæratur textus occasio, summaria comprehensio et finis seu usus, quod quomodo fieri debeat in Dialectico interpretandi genere superius declaratum est. Deinde textus partes seu propositiones quærantur. Tùm ex his iuxta sequentes regulas loci eruantur communes, qui ad finem rei propositæ facere uidentur.

Regula Prima.

Si propositionis subiectum fuerit singularis terminus, loco eius ponito gradatim superiora, hoc est, speciem primo loco. Deinde genus proximum, Tum si uidebitur adhuc superius genus, & componantur hæc ordinè cum propositionis prædicato. Psalm. 122. In principio hæc est propositio. Lætor, inquit Dauid, cùm mihi dicitur, in domum Domini eamus. Primùm facito Enallagen personæ in hunc modum. Dauid lætatur cùm dicitur ei in domum Domini eamus. Hìc iuxta regulam, primùm regis uocabulum. Deinde magistratus. Tum hominis ponito. Hoc facto, coniungito hæc ordinè cum prædicato, in hunc modum. Regium est lætari quòd habeant subditos, qui secum consentiant in religio-

religione. Omnium hominum gaudium esse debet, consentire in cultu Deo præstando. Ecce tot theses hæc prima & puerilis regula subministrauit, quarum ultima communißima est, & in plurimas Hypotheses diffundi potest, de quarum certitudine ex regula sequenti iudicandum est. Approbato exemplo in subiecto, approbatur res in genere. Cùm igitur in Dauide approbatur hoc factum res in genere improbari non debet, & contrà Reprobato exemplo in subiecto, reprobatur res in genere, ut Ozias Rex Iuda inuadens alienum officium displicuit Deo, Ergo reges atq; adeò omnes qui aliena agunt Deo displicent, fuit enim non regum sed sacerdotum officium, offerre incensum Thymiamatis.

Secunda regula.

Si in locum prædicati substituantur gradatim superiora ut species proximæ, postea genera alia atq; alia, copiosa emerget locorum inuentio. Hæc regula sæpißimè quidem in alijs rebus, sed semper in Christi historijs sequenda est. Vt Christus sanat Samaritanum leprosum inuocantem, Sed quia hic Samaritanus est Ethnicus, afflictus homo, collige hinc Christum iuuare Ethnicos afflictos et omnes homines, qui ipsum inuocant. Et quia ex Christi particularibus factis colligitur eiusdem officium in genere, licet in hunc modum locum extruere,

quòd Christi seu Meßiæ officium sit iuuare miseros & afflictos se inuocantes.

Tertia Regula.

Si in locum tùm subiecti tùm prædicati substituas per gradus species & genera, copia communium propositionum nascetur. Vt Dauid committens adulterium est expulsus regno. Ergo reges grauiter delinquentes punientur, atq; adeo omnes qui flagitiosè uiuunt, supplicia aliquando debita luent. Colluuies impiorum hominum Cataclysmo absorpta est. Ergo flagitiosi aliquando pœnas daturi suut.

Quarta Regula.

Aliquando prodest ex concretis Abstracta facere, ut mulier Cananæa credens Matth. 15. in necessitate Christum accedit, inuocat, non patitur repulsam, sed magis instat, quemadmodum & Archisynagogus, qui credens secum totam domum conuertit ad Dominum. Hinc collige fidei proprietates, nimirum quòd fides in necessitate constitutum hominem impellit ad Christum, ut eum inuocet, instare facit, ut impetret augmentum dum tentatur sumit, ac tandem gratißimos fructus edit. Hæc regula ex loco coniugatorum uim habet. Sed quoniam quæ de fide recitaui præcipua sunt fidei momenta, ea in duos uersiculos inclusi, hoc pacto. Vera fides Christum petit & rogat, instat, ab ipso impetrat, & crescit fructificatq; simul.

Aliud exemplum. Beatus uir qui timet Dominum. Locus communis: Vera beatitudo consistit in timore Domini. Huius regulæ usus est magnus non solùm in locorum inuentione, uerumetiam in definiendis concretis. Nam quemadmodum Aristoteles & Rodolphus docent ex descriptione concretorum colliguntur abstractorum definitiones. Vt si quid pietas sit uelis definire, sume concretum prius in illustri exemplo. Vt Abraham pius timet Deum, ueraq́; fide & obedientia illum colit. Ergo peitas est timor Dei, fides & obedientia erga ipsum. Hac uia Aristoteles multarum uirtutum differentias inuestigauit, quam sibi non inutilem fore facilè animaduertent Studiosi Theologiæ.

Quinta Regula.

Diligenter quæ rem propositam antecedunt, quæ cum eadem coniuncta sunt, & quæ eam necessariò consequuntur spectanda erunt, atq; in locos communes includenda, ut Psal. 2. Beati omnes qui confidunt in eo. Primum hîc ex antecedentibus sequitur, sine Christo neminem beatum esse. Nam si tum demum fiunt beati, quando in Christo confidũt, sine hac fiducia miseri sunt omnes mortales. Hic locus etiam à contrario sensu concluditur hoc modo. Omnes non confidentes Christo sunt beati, Ergo omnes non confidentes in eo non sunt beati, Si non beati certè miseri sunt. Vides ut hic locus suppeditat occasionem de miseria humani

generis disserendi. Secundus locus est ex adiunctis, qui secundum quartam regulam extruitur, uidelicet quòd uera felicitas et beatitudo sita sit in fiducia Christi. Tertius locus, quòd uniuersale sit beneficium. Generalis enim propositio ad nullam gentem aut hominem restricta, sed omnibus offertur beneficiũ, qui confidere in ipso nõ recusant. Quartus locus, quòd fiducia in Christum sit modus, per quem beneficiorum Christi redduntur homines participes. Quintus, ex hoc loco sequitur locus de Christi diuinitate. Nam si fiducia in solo Deo reponenda est, & beatus pronunciatur qui confidit in Christo, sequitur profectò Christum uerum Deum esse.

Sexta regula.

Causarum & effectuum necessaria consecutio non est negligenda. Nam si causa ponitur, effectus concluditur potentia, ut in symbolo dum agnoscimus Deum omnipotentem, fides inde eruit duplicem effectum, Vnum quòd Deus poßit benefacere quibus uult. Alterum quòd sit illi facultas defendendi quos in suam tutelam assumit. Sed addamus illustrius exemplum. In Cœna Domini ex causarum & effectuum consequutione, colligendæ sunt hypotheses de uera Sacramenti meditatione. Cùm itaq; Cœna Domini Sacramentum sit nostræ per mortem Christi redemtionis, primùm Cœnæ celebratio, cogitationem de peccato mentibus instil-

lat. Nam ob peccatum mortuus est Dominus. Secundò admonet de uictima peracta, ad redimendum humanum genus à iure peccati: Tertiò huius uictimæ dignitas & excellentia cogitationem suggerit pijs mentibus, non solùm de magnitudine iræ Dei, percutientis filium propter peccata nostra, & inenarrabili misericordia Dei recipientis nos in gratiam propter uictimam filij, sed etiam de amore filij intercedentis pro nobis & deriuantis in se iram patris. Quartò, contritio quidem ex cogitatione peccati & iræ Dei nascitur. Fides uerò ex inenarrabili misericordia Dei & amore filij persoluentis λύτρον pro nobis, excitatur. Quintò, hæc fides confirmatur & augetur usu Sacramenti tantæ rei. Sextò, fides confirmata & aucta Deo gratam se exhibet, uitam piè, honestè & iustè instituit, proximum cum quo habet communem λυτρώτην diligit.

Ecce quantam doctrinam, quantam copiam, quàm piam meditationem sacræ Cœnæ, consequutio causarum & effectuum suppeditat.

Aliud exemplum. Christus remittit peccata sua autoritate. Hic effectus monstrat Christi diuinitatem. Latro obiurgat blasphemantem socium & Christum inuocat, ex quibus effectibus, Contritio, fides & noua uita latronis concluditur.

Septima regula.

Quæratur repugnans dicti, et repugnans con-

ſequentis dicti. Vnde duo locorum genera oriuntur. Sit dictum: qui aliud Euangelium docuerit Anathema ſit. Hic repugnans dicti eſt, Qui idem Euangelium docuerit, non eſt Anathema. Conſequens dicti, quòd Papa ſit Anathema. Aliud enim Euangelium docet. Huius repugnans deſtruitur, ut Papa non eſt Eccleſiæ caput, & Papæ non eſt obtemperandum.

Octaua Regula.

Prodeſt interdum per contrarium ſenſum locum extruere, uidelicet cùm termini ſunt partes, ut iuſtus ex fide uiuit. Ergo non iuſtus ex fide non uiuit, ex quo ſequitur neq; ex operibus eſſe iuſticiam, neq; uitam. Atq; ita Paulus colligit ad Galat. 3. Quoniam autem inquit in lege nemo iuſtificatur, manifeſtum eſt, quia ſcriptum eſt, Iuſtus ex fide uiuit, Similiter forma per contrapoſitionem, interdum locos miniſtrat. Vt omnis qui ex Deo eſt, uerba Dei audit. Hic locus per contrapoſitionem colligit eum qui non audit uerbum Dei non eſſe à Deo.

Hæ ſunt Regulæ inuentionis locorum præcipuæ, quarum fontes ſunt loci Dialectici et regulæ conſequentiarum, et poſſent his plures addi, ſed has puto ſufficere nouitijs concionatoribus, quas ſi fuerint ſequuti & ipſi, in quærendis locis communibus expedita erit ratio, & ab alijs notatos locos dextrè iudicabunt. Deinde & hinc iudicare poſ-

ſunt, cur non ſemper eoſdem locos diuerſi autores commonſtrent. Ratio enim diſcriminis eſt, cùm diuerſitas inuentionis, tùm quòd alij loci alijs autoribus magis arriſerint. Poſtquam autem pius Eccleſiaſtes locos inuenit, examen apud ſe locorum inibit. Huic examini triplex inſtrumentum adhibebit. Primùm enim diſpiciet, an alicubi in ſcriptura locus inuentus expreßè ad uerbum habeatur. Deinde demonſtratione ad impoßibile examinetur locus, ſi expreſſus uerbo Domini non eſt. Tertiò, Syllogiſmo aliquo concludatur locus, & per conuerſionem ſyllogiſticam, tanquam ad lydium lapidem probetur. Demonſtrationis ad impoſſibile ſit hoc exemplum. Locus probandus. Chriſtiani poſſunt tenere propria. Huius loci aſſume oppoſitum. Nulli Chriſtiani poſſunt tenere proprium. Iam quære propoſitionem apertè ueram, quæ cum oppoſito poteſt altera præmiſſarum eſſe in ſyllogiſmo. Vt omnes qui dabunt eleemoſynas debent habere propria, ex quibus duobus præmiſſis ſequitur concluſio falſißima, uidelicet quòd nulli Chriſtiani dabunt eleemoſynas, ex huius apertæ falſitate, deſtruenda eſt altera præmiſſarũ. Quare cùm maior apertè ſit uera, ſequitur minorem eſſe falſam. Hinc iam infertur ex lege contradictionis, loci propoſiti ueritas. Iam colligamus quod diximus. Omnes qui dabunt eleemoſynas debent habere proprium, Nulli Chriſtiani poſſunt habere

pro-

proprium, Ergo nulli Christiani dabunt eleemosynas, sed conclusio est falsa, ergo altera præmissarum, non autem maior, ergo minor quæ dicit, Nulli Christiani possunt habere propria.

Conuersionis syllogisticæ sit hoc exemplum. Locus. Quidam audientes uerbum non sunt pij. Syllogismus. Nulli ambulantes secundum carnem sunt pij. Quidam audientes uerbum ambulant secundum carnem, Ergo quidam audientes uerbum non sunt pij. Conuerte in hunc modum. Si quia nulli ambulantes secundum carnem sunt pij, Et quidam audientes uerbum, ambulant secundum carnem. Ideo quidam audientes uerbum non sunt pij. Siquidem omnes audientes uerbum sunt pij, siue nulli ambulantes secundum carnem sunt pij, Nulli audientes uerbum ambulant secundum carnem, siue quidam audientes uerbum, ambulant secundum carnem, Certè quidam ambulantes secundum carnem erunt pij, sed & nulli ambulantes secundum carnem sunt pij, & quidam audientes uerbum ambulant secundum carnem, Stat itaque firma conclusio, quosdam audientes uerbum non esse pios.

DE RATIONE LOCOS INuentos copiosè & utiliter tractandi.

Ad copiosam & utilem locorum tractationem quatuor potißimum requiruntur, quorũ primum est diductio quæstionum, hoc est, locorum inuentorum, Alterum copiosa confirmatio, Tertium digreßio, Postremum artificiosa conclusio. De his quatuor eo quo proposita sunt ordine dicam, singula præceptis & exemplis declaraturus.

DE DIDVCTIONE quæstionum.

Hic non de inuentione locorum communium, de qua iam dictum est, sed de loci communis inuenti diductione, hoc est, multiplicatione in plures quæstiones seu locos dicendum est. Diducitur autem locus inuentus uel in simplices locos, uel in coniunctos. Vt si quartum præceptum explicandum proponeretur.

Primum hic locum communem quæreres iuxta præscriptum primæ regulæ hoc pacto, Parentes sunt honorandi, parentes superiores sunt, Ergo superiores honorandi sunt. Hic locus cõmunis in tractatione 4. præcepti est principalis & tractãdus præcipuè. Verùm ut copiosè tractari poßit profuerit eũ diducere in alios locos, simplices quidem quos præbent ipsa uerba, coniunctos uerò qui uel ex ijs quæ ipsis uerbis necessariò insunt, uc lut species seu Hypotheses in suis generibus & thesibus insunt, & quæcunque cum re necessariò

con-

coniuncta ſunt, uel ex ijs quæ ex conditione rei adhærent, petuntur, ut in propoſito exemplo duo inſunt ſimplices loci, Vnus de honore, Alter de ſuperioribus. Hi tractandi ſunt ſeorſim didaſcalica rerum ſimplici, eo modo quem ſuprà tradidi.

Deinde ex diuiſione huius theſeos, ſuperiores ſunt honorandi, naſcuntur plurimæ Hypotheſes pro diuerſa ſubiecti & prædicati diuiſione. Subiectum enim in has formas diuidi poteſt, quod ſuperiorum alij ſunt priuati, qui uel naturales ſunt ut parentes, uel non naturales ut pædagogi, patroni & patresfamilias. Alij publici, ut ciuilis magiſtratus & Eccleſiaſticus cum ſuis differentijs. Deinde prædicatum honorandi, diuidatur in partes honoris. Qui enim alium honorat reueretur eum, obtemperat, gratusq́; eſt ei, Ita prædicati tres ſunt partes ſeu differentiæ. Hinc iam tanquam ex ſyluula extruamus Hypotheſes, parentes reuereri oportet, parentibus obtemperandum eſt, parentibus gratitudo præſtanda eſt. Præceptores oportet reuereri, præceptoribus obtemperandum eſt, præceptoribus gratitudo exhibenda eſt. Patronos oportet reuereri, patronis obtemperandum eſt, patronis gratum eſſe oportet. Ad eundem modum conſtituantur Hypotheſes ex reliquis quæ poſui, unde emerget maxima quæſtionum neceſſariarum copia. Iam ex ijs quæ ex conditione inſunt, nonnunquam utiliter petuntur loci, ut ſi parentes,

præce-

præceptores, Patroni sunt morosi, difficiles tyranni, an tum sit illis reuerentia, obedientia & gratitudo præstanda, & quatenus. Atq; ita ex alijs conditionibus multiplicantur quæstiones. Verùm hoc postremum genus quæstionum, quòd ex conditione nascitur per occupationem commodè tractabitur. Ecce si has Hypotheses ἀναλυτικῶς retexueris, & διαιρετικῶς tractaueris, & Methodo confirmaueris confirmatoria, et exornaueris, nō una concio, sed tot quot sunt Hypotheses institui possunt. Fateor non omnes locos communes præbere tantam Hypothesium syluam, Attamen nullus est tam ieiunus, quin aliquot saltem suppeditet, quas ea ratione, quæ exposita est, extruere oportet ex loco communi, quod ut dextrè facias plurimum iuuabit si prædicabilium, prædicamentorum et propositionum doctrinam quàm optimè cognitam habeas.

DE COPIOSA CONfirmatione.

Copiosa confirmatio constat probationum generibus, congerie, Expolitione argumentorum, & confutatione sententiæ cum nostra pugnantis, de quibus ordinè dicam.

DE GENERIBVS probationum.

Probationum itaq; genus in Theologia est Tri-

plex. Primùm & tutißimum eſt, cùm ex pronunciatis ſcripturæ claris & perſpicuis ducitur probatio. Vt parentes honorandi ſunt, quia quartum præceptum clarè & perſpicuè ſonat: Honora patrem tuum & matrem tuam. Item ex fide eſt iuſticia, & non ex operibus, quia uerbum Domini ſic pronunciat: Statuimus hominem iuſtificari fide abſq; operibus.

Secundum genus ratiocinatio eſt, quoties non ex claris dictis pronunciatur, ſed colligitur firma & immota conſequentia. Atq; hoc genus duplex eſt. Directum & obliquum. Directum quidem, cùm ſimpliciter prima concluſione quod probandum eſt colligitur, quòd genus ſumitur à locis inuentionis: genere, ſpecie, definitione, cauſis, deſtinatis & adiunctis &c. Vt ſi quæratur an præceptores honorandi ſint, ex genere rectè conclude: Omnes ſuperiores ſunt honorandi, ergo & præceptores. Obliquum uerò non ſimpliciter concludit quod probandum proponitur, ſed ex oppoſito colligit abſurdum, ex quo rurſus deſtruit antecedens, quo deſtructo ſequitur ueritas oppoſiti. Vt ſi ſuperiores non ſunt honorandi, neque parentes honorandi ſunt, ſed falſum hoc eſt, ergo & illud, conſequitur igitur ſuperiores honorandos eſſe.

Tertium genus eſt infimum quando exemplis nitimur eorum & teſtimonijs, qui in Eccleſia excelluiſſe uidentur, quod genus infringitur, ſi superiori-

rioribus probationibus destituitur. Proponamus & aliud exemplum. Sit quæstio, Vtrum Christus sit Deus, Hoc primùm probatur dicto, seu primo genere probationum. Nam 1. Iohan. 5. sic dicitur de Christo. Hic est uerus Deus & uita æterna. Secundò ratiocinatione. Christus fecit diuina opera propria potentia, & Christo tribuitur diuinus cultus, Ergo est Deus. Obliquo ductu. Si Christus esset creatura tantùm, Maledictus esset omnis qui in ipsum confideret. Sed iam uerbum Dei pronunciat beatos qui in illum confidunt, Ergo non creatura est, sed uerus Deus. Tertiò testimonium Ecclesiæ, ut Symbolum Athanasij et omnium piorum consentientia suffragia, Christum Deum esse testantur. Porrò hæc nostra probationum distinctio nec ratione, nec exemplo caret. Ratio quidem hæc est. Quicquid probatur uel improbatur in rebus sacris, id necesse est ut fiat uel scripturæ, uel Ecclesiæ testimonio. Si scriptura id fit, erit aliâs expresso uerbo, unde primum genus nascitur, aliâs inclusiuè siue implicitè, idq; uel in thesi uel in Hypothesi, unde secundum genus probationum sumitur. At si Ecclesiæ testimonio probatur aliquid tertium erit probandi genus. Exemplum uerò Pauli habemus, quem hoc triplici probationum genere, in suis scriptis usum fuisse manifestum est. Quòd ex fide sit iusticia dicto probat, cùm inquit: Iustus ex fide uiuit. Ratiocinatione: Si ex operi-

bus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Hinc nunc sequitur quod proposuit, ex fide esse iusticiam. Exemplum. Credidit Abraham Deo & imputatum est ei ad iusticiam. Item, Nos in Christum credimus, ut iustificaremur ex fide. Hæc genera si latè diffunduntur, maxima futura est probationum copia, sed adhibendus est tamen modus, ne copia sit intempestiua atq; ideò fastidium pariat.

DE CONGERIE.

Congeries hoc loco est, quando propositioni seu loco communi probando subijciuntur præcipuorum argumentorum capita, & quasi in unum fasciculum congeruntur. Vt si hæc propositio tractanda esset. Legi diuinæ nemo suis uiribus satisfacere potest, possent sequentia argumentorum capita, per congeriem in hunc modum subiungi, hoc enim experientia omnium hominum conuincit. Hoc saucia natura congemiscens agnoscit. Hoc uniuersa scriptura clamitat. Hoc deniq; uictima filij Dei horrendis modis lacerati in patibulo crucis comprobat. Hoc modo Cicero propositioni subiungit argumentorum congeriem, quem in disponendis argumentis doctißimi quiq; imitari solent. Cæterùm tametsi Cicero interdum ab ultimo capite, expolitionem argumentorum in congerie positorum incipit, cui primùm subiungit & postea pergit usq; ad penultimum, quod fit tractatione

ultimum

ultimum, tamen Theologo & concionatori tutius est ordinem in congerie positum in expolitione sequi.

DE EXPOLITIONE.

Expolitio est per quam argumentum propositum confirmatur & exornatur. Constat autem copiosißima expolitio, propositione, ratione, ætiologia, exornatione & conclusione. Propositio est quæ argumenti caput aliquod proponit, tanquam confirmationis propositionem. Ratio probat propositionem, & hæc talis esse debet, ut sit minor syllogismi. Ætiologia, rationis causam addit, & talem esse conuenit, ut uel maior syllogismi uel eius probatio sit, Atq; ita ex propositione, ratione & Ætiologia fit syllogismus integer, sed ordine inuerso. Post Ætiologiam sequetur exornatio, quæ sumenda est à sententijs, comparatis, contrarijs, similibus, exemplis. Postrema erit conclusio, quæ superiorum summam colligit, et propositionem principalem cõcludit. Hæc expolitionis præcepta sunt, nec pugnant quæ dixi cum illorum sententia, qui septem expolitionis partes numerârunt. Non enim est unum expolitionis genus, sed ego id tantùm delegi, quod aptißimum nouitijs concionatoribus fore arbitrabar.

Cæterùm ut præcepta expolitionis intelligantur, unum exemplum subijciam. Proposui suprà locum communem. Legi diuinæ nemo suis uiribus sa

tisfacere poteſt. Deinde huic loco quatuor proba-
tionum capita per congeriem ſubieci, quorum pri-
mùm fuit quòd experientia omnium hominum id
uerùm eſſe conuincat. Hoc caput ſit expolitio-
nis propoſitio in hunc modum. Experientia om-
nium hominum conuincit, neminem legi Dei ſatis-
facere. (Ratio) Omnes enim homines in ſeipſis
facilè ſentiunt, quàm procul abſint à Legis Dei
perfecta & perpetua obedientia. Ætiologia. Vi-
dent enim legem Dei ſanctam & perfectè uiuen-
di regulam, & ſeipſos planè prophanos natura,
& imbecilles. Exornatio à ſententia. Vſq; adeò
uerùm eſt quod Propheta clamitat, omnes iuſticias
noſtras eſſe ueluti pannum menſtruatæ mulieris,
quæ ſententia quomodo conſtaret, ſi experientia
ullius hominis ſani diuerſum eſſet experta. Exor-
natio à comparatis. Quemadmodũ enim arbor, cu
ius radix eſt putrida & uenenato ſucco infecta,
nunquam fructus niſi uenenatos producit, Ita ho-
mo cuius cor peccati ueneno infectum exiſtit, ne-
quaquàm poteſt puram & integram obedientiam
præſtare legi Dei. Exornatio ab exemplis. An non
hoc fatetur ſanctus Abel in ſuo ſacrificio? Profe-
ctò ſic eſt. Nunquàm enim Deus probaſſet Abelis
ſacrificium, niſi Chriſtum promiſſum Sanctus ille
uir agnouiſſet, eum qui credentes iuſtificaret, &
ſuum peccatum intellexiſſet, quo ſe impediri no-
uit, ut non potuerit legi Dei ſatisfacere. Nam

ſi pu-

ſi putauiſſet ſe legi Dei ſatisfacere poſſe, nunquam rectè ſacrificaſſet, hoc eſt, ſacrificio declaraſſet promiſſum ſemen eſſe legis completorem. Huc & Dauid locupletißimus teſtis adijciatur, qui ad Dominum clamans, apertè fatetur non iuſtificari in conſpectu Dei ullum mortalium. Omnes .n. declinaſſe et inutiles factos conqueritur etc. Concluſio. Cùm igitur Dauidem teſtem habeamus, cùm peccati uirus agnoſcamus, cùm legis puritatem, et immunditiem noſtram contemplemur, quis quæſo niſi amens negabit, ſe experiri ſuam in præſtanda obedientia legi Dei imbecillitatem & (ut ita dicam) ὀυτενίαν. In hoc exemplo utcunq; uidere eſt expolitionis uſum, quod ſi fuſius tractare inſtituiſſem ſingulis partibus dilatatis et multiplicatis, integra oratio uel ex hoc primo probationis capite fluxiſſet. Ad eundum modum reliqua tria capita in congerie poſita eſſent expedienda. Hinc non difficilè iudicare poſſunt Studioſi Adoleſcentes, huius expolitionis eſſe ſummam utilitatem. Quare operæprecium facturi ſunt, ſi multum ſe in expolitionis tractatione exerceant. Hinc enim eam facultatem conſequentur, ut poſtea in ſerijs negocijs & ſacris concionibus hæc expolitionis præcepta, uel non cogitata dicentibus occurrant.

DE CONFVTATIONE.

Confutationis Methodus quæ conſtat propoſi

tione, sublatione, opposita propositione & solutione, suprà est declarata & exemplis illustrata. Quare hîc tantùm admonebo auditores de loco confutationis.

Locus itaq; proprius confutationi aßignatur mox post confirmationem, quem tamen locum perpetuò nõ habet. Nam quoties alia sententia quàm nostra, auditorum animos occupauit. Exordium sumi potest à confutatione, quam legem non solùm Aristoteles & Cicero, uerumetiam Paulus sequutus est in Epistola ad Romanos. Confirmaturus enim hanc propositionẽ, Quòd iusticia sit ex fide, primùm confutat Gentium & Iudæorum præiudicia. Gentium quidem quæ lege naturæ se iustos putabant. Iudæorum uerò qui ex lege diuinitus sibi tradita se iustos gloriabantur. Ex hac confutatione præiudiciorum dilabitur Paulus in propositionem, quam repetit primùm, & postea iustam confirmationem ei subiungit. Hoc Pauli exemplum sequendum iudico, quoties alia quàm nostra sententia occupantur auditorum animi.

DE DIGRESSIONE.

Digreßionis præcepta ad quinq; momenta reuocari possunt, & sunt locus, modus, materia, tempus et reditus à digreßione. De loco hoc obseruandum est, quod digreßio probatæ alicui propositioni subijci debeat. Importuna enim digreßio est, quæ fit re nondum confirmata. Modus talis adhibendus

bendus est, ne discentium memoriam interturbet molesta prolixitate. Infeliciter enim docent, qui neglecta doctrina, leuißima aliqua affecti iniuria, integras horas declamitant in unum atq; alterum quem offendisse iudicant. Materia digreßionis ad exhortationes, consolationes & obiurgationes, sed non quasuis pertinet. Talis enim debet esse digreßionis materia, ut sponte uideatur fluere ex doctrina, non accersita aliunde. Nisi enim doctrinæ uis & natura, digreßionis materiam offerat, fieri non potest ut ad ædificationem faciat. Hoc præceptum ideo diligentius obseruandum est, quia non rarò ab inexercitatis contra illud peccatur, non sine uerbi Dei iniuria, & auditorum damno. Quarto loco tempus posui, quod requirit necessariò digreßionem. Quando enim auditores uel à doctrina abhorrent, uel pigriores uidentur, uel pusillanimes existunt, tum obiurgandi, excitandi & consolandi sunt. Reditus à digreßione fit non uiolentus, sed uel finis eius ita aptetur, ut coëat cum ea parte orationis, unde digressum est, quod fieri uix potest, nisi uis doctrinæ digreßionis materiam præbeat, uel aliquo schemate adhibito recurrat ad doctrinam. Cùm primùm Beatus Lutherus cœpit uindicare doctrinam Euangelij, contra Papalem tyrannidem opus erat acrioribus stimulis, quare crebrior fuit in digreßionibus, quemadmodum in ipsius scriptis uidere est, Nunc ue-

rò cùm doctrina firmata est, et redditus est Ecclesijs nostris tranquillior status, parcius istis acrioribus stimulis utendum est.

Deinde quia neq; uocatio similis, neq; autoritas omnium par est, cogitabunt nouitij concionatores suæ modestiæ esse, rarius extra metas euagari. Cæterùm si quis horum præceptorum de digreßione exempla requirat, legat Epistolam ad Hebræos. Hæc enim una ingentem exemplorum syluam suppeditabit.

DE ARTIFICIOSA conclusione.

Dixi suprà qualis conclusio adhiberi debeat in singulorum argumentorum expolitione. Hîc dicendum est de loci alicuius seu concionis integræ epilogo, in quo hæc sunt obseruanda. Primùm una propositione repetendus est locus explicatus. Secundò instituenda est breuis enumeratio argumentorum, & maximè præcipuorum capitum. Tertiò sequatur illatio, in qua tria coniungi possunt, quæ tribus propositionibus absoluenda sunt. Quid doceat præsens locus, quid confutet, quid moneat. Quartò omnia ita ordinanda, sunt ut facilior sit transitus in locum sequentem, si plures explicandi restant. Vt explicato loco quem suprà proposui: Quòd nemo suis uiribus, legi Dei satisfacere poßit, non incommoda foret hæc conclusio

(Loci repetitio) Quis modò poſthac ſe ſuis uiribus legi Dei ſatisfacturum arbitrabitur? (Argumentorum enumeratio) cùm non ſolùm experientia reclamat, natura negat, ſcriptura paßim apertis teſtimonijs confutat, uerumetiam uictima filij longè aliud docet (Illatio) Quare hic locus docet nos omnes noſtram imbecillitatem & peccatum, confutat iuſticiarios, qui legis iuſticiam iactant, monet nos omnes ut agnitis peccatis & imbecillitate noſtra confugiamus ad Chriſtum (Tranſitus) quem nobis offert Euangelium, de quo iam nobis dicendum eſt.

DE PARAENETICO CONcionum genere.

Explicato utcunq; primo concionum genere, quod quia in docendo uerſatur Didaſcalicum nominaui: Nunc ſequitur alterum genus paræneticum, quod ideò breuius tractabo, quia rarius ſolum & per ſe habetur. Didaſcalico enim ut plurimum admiſceri ſolet. Eſt aũt paræneticum genus, quo uel ſuademus, diſſuademus'ue, uel conſolamur, uel obiurgamus auditorem. Hinc triplex concio parænetica exoritur, nimirum ſuaſoria, conſolatoria & obiurgatoria, de quibus ordinè hæc exponenda ſunt. Primùm definitio, deinde inuentio, tùm tractatio, quibus breuißima ſubiungã exempla, quò præcepta facilius intelligantur.

LIBER
DE SVASORIA
concione.

Suaſoria concio eſt, per quam ſuademus ad ali=quid uel faciendum, uel ferendum, uel etiam omit=tendum.

Loci inuentionis in hoc genere præcipui ſunt hi. Neceßitas cauſæ, mandati, uocationis, utilitas priuata & publica, dignitas perſonæ & rei. Ex=empla, antiqua, recentia, Chriſtiana, Ethnica. Item parabolæ & γνῶμαι. Horum omnium probatio=nes, comprobationes & exornationes aſpergan=tur, & quemadmodum ſuprà admonui in Diale=ctica Methodo, admiſcendas eſſe digreßionis ſche=mate Exhortationes, Conſolationes & obiurgatio=nes, ita hîc confirmatoria Methodo loci parænetici confirmari debent.

Porrò in tractatione quatuor concurrunt, oc=caſio, propoſitio, confirmatio & concluſio. Occa=ſio cauſas recitat paræneſeos. Propoſitio exagge=randa eſt & multiplicanda, ac ſubinde alijs atq; alijs uerbis & ſchematibus iteranda. Confirma=tio petetur ex locis iam commemoratis, in qua con firmatione duo præterea ſpectanda ſunt, gradus et ſchema. Gradus facit ut gradatim à leuioribus & minoribus ad grauiora & maiora, deinde grauiſ=ſima & maxima aſcendas, alioqui uileſcet paræ=neſis. Schema, non ſolùm affectibus ſeruit, uerum=etiam orationem acutiorem (ut ita dicam) reddit,

ut penitus in auditorum animos penetret, atq; adeò ipſum cor totum poßideat. Huc Interrogatio, Subiectio, Exclamatio, Admiratio, Dubitatio, Occupatio, Hypotypoſis, Dialogiſmus, ἀιτοποιΐα & huius generis alia, quæ à Rhetoribus nominantur & explicantur, referri debent. Concluſio, quam quartam tractationis partem feci, nouis præceptis non indiget, ſed eodem modo confirmabitur, qui ſupra monſtratus eſt. Cæterùm ut præceptorum uſus conſpiciatur exemplum unicum ſubiungam.

EXEMPLVM SVASORIAE concionis.

Occaſio) Quia uideo multos tardiores ad uerbum Dei audiendum (Propoſitio) Conſtitui breuiter nos excitare ad uerbi cœleſtis amorem, quò impellamur ad diligentius audiendam & conſeruandam doctrinam de cœlo nobis allatam (πάθος) quàm dolendum eſt mortales eſſe uſq; adeò ſuæ ſalutis immemores, ut ſtimulis indigeant, quò properent eò, quò toto impetu ferri deberent (Neceßitas cauſæ) inde enim tantus torpor mentibus noſtris inſidet, quod non ut deberemus attendimus, quæ ſit uerbi cœleſtis neceßitas.

An quiſquam omnium mortalium intelligere poterit uoluntatem Dei, ſine ipſius uerbo? Profectò ſi ſapientia mundi, quemadmodum uerè dicit

Paulus, est stulticia coram Deo, fieri nequit ut Dei uoluntatem sciamus, donec stulticiam carnis fuerimus sequuti. (Necessitas mandati) Excidisse sanè uidetur mentibus nostris mandatum Dei patris, Cuius hæc uerba sonant de cœlo, Hic est filius meus dilectus, hunc audite. Ipse filius sua uerba à suis audire cupit, Oues meæ uocem meam audiunt. Vnde consequitur eos qui aspernantur uocem Christi, quam sonat per ministros suos, non esse oues ipsius. Spiritus sanctus uoce Prophetarum & Apostolorum ad legem & testimonium inuitat.

Quis itaq; tu es qui mandatum æterni patris contemnis? Quis es qui filium pro te passum, inuitantem te ad audiendum suũ uerbum aspernaris? Quis es qui Spiritus sancti imperium detrectas? (necessitas uocationis) usq; adeò obliti sumus unde & quò uocati sumus, Non'ne per uerbum è tenebris Satanæ educti in admirabilem Dei lucem sumus?

Hoc uerbum nos uocauit. Hoc uerbum nos Christianos fecit, sed nos interim adeò augusti nominis obliti, salutis mysterium negligimus. (Vtilitas) Quòd si hæc tam augusta uocatio nos non mouet, profectò mouere deberet proprij commodi ratio, qua uel bruta animantia tangi animaduertimus. Sed quis potest ulla ratione humana uel angelica recitare saltem huius utilitatis, uel momen-

ta quædam, præsertim cùm Paulus post Esaiam dicat, oculum hominis non uidisse, nec aurem audiuisse, nec ascendisse in cor hominis, quæ Deus præparauit ijs qui se diligunt. Nec est quod quisquam se somniet Deum diligere qui uerba ipsius non audit, non meditatur, non confert inter sese, ut mysterium in illis latens paulatim intelligat. Christus .n. λόγος Dei æternus dicit: Qui diligit me sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum. Huic dilectioni patris & filij maiora bona adiuncta sunt, quàm ut percipi poßit humano ingenio: Tametsi Paulus summam his uerbis complexus est. Euãgelium est potentia Dei in salutem omni credenti. O stupidum hominem. O lapideum cor, quod tantam oblatam salutem spernit, reijcit, proterit. Vt prospiciamus uentri, quid facimus? non'ne artes discimus? non'ne maria nauigamus? Nullum gelu fugimus, nullum æstum auersamur, nullo tempore torpemus, quò misero uentri prospiciatur.

His rebus interituris mouemur, & interim salutem nostram relinquimus. Tanta est nostra insania, tanta peruersitas et malicia, usq; adeò ueneno illo Satanico infecti sumus miseri, quòd libentius uelimus in sceleribus nostris mori, quã porrectam manum Dei apprehendere & saluari.

Verùm ubi nihil aliud habemus agendum, tum uerbum Domini minori sanè reuerentia, quàm

olim

olim Æsopum suas fabulas recitantem audierunt tribulares serui, nos audimus. Vtinam hæc nostra oscitantia non esset euidens signum pœnæ nostræ ingratitudinis (Dignitas personæ & rei) Quis putasset unquam homines fore tam obliuiosos, ut stipulationis in baptismo peractæ obliuiscerentur? Ibi enim inaugurantur Christi corpori, & eius membra redduntur, ut cum illo consortes sint cœlestium bonorum, nec alia re quàm fide (quæ ex auditu uerbi est) in corpore Christi permanere possumus.

Hîc meritò dubitauerit aliquis, insaniæ'ne an stupiditati nostræ ascribatur, quòd tantam dignitatem, quam habemus in corpore Christi, quòd tantum cœlestium bonorum thesaurum, quem poßidemus per Christum, reijcimus terq; quaterq; ingratißimi (Exempla) Mirum est non reddi nos cautiores aliorum incommodo. Stupendum est non uenire nobis in mentem, quòd totus mundus semel κατακλύσμῳ perierit propter uerbi Dei contemtum. Non mouemur exemplis Sanctorum Patriarcharum, Abelis, Seth, Enoch, Noë, Abrahæ, atq; adeò plurimorum, qui nunc Dei iucundißimo aspectu fruuntur in cœlis. Lætor inquit Dauid, cùm mihi dicitur in domum Domini eamus, Sed nos contra lætamur cùm mundus nos ad uoluptates inuitat, quibus tamen inescamur, ut tandem in hamo hæreamus capti.

Beatus

Beatus inquit idem Dauid, qui legem Dei meditatur die ac nocte. Sed nos (pròh dolor) non secus à meditatione uerbi cœlestis abhorremus, ac si omnia ista quæ in uerbo proponuntur essent terriculamenta quædam puerorum.

Tomuri sacerdotes Dodonæi nunquam è templis discesserunt, qui tamen superstitionem Diabolicam, pro uerbo Dei amplexi fuerant, nos nunq̃ aut raró templa intramus, qui tamen uerbo et testimonio multiplici, de nostra religione edocti sumus, sed utinam edocti, utinam uerè sentiremus corde quod ore profitemur & titulo, quod si faceremus, nequaquàm ministerium uerbi tam peruicaciter contemneremus. Quid quæso respondebis filio Dei, cùm in extrema die sua uulnera tibi ostendet? Cùm sanguinis sui crudeliter conculcati pedibus te accusabit? Tunc uerè tibi accidet, quod Dominus prædixit fore, ut præ pudore & iusto Dei iudicio cum impia damnandorum turba, dicas montibus, Cadite super nos, idq́; ne intuearis in faciem filij Dei, quem hîc contemsisti, cuius uerbum hîc abiecisti, cuius sanguinem immaniter pedibus conculcasti, quem expandentem sanguine madentia brachia & cupientem te è medio mortis & è faucib. inferni eripere, spreuisti miser, uerè miser, ut quem iustus iudex nisi pœnitentiam egeris, æternis tenebris & carceribus traditurus est (Conclusio) Rogemus igitur Deum ut nos conuertat, ut

conuerti poßimus, ut nos ſuo ſpiritu excitet ad audiendum ſalutis uerbum, per quod uoluntatem Dei, & uerum cultum diſcere poſſumus, per quod tantæ utilitates ad nos adueniunt, per quod tot Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Sancti, Martyres atq; alij pij plurimi ſalutem conſequuti ſunt, per quod recta uia in cœlum nobis monſtratur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Deo patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſecula ſeculorum Amen.

Hoc exemplum tractationis utcunq; monſtrat uſum locorum inuentionis, pauca Schemata interpoſui, frequentius propoſitionem attigi, nec ignoro longe infra rei dignitatem ſubſidere hanc meam exempli tractationem. Quare ſtudioſos hortor, ut dum licet ſe multum exerceant declamitando & ſcribendo, ut poſtea inſtructiores ad miniſterij ſacratiſsimi functionem accedant, quam Battologijs & garrulitate indocta conſpurcare flagitioſiſsimum eſt.

DE CONSOLATORIA CONCIONE.

Conſolatoria Concio eſt, in qua concionator afflictum hominem & luctantem ſub cruce erigit, ne impatientia uictus, ſuccumbat dolori.

Loci Conſolatorij ſunt hi præcipui & communes. Primus uoluntas patris cœleſtis. Secundus conditio.

ditio. Tertius promißio liberationis. Quartus Conformitatis Christi & membrorum eius necessitas. Quintus utilitas eaq; multiplex. Cruce enim præsumtio propriæ uirtutis euertitur, Hypocrisis detegitur, confidentia carnis excutitur, patientia exploratur, obedientia confirmatur, contemtus mundi nascitur, humilitas instillatur, præteritus error corrigitur, futurum malum præcauetur, fides exercetur, spes in unũ Deum reponi docetur. Plura de hac re lege in Locis Philippi. Tractatio constat occasione, propositione, confirmatione & conclusione, non secus atq; in suo suasorio genere, cui affine est. Porrò quoniam utile est certam rationem tenere, accommodandi consolationes, paucis subijciam Methodum consolandi.

METHODVS CONSOLAtionis adhibendæ.

Cæterùm ne intempestiuè & imperitè adhibeatur consolatio, distinguamus primùm inter priuatam & publicam Consolationem, deinde utriusque iustam formam præscribamus. Priuatam uoco consolationem, quæ uni fit presso aliquo dolore seu cruce. Communem appello, quæ tempore uel persecutionis, uel plagæ alicuius diuinitus immissæ, toti fit cœtui. Sed de priuata prius dicetur in qua tria in uniuersum obseruanda mihi uidentur, Primùm, quis sit ille qui consolatione erigen-

dus est. Secundum, quid sit quod dolet. Tertium, præsenti dolori apta medicinæ accommodatio.

Qui dolet aut pius est, aut impius, Si pius, statim indicata communi filiorum Dei sortè, consolationibus erigendus, confortandus & fouendus est, idq; per locos suprà commemoratos, et ualdè utiliter 8. caput ad Rom. adduci potest. Sin impius, maiorem curam, ut in grauiori morbo adhibere necesse est. Talis enim non statim erigendus est, sed magis adhuc deijciendus est fulmine Legis Dei, & minis proterendus, donec suam agnouerit sine hypocrisi impietatem, donec iram Dei in se concitatam intellexerit, donec clamauerit cum Manasse se multis modis reum esse. Nam qui impio homini siue ægrotanti, siue aliqua alia calamitate presso mox consolationem accommodat, periculosum, intempestiuum & lethale pharmacum adhibet: Perinde .n. facit ac medicus, qui foris uulnus sanat, relicta intus sanie, unde postea maius malum & mortiferum erumpit. Quare ut peritus medicus μότῳ inserto prius elicit saniem, qua extracta, malagmate obducit uulnus, ita pius concionator, impij hominis hulcus legis comminatione tanget prius, ut agnitus morbus sanari poßit facilius. Verè enim dicitur ad sanitatem primum gradum esse nouisse morbum.

Secundum quod in consolationibus obseruandum admonui, est res quæ dolorem adfert, seu id quod

quod dolet, quod necessariò examinandum iudico propter medicamenti rectam accommodationem. Aliter enim erigendus est, qui sua culpa sibi malum accersiuit, aliter cui aliena culpa malum illatum est. Nam si quis sua sibi culpa crucem accersiuit, uti infamiam, paupertatem, morbum, mortem &c. non mox medicina seu consolatio adhibenda est, nisi uideas reum seriò peccatorum sensu tangi. Tum enim iste peccatorum sensus confirmandus est uerbo Dei, & augendus si opus uidetur. Deinde ad consolationes descendendum est. At si uel Hypocrita existit, uel alioqui impius, tantisper maledictio legis & ira Dei proponenda sunt, donec & peccati sui atrocitatem agnouerit, & illud sibi ex animo dolere confessus fuerit. Quid si eò lege Dei ac minis adigi nequit, non est margarita proijcienda ante porcos. Contrà autem si perductus fuerit reus in sui cognitionem, & uero doloris sensu ob peccatum admissum tangatur, tum demum arte medicina adhibenda est & exponenda sunt ordinè hæc tria, lapsus primùm, Deinde pœna, tum finis utriusq;.

Lapsum ex eo primùm prouenisse docendus est, quòd timorem Dei abiecerit, idq; confirmari potest commodo & copiosè ex primo ad Rom: capite. Deinde quòd iam in ipsum facilius tanquam in inermem, insidiæ diaboli, uicium carnis & improbitas mundi præualere potuerint. His causis

lapsus indicatis & confirmatis, Secundo loco pœnam ostendere oportet, nequaquam parem esse delicto commisso, sed esse testimonium duarum diuersissimarum rerum, nimirum iræ Dei & eiusdem paterni fauoris & clementiæ. Iræ quidem si non egerit reus pœnitentiã, & non siuerit se emendari uirga Dei. Paterni uerò fauoris & clementiæ, si correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit. Post hæc tertio loco finis cùm lapsus, tùm pœnæ exponendus est. Lapsus quidem ut posthæc sit cautior. Pœnæ uerò quòd singulari consilio Dei (cùm interim multis impijs & facinorosis parcitur) sit castigatus, non ut pereat, sed ut habeat paratum testimonium paterni fauoris erga se. Verùm quia hoc difficilius persuadetur laboranti sub cruce, testimonia et exempla ex uerbo Dei clara et perspicua producenda sunt. Testimonia quidem qualia sunt hæc: Paulus 1. Cor. 11. dicit, rebus aduersis nos à Domino corripi, ne cum hoc mundo damnemur. Vide finem crucis esse ne damnemur, si scilicet admoniti cruce egerimus pœnitentiam. Deinde Prouerb. 16. Fili mi, inquit Salomon, ne respuas correptionem Domini, neq; afficiaris tædio cum ab eo argueris, quem enim diligit Deus corripit, & quem uelut pater filium amplectitur. Autor Epistolæ ad Hebræos cap. 12. dicit nos spurios esse non filios, si extra disciplinam sumus. Huiusmodi loci & similes aptissimi sunt, quibus

bus animus rei iam pœnitentis erigi potest, ut iam pœnam qualemcunq; sufferre, tanquam præstiturus Deo obedientiam, uelit. Exempla uerò, sint Manasses, David, Soror Mosis, Rex Vsias, populus in captiuitatem abductus & plurimi alij, qui ob certa peccata puniti sunt, & postea per pœnitentiam sunt reuersi. Insigne præ alijs Latronis exemplum est, qui præclarum patientiæ & fidei exemplum edidit. Hic non ideò putauit se abiectũ, quia morte ista infami erat ob scelera sua afficiendus, sed spe in Christum collocata, patienter commeritam pœnam subijt. Post huiusmodi testimonia & exempla (quibus patefacienda sunt iudicia Dei conferendo mores nostrorum hominum, cum pristini populi moribus. Deus enim sibi perpetuò similis est, siue pœnam, siue misericordiam respicias) possunt addi loci communes suprà commemorat.

Porrò si aliena culpa illatum est quod dolet, ea ratio in consolationis accommodatione sequenda est, quam in publica consolatione ostensurus sum, de qua nunc dicendum est.

Publica igitur consolatio ut rectè instituatur, tria sunt obseruanda. Primùm, unde calamitas publica. Secundum quæ causæ. Tertium, consolationis accommodatio, pro calamitatis & causarum diuersitate. Calamitas igitur uel est θεήλατος, id est, diuinitus immissa, uel ab hostibus nostræ

Reipub: illata. Si est à Deo calamitas, ut pestis, annonæ caritas, siccitates, tempestates, causæ non sunt extra nos quærendæ, sed domi nostræ, sunt enim peccata singulorum communium calamitatum causæ, & sæpè ob unius culpam integra Respublica plectitur, cuius rei testes sunt Achan, Dauid, Oedipus & alij multi, qui sceleribus publicam calamitatem accersiuerunt. Hîc non est difficilè accommodare consolationem, si exempla sanctorum Prophetarum sequi ualuerimus. Horum enim exempla quid faciendum sit monent. Hi enim primùm consueuerunt publicè taxare scelera, eáque triplicia, desertionem Dei, Hypocrisin, iniuriam proximi & horum genera quæ potißimum in populo grassari uidentur, exempla paßim extant in Propheticis scriptis. Deinde publicè inuitare solebant totum cœtum ad seriam pœnitentiam, ieiunium & orationem. Vtriusq; rei exempla his annis aliquot insignia, ad mandatum Serenißimi Regis nostri, edita sunt, à ministris nostrarum Ecclesiarum, non sine fructu et mitigatione pœnarum cōmeritarum. Postremò admonere consueuerunt Prophetæ eos, quos præ alijs sceleribus contaminatos animaduerterunt, nostris ministris uerbi exemplum relinquentes, ut eos priuatim admoneant, corripiant & emendent, quos animaduertunt sua idolatria, suis usuris, adulterijs, tyrannide, fraudibus, auaricia etc. Reipub: toti pœnam accersere,

hoc

hoc pacto, Tyresias tametsi Ethnicos sacerdos Oedipum tyrannum, ob cuius scelus Thebana Respub. peste puniebatur, ad duram pœnitentiam reuocauit. Hoc modo Esaias & Ieremias Reges suorum temporum castigauerunt, eisq́; imputauerunt communes calamitates. Et sciri debent ministri uerbi hanc non infirmam partem esse sui muneris, quam si negligunt uel metu uel ignauia, graues pœnas Deo daturi sunt, quemadmodum habet comminatio apud Ezechielem & alibi. Sin autem ab hominibus uenit, siue priuata siue publica calamitas, id fit uel propter iusticiam, uel non. Si propter iusticiam consolatio statim adhibenda est à communi sorte filiorum Dei in hoc mundo, & ostendendum quanto honore nos dignetur Deus, quod ita nos peculiari suæ militiæ nota insignit, unde Apostoli plagis affecti, gaudent quòd digni habiti sint pro nomine Christi contumeliam pati. Hæc enim species crucis fidelium maximæ propria est, qua uult Christus in nobis glorificari, quemadmodum Petrus docet prioris Epistolæ cap. 4. Porrò si non propter iusticiam nobis ab hominibus calamitas publica inducitur, causæ in nobis ipsis quærendæ sunt, & quemadmodum suprà explicatum est, ubi dictum est de cruce diuinitus illata, consolatio adhibenda est. Ex his puto constare qua ratione & uia cùm priuatæ tùm publicæ consolationes adhibendæ sunt.

LIBER
DE OBIVRGATORIA concione.

Concio obiurgatoria est, in qua uel cessantem, uel delinquentem, uel etiam contumacem auditorem obiurgat Ecclesiastes, *Cuius finis debet esse correctio, et emendatio eius qui obiurgatur.* In hac *spectentur potissimum hi loci:* Primus *turpitudo rei perpetratæ.* Secundus, *adiuncta, ut sunt mala conscientia, periculum reiectionis & metus impendentis iudicij* Dei, *ac præsentium æternarumq́; pœnarum.* Tertius, Dignitatis *personæ et turpitudinis rei collatio.* Quartus, Exempla. Quintus, Connexa *personæ, ut* Christus *caput &* Rex *noster,* Ecclesia *quæ est patria spiritualis, corpus nostrum quod dedicatum est* Deo*, ut sit templum* Dei. Huc Respublica*, domus, familia &c. referantur.*

Dum hos locos enumero, non sentio omnes in quauis obiurgatione adhibendos esse, sed nunc hos nunc illos, prout prudens concionator uiderit utile fore. Exemplum *petatur primæ* Corinth. 6. Vbi *fornicarios obiurgat* Paulus. Porrò *tractationis* Methodus *non dißimilis est tractationi exhortatoriæ.* Quare *non opus esse iudico exemplum adscribere, præsertim cùm loci sint perspicui & notum sit singula confirmatoria* Methodo *probanda, comprobanda & exornanda esse.* Verùm *hîc duo adijcienda duxi.* Prius *quòd animus obiurgandi*

gandi præmolliendus sit ad obiurgationes patienter audiendas, id quod fieri potest commodè, si minister officium suum erga reum declaret, & publicam necessitatem sibi impositam ut id faciat ostendat, ne putetur obiurgatio proficisci ex aliquo prauo affectu. Sic Paulus præmolliuit Corinthiorum animos ante acerbiorem obiurgationem. Posterius ut intermisceantur conditiones pœnitentiæ, ne quis asperiori obiurgatione fractus, animũ despondeat, uel mortem sibi consciscat.

Hæc sunt honesti auditores, quæ iudicaui indicanda esse nouis concionatoribus, & spero, nisi me ualde fallit opinio, adolescentes non parum iuuari posse indicatione huius Methodi. Sunt autem præcepta omnia quæ à me recitata sunt ex Dialecticorum & Rhetorum fontibus desumta, & accommodata ad usum Ecclesiasticum, utilia cùm in Sacrorum scriptorum enarratione, tùm in sacris concionibus formandis, quibus si se regi patiantur adolescentes, non dubito ijs polliceri faciliorem in studijs Theologicis & concionibus formandis progressum. Cæterùm quia non satis est aptè inuenisse, & prudenter ordinasse ea quæ dicturi sumus, nisi felix adsit memoria, uolo ueluti Coronidem huic Methodo adijcere pauca de memoria, idque non ueterum more (qui imagines & signa comminiscebantur, quæ essent quasi memoriæ, ἐπιστήλια quædam, hanc enim subtilitatem

libenter illis relinquo) Sed ea tantūmodo colligam, quibus se iuuari intelligant Studiosi in ediscendis concionibus.

DE MEMORIA.

Duplicem iuuandæ memoriæ rationem instituamus, quarum prior quidem artificiosior, Posterior uerò rudior erit. Artificiosior illa constabit duabus rebus, ordinè nimirum & numero. His enim constat artes & tradi & percipi. Nam ut ordo quæq; suo loco collocat, initia, progreßiones & metas considerat, ita numerus res rerumq; momenta metitur. Quoniam igitur Methodus quam tradidi rerum ordinem monstrat, ac quasi numerat partes, optima erit ediscendi uia, eundem ordinem mentis acie aspicere, fieri enim non potest, ut qui peritè ordinem rerum instituit, ac rerum puncta obseruauit, & ueluti numerauit, quin eundem facilè mente retineat, ac quasi depositum ab eadem reposcat dicturus. Vnde ridiculum uideri posset, aliam ediscendi rationem præscribere, præsertim hominibus qui in artibus dicendi instituti & exercitati sunt. Verùm tametsi hæc ita reuera se habeant, non tamen statim ab omnibus percipiuntur. Quapropter ut distinctius hæc intelligantur, & ad usum concionatorum propius accommodentur totam hanc rationem ediscendi, quam dixi in ordine & numero positam esse, in quatuor membra siue præcepta distribuam. Primùm sit, ut rem exactè

ctè intelligat, menteq́; totius rei summariam quandam comprehensionem teneat concionaturus. Secundum membrum, ut locos, hoc est, κεφάλαια (ut Græci uocant) in numerato habeat. Tertium membrum, ut locorum tractandorum sectiones faciat, quas certo numero complecti necesse est. Et si carmine aliquo ad id parato fiat, non erit inutile ut si usus legis explicandus esset. Primùm ternam sectionem non incommodè faceret, quam complecti poßit hoc uersiculo:

Instruit & damnat sontes, docet atq́; renatos.

Et quia prima pars huius sectionis plures habet particulas & causas, posset & eas hoc uersu complecti:

Mandatum, pœnæ, pax publica, dux ad Iesum.

His enim quatuor pædagogicus usus legis absoluitur, Ad eundem modum de alijs duabus partibus instituti possunt uersiculi. Veram Legis meditationem Doctor PETRVS PALLADIVS Episcopus noster uigilantißimus, ac de Ecclesijs Danicis, Noruegijs & Islandicis optimè meritus, hoc carmine complexus est:

Lex quid eram, quid sum, quid ero, per quē
manifestat.

Quartum membrum sit, ut certis in locis digreßiones in minas, consolationes, & exhortationes collocentur, ne digrediendo memoria impediatur & abstrahatur dicturus à re proposita, quod ple-

plerunq; uſu uenire ſolet ijs, qui hoc præceptum non obſeruant. Vbi autem iuxta hæc quatuor præcepta concionaturus orationem ordinauerit, ac ueluti numerauerit, ad ediſcendum ſe accingat iuxta diſpoſitionis ordinem. Ac primo loco mandetur memoriæ ſummaria comprehenſio, ut quæ primo loco recitanda eſt. Deinde loci ſeu capita ſeorſim. Tum locorum tractatio cum ſuis ſectionibus, ac ſectionum particulis. Hanc rationem ediſcendi optimam eſſe non dubito, quam haud dubiè omnes docti ſequuntur.

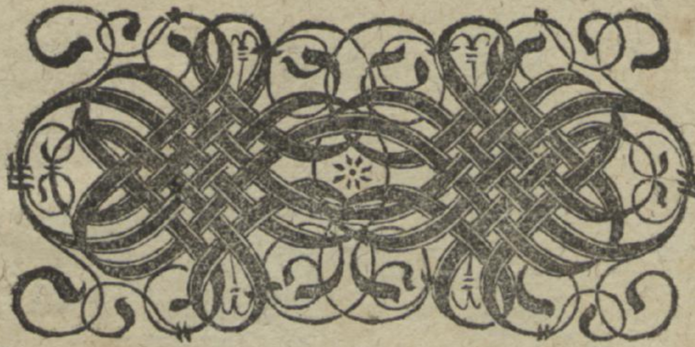
Porrò poſterior ratio, quàm dixi rudiorem eſſe hominibus indoctis, qui artem dicendi non deguſtârunt utilis eſt, & hæc ſiue notis numerorum, ſiue literis inſtituatur perinde eſt, & fieri poteſt in hunc modum.

Primùm ea quæ uult ediſcere artium rudis cõcionator, diſtinguat primùm notis numerorũ, aut literis ſingulis. Deinde repetẽdo uideat quid apud ſingulas notas ſiue literas depoſuerit. Poſtremò ediſcat iuxta diſtinctiones factas, & à ſingulis notis ſiue literis tanquam depoſitum repetat, quod illis antea commiſerat.

Non parum profuerit, ſi primùm concionem deſcribat, & deinde iuxta præſcriptas regulas diſtinguat & ediſcat, facilius enim mens tenet, quod manus antea notauerat.

τῷ πόνῳ ἀποκρίνοιτο ἂν ἡ τυχή.

F I N I S.

VITEBERGÆ

EXCUDEBAT IOHANNES
CRATO.

ANNO M. D. LXII.

